

SOCIOLOGI – noter

GIDDENS :“SOCIOLOGI - PROBLEMER OG PERSPEKTIVER”	2
INTRODUKTION - HVAD ER SOCIOLOGI?	5
“GEMEINSCHAFT AND GESELLSCHAFT”	20
KARL MARX	23
EMILE DURKHEIM	33
MAX WEBER	45
GEORG SIMMEL	59
STRUKTUREL FUNKTIONALISME, NEOFUNKTIONALISME OG KONFLIKTTEORI.	68
FORSKELLIGE NEO-MARXISTISKE TEORIER	76
SYMBOLSK INTERAKTIONISME	79
AGENCY - STRUCTURE INTEGRATION	97
NUTIDIGE MODERNITETSTEORIER	110
STRUKTURALISME, POSTSRUKTURALISME OG FREMKOMSTEN AF	118
POSTMODERNE SOCIAL TEORI	118
APPENDIKS	123

GIDDENS : “SOCIOLOGI - PROBLEMER OG PERSPEKTIVER”

Mat.saml.1

Verden i dag er både foruroligende men også fuld af forhåbninger for fremtiden. Karakteristisk er ændringer, dybe konflikter, spændinger og sociale lagdelinger, samt den teknologiske ødelæggelse af naturen. Samtidigt har mennesket i langt højere grad end før kontrol over deres skæbne og former selv et bedre liv. Sociologiske spørgsmål : Hvordan skabtes denne verden? Hvorfor er livet så anderledes for os i dag? I hvilke retninger vil vi bevæge os i fremtiden?

Sociologien har en *social identitet* - hvorfor opstod den, hvornår og hvorfor. Sociologien har en *kognitiv (intellektuel) identitet* - stor uenighed, forskellige skoler (Frankfurter, Chicago). Sociologien har en *historisk identitet* - Sociologiske klassikere som Marx, Weber, Simmel, Durkheim osv. Hvad sociologi er, er derfor et multiparadigmatisk spørgsmål. Sociologien kan siges at være studiet af det menneskelige sociale liv, grupper og samfund. Nogle eksempler på hvad sociologi handler om er:

- 1.) **Kærlighed og ægteskab**. I det traditionelle samfund var det almindeligvis to adskilte størrelser. Beslutninger om ægteskab blev ofte truffet af familien. De kan ikke forstå som givne træk ved det menneskelige liv, men som formet af en række sociale faktorer. Den romantiske kærlighed og den forbindelse med ægteskab er en moderne “opfindelse”, som ikke har været en del af det almindelige sociale liv særligt længe.
- 2.) **Sundhed og sygdom**, er ikke kun fysiske størrelser. Forskellige kulturer har forskellige syn på sygdomme, f.eks. som onde ånder. Sociale faktorer har stor indflydelse på oplevelsen af og opståen af sygdom, f.eks. hjertekarsygdomme, kræft, AIDS. Sygdomme er forbundet med valg, og vores syn på syge afhænger af sociale faktorer. Giddens påstår, at ss for at blive syg er afhængig af hvilket miljø man kommer fra.
- 3.) **Forbrydelse og straf**. Hvorfor er brutale henrettelser frastødende i dag? For en sociolog er forklaringer som “vi er blevet mere humane” utilstrækkelig. Straf var afskrækkende for at virke som social kontrol i små, tætte samfund. Fængsler rummede fra starten alle former for sociale afvigere: arbejdsløse, syge, sindssyge, vagabonder og kriminelle. Først da byer begyndte at vokse hen mod industrialiseringen og urbaniseringen mistede den brutale straf sin betydning som social kontrollant. Fængslerne specialiseredes gradvist og fik opdragende funktion for “den gode borger” mens andre institutioner opstod.

Det er den sociologiske natur, at fokusere på det sociale liv i den moderne verden - den verden der er skabt gennem århundreder. Sociologien stiller spørgsmål der er:

- 1.) **Faktuelle** - ofte statistiske, er det gyldig og pålidelig empiri?
- 2.) **Komparative** - mellem samfund/verdener.
- 3.) **Udviklende** - forhold i nutid versus fortid, hvad kan vi lære af fortiden? "vær bevidst om historie"
- 4.) **Teoretiske** - hvorfor spørgsmål, forklarende i samspil med de faktuelle.

En skarp linie kan drages af sociologer mellem de *tilsigtede* og de *utiltsigtede konsekvenser af vore handlinger*. Det der kommer ud er (sjældent) ikke altid, det der var meningen. Historiske ændringer er ofte resultatet af utiltsigtede konsekvenser.

Sociologien studerer den *sociale reproduktion* (hvilke handlinger fører til opretholdelse af det sociale liv) og *transformation* (ændringer i det sociale liv). Den stiller spørgsmål ved det etablerede. Mennesket bliver mere reflektivt, mindre manipulerbart når det ved at der findes alternative måder at leve på, end blot den traditionelle. Grænser flyttes og accepteres ikke bare.

Struktur og handling

Det menneskelige samfund er som en bygning (et multidimensionalt rum), hvori det menneskelige liv udspiller sig. Det dannes og ændres af menneskelige handlinger og forhold. Social *reproduktion* og *struktur* er derfor nært forbunde i den sociale analyse.

Udviklingen af et sociologisk livssyn:

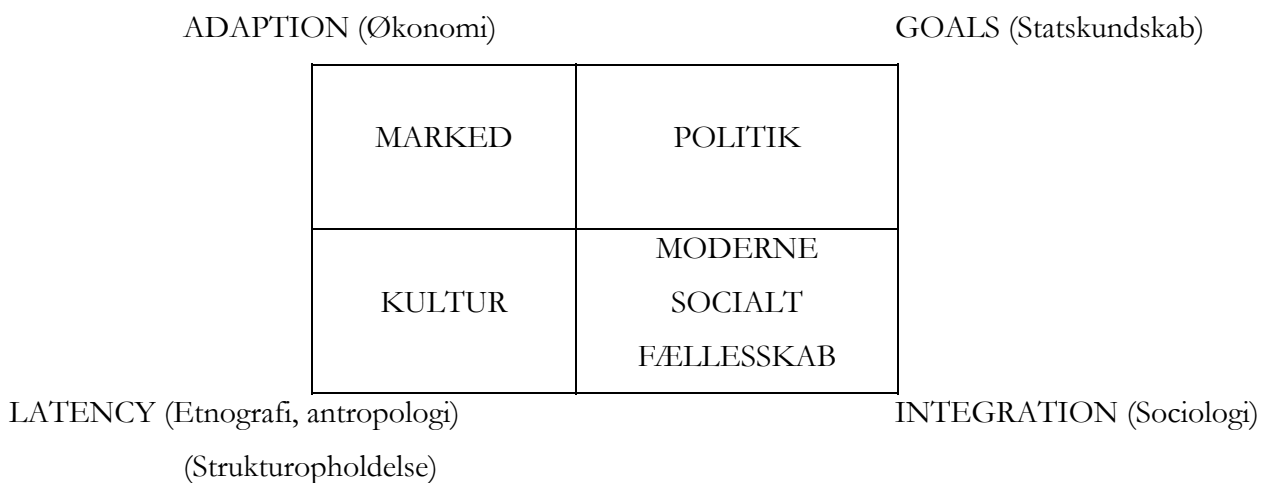
Wright Mills : Sociologisk arbejde er at have sociologisk fantasi (indlevningsevne, nysgerrighed, forestillingsevne). Dvs. evnen til at sætte sig ud over de daglige rutiner og se på dem med nye øjne. Denne evne må begrænses af konceptuel og empirisk stivhed (må støtte sig til antropologi, historie mm.). Sociologien må analysere den sociale orden, der begrænser adfærd, men samtidigt forstå, at vi skaber vor egen historie. Følelser er ikke aktuelle. De er OK som menneskelig egenskab, men uinteressante i sociologiske sammenhænge. Kun konkret viden kan bruges i videnskabelige undersøgelser. Sociologien må være objektiv! Det er viden, der styrer vores adfærd ikke følelser. Heri ligger dog et dilemma, for hvordan kan man engagere sig i sit arbejde, og samtidigt distancere sig til det man laver.

Wright Mills har meget tilfælles med **Bauman**, men Bauman mener dog, at følelser spiller en stor rolle for menneskelig adfærd. Det enkelte menneskes forhold til andre er vigtigere end forholdet til samfundet. At forstå er vigtigere end at forklare (modsat naturvidenskaben). Han ønskede at se det

sociale i individet - det generelle i det partikulære. Sociologi er mere end sund fornuft. Den dækker store områder, den er klar og afgrænset og stiller spørgsmål ved det liv, der for et almindeligt menneske bliver almindeligt og accepteret så snart det bliver rutine. Bauman er modstander af magt, og tilhænger af fri vilje.

Sociologien er ikke kun positivisme (naturvidenskab). At studere mennesker er meget anderledes end at gøre observationer på andet i verden. Mennesker er f.eks. selvbevidste og overvejer formål og meningsfuldhed i handlinger og udtalelser, hvilket må medtages i overvejelser.

AGIL-skemaet

Sociologi er videnskaben om social integration/orden. Hvordan er det muligt (et sociologisk spørgsmål). Den studerer relationer mellem individer. Hvordan kan man handle i fællesskab - handlingskoordinering?

Socialt fællesskab består af individ og samfund (handlingsteori hhv. ordningsteori). De to forudsætter hinanden - de er interrelaterede. Naturtilstanden er således, når intet socialt samfund eksisterer.

Mikrosociologi studerer individet, den personlige identitet, grupper (jeget bliver et refleksivt projekt (Giddens)). *Makrosociologi* studerer nationer, verden. Vigtige faktorer er teori - empiri, struktur - aktør, ubevidst - bevidst.

INTRODUKTION - Hvad er Sociologi?

Ritzger kap.1

Sociologiske teorier har et bredt anvendelsesområde, beskæftiger sig med centrale, vigtige sociale emner og "har modstået tidens tand".

Sociologiske teorier er således anderledes end videnskabelige teorier, der kan defineres som et sæt af interrelerede målsætninger, som tillader systematisering af viden, forklarer og forudsiger socialt liv samtidigt med at de danner grundlaget for nye hypoteser. Ritzers bog beskæftiger sig med "store idéer", der har overlevet gennem tiderne eller ser ud til at ville det, idésystemer der omhandler vigtige sociale emner og er vidtrækkende i deres synspunkter.

Den sociologiske teori strækker sig langt tilbage, men det er ikke før i 1800-tallet, at den kan kaldes en videnskab med tænkere, der kan kaldes sociologer. De større sociale og intellektuelle kræfter, som formede deres idéer gennemgås.

SOCIALE KRÆFTER I UDVIKLINGEN AF SOCIOLOGISK TEORI.

Alle intellektuelle områder formes af de sociale rammer - dette er især gældende for sociologien, der ikke blot udspringer af disse rammer, men også tager dem som det basale undersøgelsesområde. Begivenheder, der især har haft betydning for sociologiens udvikling er:

- 1.) **politiske revolutioner.** Især de negative effekter af positive omvæltninger interesserede tidlige sociologer. Et ønske om at genfinde *orden* i samfundet samlede dem.
- 2.) **den industrielle revolution og kapitalismens fremkomst.** Den lange række af hændelser som samlet kaldes den industrielle revolution bevirkede at mange mennesker forlod landbruget for at blive beskæftigede i industrien. Fabrikker blev forbedrede, og økonomiske bureaukratier skød frem for at imødekomme et behov fra industrien og det fremspirende kapitalistiske system. De problemer, der opstod i kølvandet, især som modreaktion, påvirkede sociologer kraftigt. *Karl Marx, Max Weber, Emile Durkheim* og *Georg Simmel* brugte deres liv på at studere disse problemer, og ofte opstillede de forslag til deres løsning.
- 3.) **socialismens fremkomst.** Et forslag til ændringer, der skulle overkomme det industrielle systems ulemper kan samlet kaldes for "*socialisme*". De fleste sociologer var dog uenige i denne tankegang - især på Marx' form. I stedet søgte de en social *reform* i selve kapitalismen og ikke en social *revolution*. Frygten for socialismen var større end for kapitalismen og mange af deres sociologiske teorier tager faktisk deres udgangspunkt i en reaktion mod marxisme og socialistiske teorier.

- 4.) **urbaniseringen.** Den massive migration skyldtes hovedsageligt de nye jobs som industrien skabte i byområderne. Tilpasningen til det nye byliv kreerede nye problemer og i kølvandet fulgte urbane problemer som overbefolkning, forurening, støj, trafik osv. Især Max Weber og Georg Simmel interesserede sig for disse problemer og bylivets natur.
- 5.) **religiøse ændringer.** *Sekularisering* - religionen skiltes fra politikken. De sociale ændringer der fulgte af 1- 3 havde stor effekt på religionen. Mange tidlige sociologer havde religiøse baggrunde og bragte disse med sig ind i sociologien. De ønskede af forbedre folks liv. For nogle f.eks. *Comte* blev sociologien transformeret til religion. *Durkheim*, *Weber* og *Marx* beskæftigede sig også med religion sidstnævnte dog meget kritisk. Individualisering - livsformernes pluralisme, og begyndende rationalisering (oplysning, fornuft mod religion/Gud).
- 6.) **videnskabens vækst.** Videnskaben fik stor indflydelse på den sociologiske teoris udvikling. Videnskaben var forbundet med stor prestige og berørte hele samfundet, ikke kun skoler og universiteter.

I dette posttraditionelle samfund havde tradition stadig betydning, men den var ikke umiddelbar.

INTELLEKTUELLE KRÆFTER OG DEN SOCIOLOGISKE TEORIS FREMKOMST

De mange intellektuelle kræfter, der formede udviklingen diskuteres i den nationale sammenhæng, hvor de først gjorde sig gældende, f.eks. oplysningstiden i Frankrig.

Oplysningstiden og den konservative modreaktion:

Oplysningstiden var en periode med markant intellektuel udvikling og ændring i filosofisk tænkemåde. Mange gængse idéer blev kastet over bord og udskiftet med andre. *Montesquieu* og *Rousseau* var de mest prominente franske filosoffer i denne periode.

Oplysningens påvirkning på den sociale teori kan dog siges at være mere *indirekte og negativ* end den var direkte og positiv. Det var to strømninger, der især påvirkede tidens tænkere : *filosofien* og *videnskaben*.

I modsætning til tidligere tænkere (*Descartes*, *Hobbes*, *Locke*) ønskede oplysningstiden at anvende en videnskabelig metode på sociale emner. Idéerne burde være afledt af den virkelige verden, og kunne anvendes i den, især i en kritisk analyse. Når naturen blev styret af naturlige love, var det oplagt at den sociale verden også blev styret af love, og det var således op til filosofferne med anvendelse af fornuft og research at finde disse sociale love (positivisme). Når først man forstod lovene kunne man skabe *en bedre og mere rationel verden*. Gamle tænkemåder blev forkastet, fordi de var irrationelle, dvs. ikke i

overensstemmelse med den menneskelige natur og hæmmende for vækst og udvikling. Retningslinierne for sociologisk arbejde var videnskab, empiri, fornuft, rationalitet og ændringsorientering.

Marx var specielt påvirket af oplysningens tanker, men han dannede dog sine teorier i Tyskland.

Fælles for generel sociologi og især fransk sociologi er dog, at de består af en mærkelig blanding af oplysningens og modoplysningens idéer, dvs. tanker, der blev dannet som reaktion mod oplysningstidens idéer. Disse kom især fra antirevolutionære, katolske, ultrakonservative filosoffer (*Bonald, de Maistre*), der ikke kun reagerede mod oplysningen men også mod den franske revolution i sig selv. De ønskede middelalderens stabilitet tilbage med Gud i centrum, og anså samfundet for helligt (skabt af Gud) og derfor ikke muligt for mennesket at ændre. Orden var ønskværdigt.

Zeitlins ti punkter (udspringer af konservatisme og danner basis for fransk sociologi):

- 1.) Samfund er mere og andet end en samling af individer.
- 2.) Samfundet er mere vigtigt at analysere end individet, fordi samfundet producerer individet (socialisering).
- 3.) Samfundet består af komponenter som roller, positioner, forhold, strukturer og institutioner. Individerne udfylder blot disse enheder.
- 4.) Samfundets komponenter er indbyrdes afhængige. Ændringer må derfor foretages med forsigtighed (→ konservativ politisk orientering).
- 5.) Ændringer er en trussel mod samfundet og individer. Kan lede til social disorden.
- 6.) Eksisterende sociale strukturers negative sider blev sjældent undersøgt.
- 7.) Små enheder - familie, naboskab, kirke - er vigtige for individets trivsel.
- 8.) Moderne ændringer - industrialisering, urbanisering, bureaukratisering - havde desorganiserende effekt.
- 9.) Hvor de frygtede ændringer førte til rationalisering af samfundet, medførte den konservative reaktion mod moderne ændringer til, at vægten blev lagt på vigtigheden af irrationelle faktorer som ritualer, ceremonier osv.
- 10.) Et hierarkisk samfundssystem støttes af de konservative så status og fortjeneste følges ad.

Mange af disse konservative idéer findes i moderne fransk sociologi sammen med oplysningstidens idéer (f.eks. empiri).

Den franske sociologis udvikling:

Claude Henri Saint-Simone havde betydning for både konservativ sociologisk teori og marxistisk teori, der på mange måder var diametrale modsætninger. Han var konservativ - dog ikke i samme grad som Bonald og de Maistre - og ydermere *positivist*, hvilket betyder, at han mente at studiet af sociale fænomener skal underlægges de samme metoder som naturvidenskaben.

På den radikale side så han nødvendigheden af sociale reformer især i det økonomiske system, men gik langt fra lige så langt som Marx.

Auguste Comte arbejdede som ung for Saint-Simone fra hvilken han skiltes i uenighed. Han var den første, der anvendte ordet *sociologi*. Han havde stor indflydelse på senere sociologer især *Spencer* og *Durkheim*, og mente at sociologien burde studeres videnskabeligt.

Comte var imod anarkien i det franske samfund, og således også imod revolutionen og oplysningen, som han så som årsagen til problemerne (disorden). Hans arbejde kan delvis ses som en modreaktion på disse faktorer, og hans "positivisme" skulle kæmpe mod oplysningstidens negative og destruktive filosofi.

Han var stærkt influeret af Bonald og de Maistre, men adskilte sig dog på to punkter:

- 1.) han anså det ikke for muligt at kunne returnere samfundet til middelalderen. Videnskaben og industrien gjorde det umuligt.
- 2.) han udviklede en langt mere sofistikeret filosofi, der kom til at påvirke den tidlige sociologi stærkt.

Comte var ikke for revolutioner, men anså samfundets naturlige evolution for mere effektiv. Undertiden kunne den hjælpes på vej af mindre reformer.

Dette fører os til Comtes evolutionære teori : *De tre trins lov* : Der findes tre intellektuelle stadier igennem hvilke verden har gået gennem historien, dvs. ikke kun verden, men også grupper, samfund, videnskaber, individer selv. Indet går gennem disse stadier. Det første trin er det *teologiske* (>år 1300), det andet er det *metafysiske* (1300-1800) og efter 1800 går verden ind i det *positivistiske* stadie. De tre trin kendetegnes hver især af 1) tro på Gud og det overnaturlige, 2) troen på at naturen styrer alt og 3) troen på videnskaben. Pkt. 3 adskiller sig ved ikke at beskæftige sig med en absolut sag (Gud/natur), men i stedet med en observation af love og regler, der styrer verden. Comtes indstillinger til konservatisme, reformisme og videnskab har præget udviklingen af klassisk sociologi sammen med hans evolutionære verdenssyn. Senere blev Comte underlig. Han praktiserede cerebral hygiejne ligesom Spencer, fik nervøse sammenbrud og prøvede at begå selvmord.

Emile Durkheim så ligesom Comte oplysningen som negativ, men der var dog også positive effekter (f.eks. synet på videnskab og social reform). Durkheim kan dog bedst ses som en arvtager til den konservative tradition, især som denne ser ud i Comtes arbejde.

Durkheim var *politisk liberal, men intellektuel konservativ* (se de amerikanske). Ligesom Comte og de katolske antirevolutionære hadede og frygtede han social disorden. Han forskede især i social orden, og mente f.eks. ikke at uorden var en nødvendig del af den moderne verden. Den kunne reduceres vha. sociale reformer.

I modsætning til Marx så Durkheim ikke den moderne verdens problemer som indbyggede i samfundet. Marx' sociale revolution stod derfor i skarp kontrast til Durkheim et. als sociale reformer. De to grupper var modstillede i den klassiske sociologi, men Durkheims dominerede.

Durkheim studerede *sociale fakta*. Han tænkte på dem som kræfter og strukturer, der er uden for og regulerer/styrer individet. Det kunne f.eks. være love eller fælles moralske overbevisninger. *Selv mord* brugte han som en metode til at legitimere sociologien - hvis dette kunne forklares af sociale årsager (fakta). Sociale fakta kan inddeles i *materielle* (lov, bureaukrati) og *nonmaterielle* (kultur, sociale institutioner, religion), og det var især de sidstnævnte Durkheim interesserede sig for. Han identificerede samfundet med Gud og brød sig derfor ikke meget om social revolution. Durkheim gik meget op i at gøre sociologien til videnskabelig disciplin, og havde i 1910 skabt et stærkt center i Frankrig og den akademiske institutionalisering var godt på vej.

De tre store i fransk sociologi i overblik

Saint-Simone (1760-1825):

- 1.) Stor lighed med Comte
- 2.) Inspirator for både den konservativ sociologi (Comte) og for Marx (Marx gik længere med sociale reformer end Saint-Simone).
- 3.) Positivist

August Comte (1798-1857):

- 1.) Den første, der brugte ordet sociologi.
- 2.) Betydelig inspiration for Spencer og Durkheim.
- 3.) Gjorde sociologi til en videnskab.
- 4.) Hans arbejde kan delvis ses som en reaktion på Oplysningstiden og Den franske Revolution.

- 5.) Positivistisk filosofi, imod Oplysningstidens negativitet og revolutionens anarki.
- 6.) Tilhænger af naturlig udvikling ikke voldsom revolution.
- 7.) Udviklingsteori i tre stadier : teologisk, metafysisk, positivistisk. Der er brug for intellektuel forandring før social og politisk revolution.
- 8.) Kollektivist, så vigtigheden af konsensus i samfundet.
- 9.) Lavede social research og søgte sociale love, indsamlede data.

Emil Durkheim (1858-1917)

- 1.) Viderefører Comte.
- 2.) Modstander af social uorden, konservativ tradition.
- 3.) Så ikke (som Marx) en naturlig samfundsmæssig uorden. Marx' revolution stod i kontrast til Durkheims reformisme.
- 4.) "Selvmord" blev analyseret vha. sociale fakta.
- 5.) Samfundet er kilden til al religion.
- 6.) Immaterielle sociale fakta : kultur, moral, bevidsthed, religion.
- 7.) Materielle sociale fakta : lov, bureaukrati, kirke, stat.

Trin i udvikling af tidlig fransk sociologi:

Heilbron argumenterer, at den franske, sociale teoris historie kan inddeles i prædisciplinære (1600-1850) og disciplinære (1850-) epoker. I den prædisciplinære epoke fandt teoretisk arbejde sted i intellektuelle genrer, der er afgrænsede men dog nært forbundne. I den disciplinære epoke fremstod discipliner som f.eks. sociologien, der er løsere forbundne. Vi befinder os nu i en postdisciplinær epoke, hvor der arbejdes mere og mere inter-, multi- og transdisciplinært.

Den første epoke kan inddeles i tre :

- 1.) den sociale teoris fremkomst (Rousseau, Montesquieu).
- 2.) sociale relationer studeres empirisk - social videnskab som begreb (Condorcet, Cabanis).
- 3.) Sociologien bliver en disciplin (Comte, Durkheim).

DEN TYSKE SOCIOLOGIS UDVIKLING

Hvor fransk sociologi er en sammenhængende og fortløbende videnskab er tysk sociologi langt mere fragmenteret. Der var en skillelinie mellem Marx med tilhængere og de tidlige "giganter": Max Weber og Georg Simmel. Men selvom marxismen blev dømt uacceptabel fandt en del af hans idéer alligevel

vej til den tyske sociologi - på negative og positive måder. Tidlig tysk sociologi inddeles i marxistisk og ikke-marxistisk teori.

Rødderne og naturen i Marx' teorier

Hegel var den, der influerede Marx i højeste grad. Efter Hegels død inddeltes hans tilhængere i gamle og unge hegelianere. Sidstnævnte heriblandt *Feuerbach* søgte at revidere nogle af Hegels idéer, og Marx kan siges at være påvirket af både Hegel og Feuerbach, men han udvidede og forbandt de to filosofier på en ny og indsigtfuld måde.

To koncepter repræsenterer essensen i Hegels filosofi - *dialektikken* og *idealismen*. Dialektik er både en måde at tænke på og et verdenssyn. Den understreger vigtigheden af processer, relationer, dynamik, konflikt og modsigelse - et dynamisk verdenssyn. Idealismen understreger vigtigheden af sindet og mentale produkter frem for den materielle verden. Det er den sociale definition af den fysiske og materielle verden, der betyder mest - ikke verdnerne i sig selv. I sin ekstreme form hævder idealismen, at *kun* sindet og det psyken konstruerer eksisterer.

Feuerbach var en vigtig bro mellem Hegel og Marx. I sin kritik af Hegel fokuserede Feuerbach især på religionen. Han hævdede, at Gud var et resultat af menneskets projektion af deres menneskelige essens på en upersonlige kraft. Ved at gøre Gud til hellig, almægtig og perfekt og sig selv til uperfekte, magtesløse og syndefulde fremmedgør man sig fra guden. En sådan form for religion måtte overkommes, og afløses af en anden, der satte mennesket som det øverste mål. Mennesker, og ikke abstrakte størrelser som religion, er kendetegnet for en materialistisk filosofi.

Marx var dog også uenig med både Hegel og Feuerbach. Ifølge Marx så Hegel på de forkerte emner - han var for idealistisk. Han så f.eks. på arbejde som en abstrakt mental størrelse, og ikke materialistisk som Marx. Marx følte at Hegels idealisme førte til en meget konservativ politisk orientering. For Hegel skete evolutionen uafhængigt af menneskelig aktivitet og kontrol. Mennesket udviklede sig mentalt, og der var derfor ikke behov for revolutionære ændringer, fordi processen altid ville forløbe i den ønskede retning. Problemer lå således i bevidstheden og måden at løse dem på måtte være med ændret tænkemåde.

Marx tænkte på en meget anderledes måde, idet han mente, at det moderne livs problemer kan henføres til reelle og materielle kilder (f.eks. kapitalismens struktur). Disse problemer kan derfor kun løses ved omvæltning af de pågældende strukturer (revolution). Marx' dialektik har således en materiel basis.

Hvor Feuerbach især så på religion, så Marx på hele den sociale verden især økonomien. Feuerbach manglede desuden at drage en af Hegels vigtigste emner - dialektikken - ind i sine teorier om materialisme, især i forholdet mellem mennesker og den materielle verden. Og til sidst manglede Feuerbach - lige som så mange andre - en praksis, dvs. han havde ingen løsningsmodeller.

Marx trak de to vigtigste elementer ud af Hegels og Feuerbachs teorier - dialektikken og materialismen - og lagde dem sammen til sin egen *dialektiske materialisme*, der fokuserede på dialektiske sammenhænge i den materielle verden.

Marx' materialisme og interesse for økonomi ledte ham til de *politiske økonomer* (Adam Smith, David Ricardo). Deres idé om, at arbejde er kilden til al rigdom inspirerede Marx til teorier om, at kapitalisternes profit var baseret på udnyttelse af arbejderens. Marx ønskede en hurtig ændring fra kapitalisme til socialisme, og havde derfor svært ved at acceptere konservatismen i økonomernes teorier.

Marx er ikke sociolog og hans arbejde er for bredt til at blive kaldt en sociologisk teori. Der findes dog en sådan i hans arbejde. Den tidlige sociologi er i høj grad formet efter Marx - enten som tilhænger, modreaktion eller ignorering. Den negative reaktion mod Marx' arbejde har været en stærk formdannende drivkraft i den sociologiske teori.

Det der især adskilte Marx fra andre sociologer, var hans *positive indstilling til uorden og forandring*. Andre sociologer så oplysningstiden og den franske revolution som negativ for samfundet. De var imod uorden og frygtede den i modsætning til Marx, der især ønskede at omvælte det (kapitalistiske) system, der fulgte i kølvandet på den industrielle revolution. Marx ønskede revolution, mens de konservative ønskede reform og kontrollerede ændringer.

Immanuel Kant influerede de konservative sociologer. Blandt andet fik dette dem til at tænke i lineære årsagseffekt termer (ændringer i A → ændringer i B, statisk perspektiv). Her var Marx dialektisk (Hegel inspireret, mere dynamisk), dvs. der var basale forskelle i deres tænkemåder.

Marx' teori går meget kort fortalt ud på, at forhindre individets *alienation* - fremmedgørelse fra den produktive proces som kapitalismen skaber. Individet skulle emanciperes fra kapitalismens undertrykkelse vha. socialisme. For Marx er det naturligt for mennesket at være produktivt og socialt, og disse to elementer kan kun komme fuldt til udtryk under socialisme.

Rødderne og naturen i Max Webers og Georg Simmels teorier

Max Webers teorier kan siges at udvikles "i en lang og intensiv debat med Marx' spøgelse". Selv om det er lidt overdrevent, er det dog sandt, at marxismen havde en negativ effekt på Weber. En del af

hans arbejdede bestod i at forkaste de marxistiske teorier, men det skal nævnes, at Weber ikke var særlig godt inde i Marx' arbejde. Han havde en tendens til at se på marxisterne som økonomiske determinister med forsimplede teorier for det sociale liv - alt havde en økonomisk base.

På nogle områder arbejdede han dog på samme måde. F.eks. mente han at påvirkning mellem materielle faktorer og idéer går begge veje (økonomien påvirker idéer, men idéer påvirker også økonomien = dialektik). Og på andre områder udvidede han Marx' teorier, f.eks. mht. *stratifikation* - studiet af social klasse, som Weber mente også burde omfatte status og magt. Man kan således også karakterisere forholdet mellem Marx og Weber ved at sige, at Marx sammen med mange andre havde indflydelse på Weber. Af andre kan især nævnes Kant, men også *Nietzsche* med dennes tanker om helte - nødvendigheden af at individet går imod bureaukrati og andre af samfundets moderne strukturer.

Webers arbejde omhandlede *rationaliseringsprocessen*, især hvorfor institutioner i den vestlige verden havde udviklet sig mere rationelt end i resten af verden.

Formel rationalitet involverer et studie af aktørens valg af mål og midler. Disse valg foretages mht. opstillede love, regler og reguleringer, der igen stammer fra større institutioner f.eks. bureaukrati og økonomi. Bureaukratisering er et klassisk eksempel på rationalisering (fast-food ex.).

Bureaukratiseringsprocessen indgår i en diskussion af de politiske institutioner. Weber differentierede mellem 3 typer af autoritære systemer:

- 1.) **traditionel** : stammer fra mange års overbevisning, f.eks. en hersker pga. familie, klan osv.
- 2.) **karismatisk** : leder pga. ekstraordinære evner eller tilhængerens tro på at lederen har dem.
- 3.) **rationel - legal** : autoritet stammer fra love, der dannes rationelt og legalt, f.eks. folkevalgte.

Det rationelt legale system kan kun udvikles i den moderne, vestlige verden, og kun i dette system kan et fuldt udviklet moderne bureaukrati findes. Resten af verden domineres af 1 eller 2. Trenden forløber fra 1 og 2 mod 3.

Kapitalismen var for Weber et rationelt økonomisk system, og han forsøgte at forklare, hvorfor det kun udvikledes i vesten. Han tillagde religion en del af "æren", nemlig calvinismen - et distinkt rationelt religiøst system. Andre steder i verden var religionerne mindre rationelle, f.eks. taoisme, hinduisme, men det var sandsynligt at de kun opstillede temporære barrierer for rationalisering.

Webers teorier var mere attraktive for senere sociologer end Marx, hvilket skyldes at Weber var mere politisk acceptabel. Han var ikke nær så overbevist om radikale reformers fordele, og ret konservativ på mange områder, f.eks. mht. statens rolle. Dog nåede han frem til mange af de samme konklusioner som

Marx gjorde. Desuden faldt han i de amerikanske sociologers smag (når de skulle vælge andre end Marx) ligesom Durkheim og Pareto, og han skrev i et videnskabeligt og sagligt sprog, hvor Marx undertiden var mere polemisk.

Weber var endvidere bruger af *Kants årsagseffekt termer*, fremfor Marx og Hegels dialektiske logik, og han interesserede sig for flere områder end lige økonomien, hvilket gav senere sociologer mere at arbejde med.

Georg Simmel var på mange måder en atypisk sociolog. Hvor Marx og Weber blev ignoreret af amerikanske sociologer havde Simmel en prompte og stor effekt på udvikling af amerikansk sociologisk teori. Simmel havde især betydning for udviklingen af et af de første sociologiske samlingspunkter i Amerika, nemlig *The Chicago school* og teorien, der kom til at dominere amerikansk sociologi i 1920/30-*symbolsk interaktionisme*.

Et andet atypisk træk var hans analyseniveau. Han så mere på problemer på lavt niveau, f.eks. interaktioner mellem individer. Inspireret af Kant talte han om *former* (f.eks. konflikt) og *typer* (f.eks. fremmede) af interaktion. Disse måtte være endelige (tællelige) mål, og kunne man dem alle var man rustet til at beskrive alle former for interaktioner.

Studiet af *dyader* og *triader* omhandler ændringer i forhold, hvis en tredje person inddrages. I en triade vil der være interaktioner, der ikke kan foregå i en dyade, f.eks. mægling, dominans 2 mod 1 osv. Simmel mente også, at kulturer med alle deres komponenter ekspanderer, og når dette sker mindskes individets betydning. Vigtigst for eftertiden er dog hans teorier på *mikroniveau* om former og typer af interaktion.

De tre store i tysk sociologi i overblik

Karl Marx (1818-1883):

- 1.) Inspireret af Hegel (1770-1831) med Feuerbach (1804-1872) som bindeled.
- 2.) Hegel : dialektik og idealisme, Feuerbach : materialisme → Marx : dialektisk materialisme.
- 3.) Økonomisk inspireret af Smith og Ricardo.
- 4.) Ikke sociolog. De konservative sociologer var inspireret af Kants "cause-and-effect termes", mens Marx var inspireret af Hegels dialektisme.
- 5.) Marx var ikke bange for social uorden.

Max Weber (1858-1918):

- 1.) Reagerede mod marxistisk tankegang ikke mod Marx selv.

- 2.) Weber studerede ideernes virkning på økonomien - ikke omvendt som Marx. F.eks. i Den protestantiske etik og Kapitalismens ånd. Videreførte Marx' tanker om stratifikation, social lagdeling.
- 3.) Udover Marx inspireret af Kant og Nietzsche (1844-1900).
- 4.) Rationalisering, f.eks. bureaukratiets udvikling.

Georg Simmel (1864-1920):

- 1.) Studerede former for interaktion (konflikt) eller typer (fremmede)
- 2.) "Philosophy of money" : mennesket bliver mindre værd i produktionssammenhænge i det industrielle samfund.
- 3.) Mikrosociologi, bysociologi

DEN BRITISKE SOCIOLOGIS FØDSEL

Idéer fra kontinentet har haft indflydelse på den britiske sociologi, men mere vigtig var indflydelsen indenfor landets grænser.

Politisk økonomi, ameliorisme og social evolution. Disse tre størrelser - ofte i indbyrdes konflikt - har bidraget mest til formningen af britisk sociologi. De fleste var enige om at sociologien var en videnskab, men uenige om fortolkningen - hvordan skulle begrebet defineres. Det var uenighederne, som gav den dens distinkte karakter, og nogle af disse er:

- 1.) **Den politiske økonomi:** tilhængere så samfundet i et positivt lys. Det var derfor ikke opgaven at kritisere, men i stedet at samle data om lovene, der styrer samfundet. Herved ville regeringen bedre kunne forstå, hvordan systemet fungerede og regere herefter. Fokus var på individet, og sociologerne var meget empirisk anlagt.
- 2.) **Ameliorisme:** et ønske om at løse sociale problemer ved reformering af individer. Et socialistisk samfund var ikke ønskværdigt. De troede på samfundet, og var således ligesom mange franske sociologer konservativt orienterede.
- 3.) **Social evolution** blev især inspireret af Comtes teorier, hans analyseniveau for de større strukturer i samfundet, det videnskabelige (positivistiske) verdenssyn, den komparative orientering og den evolutionære teori. Comtes tendens til at forherlige sociologien til et religiøst stadie blev dog ikke accepteret.

Britiske sociologer ville ikke henføre sociale problemer som f.eks. fattigdom til samfundet som et hele, men lagde i stedet skylden hos individet ("blaming the victim"). Der var en tendens til at simplificere grundene til problemer. Alkoholisme fik en stor del af skylden, og blev især foretrukket, fordi det kunne beskrives som et individuelt problem, ikke et socialt. Man troede på samfundet som en helhed, og på at en naturlig evolution nok skulle bringe de nødvendige forbedringer.

Comte havde også betydning som den base, hvorpå oppositionen mod Spencer kunne bero.

Herbert Spencer

Spencer var på meget lig Comte mht. den sociologiske teoris udvikling, men der er vigtige forskelle. Comte var mere konservativ end Spencer, der bedre kan ses som politisk liberal, selvom han blev mere konservativ med alderen. En af hans liberale idéer omhandlede laissez-faire doktrinen, dvs. han mente ikke, at sociale reformer var en løsningsmulighed - samfundet skulle udvikles uden statslig intervention. Man kan således kalde Spencer *socialdarwinist*. Han havde et evolutionært syn på verdens udvikling dvs. denne vil altid gå fremad og mod det bedre. Samfund tilpasser sig og undergår naturlig selektion.

En anden forskel er analyseniveauet - Spencer ser på individet, hvor Comte ser på familien, men Spencer delte sit syn på samfundet som en organisme med Durkheim og Comte. Et synspunkt de havde lånt fra biologien. Det betød at de kiggede på samfundets overordnede struktur, dele og funktioner indbyrdes og hver for sig. Spencer var dog ikke enig i Comtes tre trins lov, som han beskyldte for kun at beskæftige sig med udvikling på et intellektuelt plan. Spencer så også på udviklingen i den virkelige, materielle verden.

Der kan findes 2 store evolutionære teorier i Spencers arbejde:

- 1.) ***Samfundets størrelse*** øges dels via befolkningsvækst og dels pga. *compounding* - gruppedannelse. Dette betyder en større grad af differentiering og større sociale strukturer med mere differentiering i deres funktioner. Samfundet evolverer via gruppedannelse - mere og mere forfinede og sammensatte grupper.
- 2.) ***Samfundet udvikles*** fra militant til industrielt. Militært styre var godt engang, f.eks. ved at bringe samfund sammen (erobringer) så *compounding* bliver muligt. Når industrialiseringen kommer ophører militært styre dog med at være funktionelt, det hæmmer evolution.

Industrielle samfund bygger på venskab, altruisme, specialisering, ønske om profit, frivilligt samarbejde og stærk fælles moral. Spencer forestillede sig, at samfundet var på vej mod en ideel eller perfekt moralstat (adaptiv opgradering. "*The fittest societies survive*") (Spencer var ophavsmand til "survival of the fittest" -udtrykket).

Reaktionen mod Spencer i England

Spencer så på individet, men er bedst kendt for sin makroniveauteori om social evolution. (Spencer var desuden lig Comte mht. dennes ønske om “cerebral hygiejne”. De læste ikke andres værker og afviste alt, der ikke bekræftede egne idéer). Spencer anvendte ikke gængse videnskabelige “regler” for forskning, og er derfor blevet afvist af senere sociologer. Reaktionen mod Spencer kom især fra amelioristerne, der vægtede godt i GB. Disse mente at ikke-fitte individer skulle reformeres, hvor Spencer mere radikalt mente at de skulle uddø for at løse sociale problemer.

Engelske sociologer mm. i overblik

Adam Schmidt (1731-1790) politisk økonom:

- 1.) Britiske sociologer så markedet som positivt og harmonisk.
- 2.) Den britiske sociologi var ikke samfundskritisk med søgte viden om samfundet.
- 3.) Praktisk arbejdende.
- 4.) Hvor Marx, Weber og Durkheim så på samfundets struktur, så briterne på de individer, der udgør strukturerne.
- 5.) Arbejdede ikke med de store teorier.
- 6.) Meget individualistisk, konservativ.

Herbert Spencer (1820-1903):

- 1.) Socialdarwinist, opfandt begrebet “Survival of the Fittest”, samfundets naturlige udvikling.
- 2.) Laissez-faire liberalist, men mest konservativ.
- 3.) Så samfundet som en organisme (som Comte og Durkheim).

NØGLEFIGURER I ITALIENSK SOCIOLOGI

Vilfredo Pareto (1848-1923) og ***Gaetano Mosca (1858-1941)*** havde indflydelse i deres levetid, men anses i dag ikke for at være betydningsfulde sociologer. Pareto afviste Marx og en god del af oplysningstidens filosofi især mht. rationalitet. Pareto fremhævede betydningen af ikkerationelle faktorer som menneskeligt instinkt. Disse faktorer var stærke og uforanderlige, hvorfor Marx’ økonomiske revolution ikke ville medføre dramatiske sociale reformer. Marx fokuserede på masserne, Pareto på eliten: samfundet domineres af en selvisk, oplyst elite, der regerer masserne. Masserne domineres af ikkerationelle faktorer, og har derfor ingen rationelle kapaciteter. De er derfor ikke en revolutionær styrke. Ændringer sker når eliten udskiftes, og udviklingen forgår derfor cyklisk

(massernes lod forbliver stort set den samme, mens eliterne kommer og går) og ikke lineært som hos Marx, Comte, Spencer m.fl. Ifølge Pareto er samfundet et system i ligevægt bestående af indbyrdes afhængige dele. Dette står i modsætning til Comte, Durkheim og Spencers organiske syn.

Pareto har haft en vis indflydelse på *den strukturelle funktionalisme*. Mosca ligner meget Pareto.

ÅRHUNDREDESKIFTETS UDVIKLINGER I EUROPÆISK MARXISME.

I perioden 1875-1925 var der ikke meget overlap mellem marxisme og sociologi. Megen udvikling indenfor sociologien skete som modreaktion mod Marx (Weber undtaget). De to skoler udvikledes parallelt. Efter Marx' død lagde marxismen især vægt på den videnskabelige og økonomiske determinisme, der kunne læses i hans arbejde (ortodoks marxisme). Især *Engels* fremførte dette perspektiv. Han mente at Marx' teorier havde påvist de økonomiske regler, der styrer den kapitalistiske verden.

Karl Kautsky studerede disse loves virkemåde. Problemet ved dette perspektiv var dog, at det udelukkede politisk aktion - et nøglepunkt i Marx' teorier. Herved udelukkedes individets (arbejderens) rolle. *Deterministiske marxister* så ikke på det dialektiske forhold mellem individ og større sociale strukturer, og som reaktion på alle disse problemer dannedes *den hegelianske marxisme*. Disse nægtede at reducere Marx til en videnskabelig teoretiker uden blik for individet, og kombinerede Hegels interesse for bevidsthed med deterministernes interesse for samfundets økonomiske struktur. Den teoretiske betydning ligger i geninddragelsen af individet, bevidsthed og forholdet mellem tanke og handling. Den praktiske betydning i fremhævelsen af vigtigheden af individuel handling for at frembringe social revolution.

Lukács var den store eksponent for dette synspunkt. Han integrerede desuden marxismen i sociologien (især med Weber og Simmel). Integrationen accelererede med *den kritiske teoris* udvikling i 20'erne og 30'erne.

TIDLIG AMERIKANSK SOCIOLOGISK TEORI

De amerikanske sociologer var ikke som de europæiske konservative, men nærmere politiske liberalister. Denne liberalisme havde 2 elementer:

- 1.) en tro på individets frihed og velfærd (inspireret langt mere af Spencer end af Comtes mere kollektivistiske position).
- 2.) et evolutionært syn på fremskridtet med en mere eller mindre grad af ønske om statslig intervention.

Den ekstreme liberalisme ligner meget konservatisme. Begge har som strategi at støtte samfundet som en helhed. Der er en tro på, at samfundet virker eller kan komme til det. Der er derfor ikke megen systemkritik, og man satte i USA ikke spørgsmål ved kapitalismen. Man så ikke risici for klassekamp, men mulighed for klasseharmonier og klassekooperation.

I sidste ende betød dette, at amerikanske sociologer hjalp til med at rationalisere udnyttelse, inden- og udenrigs imperialisme og social ulighed. Den politiske liberalisme hos de amerikanske sociologer havde enorme konservative implikationer for fremtiden (kan ses som et eksempel på, hvad der sker når sociologien forspiller sin rolle som samfundskritisk, og i stedet bliver præserverende for det aktuelle samfund).

Simmel havde stor betydning for den amerikanske sociologi, f.eks. under dannelsen af "The Chicago School", og etableringen af teorien, der kom til at dominere i USA : Den symbolske interaktionisme.

Frankrig : politisk England : økonomisk Tyskland : filosofisk Italien : elitært

SOCIOLOGISKE KLASSIKERE

“GEMEINSCHAFT AND GESELLSCHAFT”

Ferdinand Tönnies, Mat.saml.1

Artiklen beskriver forhold mellem den menneskelige vilje - *Gemeinschaft* (fællesskab) og *Gesellschaft* (samfund).

Den menneskelige vilje udarter sig i handlinger mellem individer. De er enten positive (præserverende for den andens liv/vilje) eller negative (destruktive handlinger). Dette studie beskæftiger sig primært med forhold, der er mutuel bekræftende.

Ethvert forhold repræsenterer enhed i fællesskabet eller fællesskab i enhed. Disse forhold, som består af gensidig hjælp, assistance eller service, skal ses som et udtryk for viljen og dens kraft. Gruppen, der bliver dannet af sådanne positive forhold kaldes en *Verbindung* (forening), når den optræder som enhed både indadtil og udadtil.

Dette forhold med den resulterende forening kan enten være:

- 1.) *virkeligt, organisk liv* = **Gemeinschaft**
- 2.) *imaginært og mekanisk* = **Gesellschaft**

Gemeinschaft er den gamle oprindelige måde at leve på, mens *Gesellschaft* er ny. Forskellene på de to er:

Gemeinschaft	Gesellschaft
Intimitet, privatliv og at bo sammen/samme område	Offentligt liv, verden i sig selv
Familien, at være bundet sammen fra fødslen	Et fremmed land/samfund
Ægteskab	Omgangskreds
Det religiøse samfund	Kirken som institution
Sprog, traditioner, tro	Forretning, rejse, videnskab
Gammelt	Nyt

Organiske og mekaniske formationer:

Alt virkeligt er organisk, så længe det kun opfattes som noget, der er relateret til den totale virkelighed, og defineret af dets natur og bevægelser overfor denne totalitet. En totalitet skal være begrænset for at være effektiv, og hver totalitet vil bestå af mindre totaliteter, som har en bestemt retning og hastighed i

forhold til hinanden. Tiltrækningen mellem totaliteter gør universet til en helhed, og handlinger opstår når enheder ændrer deres position i forhold til hinanden.

Mennesker er naturlige totaliteter. De er organiske dele i en mekanisk verden. Vi er bevidste om os selv, og handler i forhold til os selv. Vi er ikke afhængige af de dele vi besidder, men vi bygger på dem og de er afhængige af os. En sådan menneskelig krop besidder virkelighed og substans. Det er i kraft af sig selv, og skal ikke samles eller opbygges for at være.

Gemeinschaft - teorien

Fællesskabet er i sin idealtipe den perfekte forening af menneskelige viljer, som en original eller naturlig tilstand, der opretholdes trods egentlig adskillelse (et rent forhold, Giddens). De mest rendyrkede former er:

- 1.) mor - barn
- 2.) ægtefolk
- 3.) brødre - søstre

Mange andre knapt så intime forhold har forbindelse til de fundamentale typer, f.eks. mellem far og børn. Ideen om autoritet eksisterer i Gemeinschaft gennem uddannelse, opdragelse. Dette er stærkest hos den førstefødte, som værende faderens naturlige afløser.

Gemeinschaft har tre grundtyper :

- 1.) Blod - slægtskab.
- 2.) Sted - naboskab.
- 3.) Sind - venskab.

Når mennesker har organiske relationer gennem deres viljer og bekræfter hinanden, finder vi en af de tre typer af Gemeinschaft.

Autoritet og service - uligheden og dens begrænsninger

Al autoritet er karakteriseret af en speciel og forøget frihed og ære, og repræsenterer derfor en specifik sfære af vilje. Som sådan må den adskilles fra den normale og lige deling af vilje i Gemeinschaft. Gemeinschaft tillader autoritet og derved service til en vis grænse. Autoritet udvikler forskellige pligter og rettigheder og bliver forskellene for store, mister Gemeinschaft sine karakteristika, som en enhed for fælles vilje.

Fælles vilje - forståelse - naturlove, sprog mm.

Den gensidige, sammentømrede følelse som er særlig for Gemeinschaft kaldes forståelse. Dvs. en gensidig forståelse med fælles følelser, håb, ønsker, attituder osv. *Sprog* er grundlæggende for forståelse, herunder modersmålet, idet det skaber enhed og grundlag for love og regler. Det, der hører under forståelse af Gemeinschaft kan siges at være dets love, og den fælles vilje for dem der hører sammen. Sprog er symboler til kommunikation. Fjendtlig kommunikation sker enten:

- 1.) når bånd brydes eller opløses (vrede, had) eller
- 2.) under misforståelser (angst, mishag).

Når en enhed eksisterer er der mulighed for Gemeinschaft i en af dens tre typer - blod, fysisk eller intellektuel nærhed.

Gesellschaft - teorien

Et Gesellschaft er en kunstig konstruktion af et aggregat af mennesker, der overfladisk ligner et Gemeinschaft, dvs. individer der lever i fredelig sameksistens. Men i Gesellschaft lever folk hver for sig på trods af alle forenende faktorer, hvor de i Gesellschaft lever forenet på trods af alle adskillende faktorer. Der findes ingen handlinger, som kan føres tilbage til en oprindelig form for enhed. Alle er for sig selv og isolerede, hvilket muliggør spændinger. Denne holdning knytter sig til og er normal for magthavende individer. Ingen gør noget for nogen uden at få tilbage, hvad der mindst svarer til, hvad der er givet ud i værdi for den enkelte. Der findes ingen fælles værdier, idet objekter har forskellig værdi for forskellige individer.

Værdi som objektiv kvalitet - kvantitet af nødvendigt arbejde

Værdi er en kvalitet ved varer. En kvalitet har lige værdi i en objektiv vurdering af forskellige objekter. Den objektive værdi fra et Gesellschafts synsvinkel, er repræsenteret i det arbejde, der er lagt i. en lovet aktivitet kan ses om en vare, og kan som en vare kræves når den er erhvervet. Aktiviteter kan være gensidige eller ensidige, og individer kan bindes sammen via en aftale og udføre aktiviteter for hinanden, som alle får en vis gavn af. En sådan aftale forudsætter alle involveredes accept, og at alle er lovlydige indenfor den enkeltes verden. Hvis der opsår en fælles verden, må den enkeltes frihed ændres, eller et nyt sæt friheder må opstå i denne kunstige verden. Sådanne nye friheder kan fæstes i nye traditioner, hvis de kan ses som konventioner, som ønskes til fælles brug i et Gesellschaft, der er gavnligt for den enkelte - kunstige friheder opstår og en nyt Gesellschaft dannes.

KARL MARX

Ritzer Kap. 2

Karl Marx (1818-1883) havde en ujævn og ofte bizar indflydelse på den sociologiske teori. Stort set ignoreret i USA (med undtagelse af Wright Mills), men udbredt i Østeuropa, hvor sociologiske teori nærmest var lig marxisme eller neomarxisme i hvert fald indtil efter den kolde krig. Der er mange misfortolkninger og megen fanatisme forbundet med Marx, og Ritzer ønsker at give Marx den plads i sociologien, som han mener han fortjener.

Der findes mange forskellige fortolkninger af Marx værker. Nogle lægger vægt på hans tidlige værker, og opfatter de senere som afløbere deraf. Andre lægger vægt på de senere værker, og ser de tidlige som direkte forskellige herfra.

Dette kapitel bygger på en opfattelse af at der er kontinuitet mellem de tidlige og de senere værker, og at der ingen modsigelser er imellem disse, dvs. at hans tidlige arbejde om *menneskeligt potentiale* hænger sammen med senere om *strukturer i det kapitalistiske samfund*. Ritzer mener, at Marx' udvikling er lineær, dvs. at mange af hans tidligere (filosofiske) ideer ligger til grund for hans senere (mere økonomiske) tanker. Marx udvikler sig fra en filosofisk til en økonomisk tænker. Han var *konfliktteoretiker* ikke konsensusteoretiker (mennesket udvikler sig mere og mere, bliver bedre gennem historien).

Dialektikken

Marx adopterede Hegels dialektiske logik, men var selv *dialektisk materialist*. To grundlæggende træk adskiller den almindelige sociologiske tænkning og dialektikere.

- 1.) Dialektikere ser ikke verden som årsag → effekt, men som gensidige virkninger mellem 2 parter.
- 2.) Dialektikere vil ikke adskille de sociale værdier fra de sociale fakta. Sociologi vil altid være værdiladet.

Hegel koncentrerer sig om det tænkende, Marx om det arbejdende. Hegel var logiker og påvirket af romantikken, af forholdet mellem subjekt (mennesker) ↔ objekt (natur).

Dette er et eksempel på et dialektisk forhold (modsætningernes enhed), og man skal kunne forstå dialektikken for at forstå Marx. Men det handler ikke om enkle kausale relationer (subjekt - objekt), men om komplicerede sammenhænge (dialektik). I sidste ende handler det om tænkning (teori) og arbejde. (Ritzer (MK) : aktør (subjekt) ↔ struktur (objekt)).

Marx var overbevist om, at det ikke var muligt at trække stærke linier op mellem nogle fænomener i den sociale verden. Alt hænger på en eller anden måde sammen og påvirker hinanden (dialektik). Således kan heller ikke de to sociale klasser **Bourgeois** og **Proletariat** adskilles skarpt. Der er mulighed for bevægelse imellem dem.

Dialektiske tænkere fokusere også på *relationerne* i den sociale verden og mellem forskellige sociale verdener. Hvilke sociale relationer indgår f.eks. i et bureaukrati. En dialektiker vil således aldrig begrænse sit studie til en enkelt social enhed isoleret fra andre enheder. Dialektikerne også interesserede i *fortidens relation til nutiden*, og nutidens relation til hvad fremtiden vil bringe. Dette betyder, at studiet af de historiske rødder er vigtigt, men også at sociologi ifølge sin natur er politisk.

Fremtidens forandringer ligger potentielt i nutiden, men dialektikerne er ikke determinister, de siger bare at mulighederne ligger i samfundet, sociale fænomener agerer og reagerer mod hinanden (dog mener mange, at socialismen er uundgåelig).

De mener, at ændringer kommer af hvad der potentielt er til stede i nutiden. Kilden til fremtiden ligger i nutiden. Dialektik som tese - antitese - syntese er for forenklet for Marx.

Det ønskværdige for Marx var **det kommunistiske samfund** - det klasseløse samfund. Han gav dog aldrig nogle retningslinier for, hvordan det skulle se ud (for drømmeagtigt for Marx), men mente, at det vigtige var en kritik af det samtidige kapitalistiske system, så det kunne bringes til fald.

Generelt er dialektiske tænkere også interesserede i samfundets *strukturer* og *aktørerne* heri, ligesom *relationerne* imellem dem. Dette syn bliver meget komplekst og sofistikeret pga. deres interesse for fremtid og fortid (se fig. 2.1, p. 49). Kernen i Marx' tanker ligger i relationerne mellem mennesker og de strukturer de selv danner. På den ene side hjælper de til tilfredsstillelse og på den anden side som trussel mod det humane.

Menneskeligt potentiale

Basis i Marx' ideer ligger i hans antagelser om det menneskelige potentiale (*species-being, mennesket som arts væsen*). Han mente, at mennesket slet ikke var klar over, hvad det kunne blive til, hvilket potentiale det havde. Før kapitalismen var omgivelsernes krav for hårde, mens kapitalismen er for undertrykkende, og derfor har vi aldrig set menneskets fulde potentiale.

Evner og behov

Basis i begrebet menneskeligt potentiale ligger *evner* og *behov*:

Evner er menneskets magt, muligheder og kapaciteter - og også hvad de var før og hvad de kan blive.

Behov er menneskets begær efter, hvad det ikke umiddelbart kan få.

Magt og Behov er under indflydelse af de sociale forhold.

Naturlige evner er de evner vi har tilfælles med dyrenes mens *artsevner* er unikke for mennesket. Også her er der flydende overgange.

Bevidsthed

Kernen af ideen om det menneskelige potentiale ligger i den opfattelse, at mennesket har en *bevidsthed*, og at de er i stand til at forbinde denne til deres handlinger. Se side 51 for 6 punkter hvorved mennesket adskiller sig fra dyrene.

Bevidstheden formes af menneskelig aktion og interaktion. Den er et socialt produkt af handlinger. For Marx er menneskets helt specielle egenskab, at det har *kreativ intelligens*. At kunne planlægge og løse problemer i hovedet for herefter at udføre dem. Men for ikke at blive for abstrakt, måtte Marx bruge mere jordnære begreber. 3 komponenter i forholdet mellem mennesket og naturen kan differentieres:

- 1.) **Opfattelse** (perception),
- 2.) **Orientering** i forhold til perceptionen, og
- 3.) **Anvendelse** (appropriation) i forhold til hvad der opfattes, og hvordan man har orienteret sig.

Disse kan overføres på 3 samfundsformer og deres forbindelse med det menneskelige potentiale:

- 1.) **Primitivt**, med dårligt udviklede kapaciteter,
- 2.) **Kapitalistisk**, hvor appropriation er meget reduceret, og
- 3.) **Kommunistisk** samfund, hvor begrænsninger fra tidligere fjernes.

Det kapitalistiske samfund er vigtigt, fordi det er her *produktivkræfterne* (de måder mennesket udnytter naturen på) udvikles til anvendelse i det kommunistiske samfund, hvor de skal muliggøre menneskets grænseløse udfoldelse.

Aktivitet

Aktivitet kan opfattes som måder hvorpå mennesket anvender objekter fra naturen. Det er vigtigt at bemærke sig, at det er næsten umuligt at adskille *aktivitet* fra begreberne *work* og *kreativitet* i Marx' arbejde. Work er formålstjenligt, bevidst arbejde, dvs. kreativt arbejde. *Aktivitet* referer til bevægelserne i work, mens *work* er en produktionsproces og *kreativitet* er menneskets evne til at skabe unikke produkter. I kapitalismen er work adskilt fra kreativitet og aktivitet.

Objektliggørelse

I anvendelsesprocessen *skaber man altid objekter*, hvilket betyder, at det involverer individets kreative kapaciteter (det er ikke bare for at tjene penge, det er ikke ubevidst og det sociale kommer til udtryk). Dette var vigtigt for Marx, fordi det understregede hans materialistiske orientering (ikke kun arbejde i abstrakt forstand), og fordi objektliggørelse er den arena, hvor mennesket i sandheden viser sine kapaciteter.

Arbejde (labor)

Marx brugte betegnelsen arbejde (labor) når han talte om råstyrke. Dette begreb dækker ideelt over produktivitet, aktivitet og kreativitet i forhold til menneskets objektliggørelse. Men i det kapitalistiske samfund antager labor en pervers form. I stedet for at være et mål i sig selv, bliver det reduceret til at være midlet til at nå et mål - at tjene penge.

Socialitet

Et andet aspekt af det menneskelige potentiale er ideen om, at mennesker grundlæggende er sociale. Mennesket har behov for at være sociale. Dette betyder, at alle sande menneskelige kapaciteter intet betyder når de er isolerede.

Uforudsete konsekvenser

En del af den menneskelige natur, relaterer sig til udviklingen af kapitalisme. Nogle tilsyneladende positive menneskelige karakterer er i stand til at skabe kapitalistiske strukturer, der i sidste ende ødelægger deres menneskelige natur. Dette er *uforudsete konsekvenser* (jf. Weber). Generelt kan man sige, at det kapitalistiske system er en utilsigtet konsekvens, og at de fleste handlinger heri har utilsigtede konsekvenser: når kapitalisten udnytter proletaren, graver han i sidste ende sin egen grav.

FREMMEDGØRELSE

Marx kaldte i sit tidlige arbejde den forstyrrelse af den menneskelige natur, der resulterer fra kapitalistens undertrykkelse af arbejderens (den fremmede vilje) for *fremmedgørelse*. Marx brugte ikke dette begreb særligt meget. Han var humanist, og havde derfor stadig håb for aktørerne. Selvom det var aktøren, der følte sig fremmedgjort, beskæftigede Marx sig mest med de kapitalistiske strukturer, som er årsag til fremmedgørelse. Det er de *sociale strukturer*, der er skyld i at de naturlige forhold i den menneskelige natur forstyrres.

Fremmedgørelsens komponenter

Fremmedgørelsen har 4 grundlæggende komponenter:

- 1) Arbejderne er fremmede overfor deres **produktive aktivitet** (arbejder for løn, p.a. tilhører derfor kapitalisten).
- 2) Arbejderne er fremmede overfor **produktet** (det tilhører dem ikke).
- 3) Arbejderne er fremmede overfor deres **kolleger** (f.eks. samleband, samtale ikke tilladt)).
- 4) Arbejderne er fremmede overfor deres eget **menneskelige potentiale** (reduceres til meningsløst labor).

Forvrængninger fremkaldt af fremmedgørelsen

Marx' diskussion om fremmedgørelse er kun logisk når man sammenholder den med hans normative syn på "det gode liv" - et liv med alsidig, kreativ aktivitet. Et eksempel på den perverse drejning af menneskelighed vedrører *penge*: de tillægger mennesker evner og magt, som de egentlig ikke bør have. *Money is the real mind of all things*. Penge er gode, derfor er ejere også gode.

Listen over forvrængninger, som det kapitalistiske samfund fremkalder er lang: arbejderen forkrøbles, håndværk adskilles fra "hovedværk", osv. Den største utilsigtede konsekvens er måske, at mennesket har skabt et samfund, hvor det kun føler sig tilfreds, når det handler dyrisk (spiser, drikker, klæder sig, sex). Det er kun her, man føler sig fri, at man kan udfolde en ægte kreativ aktivitet. I sine menneskelige funktioner føler mennesket sig som et dyr.

Marx sagde at kapitalisme er en invers verden, hvor de, der er øverst burde være nederst. Hans ønske var dog ikke, at proletarerne skulle være i top, men at der skulle herske sand lighed.

Frigørelse

Målet med Marx kritik af det kapitalistiske samfund er at frigøre mennesket fra dets *slavetilstand*. Den *menneskelige emancipation* er først fuldstændig, når det er blevet et *artsvæsen* (species-being = kommunisme). Overgangen fra kapitalistisk til socialistisk samfund sker gennem konkret handling (praksis). Kritik er ikke nok (men som humanist ønskede Marx, at revolutionen skulle være ublodig).

DET KAPITALISTISKE SAMFUNDS STRUKTURER

Som før nævnt var Marx mere interesseret i de kapitalistiske strukturer, der skaber fremmedgørelse end i aktørerne, der blive fremmedgjorte. Marx så sociale strukturer som sammensat af et stort antal dynamiske sociale relationer (som han jo som dialektiker fokuserede på). Han så dem ikke, som Durkheim som sociale fakta, der skulle behandles som ting. Mange neo-Durkheim'ere overser

Durkheim advarsel om at *behandle* de sociale fakta som ting, og ser dem i stedet som ting *in fact*, altså stive strukturer. Selvom Marx havde det dynamiske syn, anså han alligevel kapitalismens relationer som ydre og styrende for aktøren. De har en *objektiv virkelighed*, og skal væltes for at nå kommunismen. At Marx ikke ser de sociale strukturer som ting, gør det meget lettere at ændre dem. Det er han jo nødt til, for ellers er der ikke mulighed for revolution.

Varen

Grundlaget for Marx arbejde om de sociale strukturer er hans analyse af varen. Varen produceret for en selv har en *brugsværdi*, varen produceret for en anden (kapitalisten) har en *bytteværdi*. Varen bliver i det kapitalistiske samfund mystificeret og får et eget liv.

Varens fetishkarakter

Varen bliver fetisheret når aktøren glemmer, at det arbejde der puttes i, er det der giver varen dens værdi. På den måde påtager markedet sig en funktion, som ellers kun er berettiget aktørerne, markedet producerer værdier. Varen bliver mystificeret - den får en uafhængig og objektiv virkelighed, der er udover arbejdets værdi. Hvor den burde være endepunktet i det smukke samarbejde mellem kreative, aktive mennesker, bliver den i kapitalismen grotesk.

Tingsliggørelse

Indtil videre er det let at sige, at Marx kan begrænses til en økonomisk sfære. Den produktive aktivitet skal dog forstås mere bredt. Mennesker producerer ikke kun økonomiske objekter (føde, klæder, huse), men også sociale relationer og ultimativt sociale strukturer. Varens fetishkarakter oversættes til begrebet *tingsliggørelse*. Tingsliggørelse betegner den proces, der sker når man begynder at opfatte det menneskeskabte f.eks. sociale strukturer, som naturlige, universelle og absolutte ting, der ikke er mulige at kontrollere eller ændre.

I diskussionen af labor (arbejdskraft) ses tingsliggørelsen. Labor bliver en vare i det kapitalistiske samfund, men den kan kun sælges på markedet som en vare, så længe arbejderen sætter den til salg, som en vare. Så snart dette tillades åbnes der for en lang række andre muligheder for tingsliggørelse.

Religion, politik og organisationer bliver også tingsliggjorte.

Marx fokuserede på de økonomiske strukturer, der skaber fremmedgørelse ved at bryde de naturlige bindinger mellem menneske og natur:

Kapital

Kapital er det sociale forhold mellem køber og sælger af arbejdskraft. Det kapitalistiske system skabes heraf. Som uafhængig struktur udnytter kapitalen arbejderne - der selv har skabt den, og gør samfundet inverst.

Varecirkulationen

Varecirkulationen er startsted for kapitalen. Der findes to typer af varecirkulation :

- 1.) **C1-M-C2**, dominerende, f.eks. fiskeren sælger fangsten (C1) og køber brød (C2). Karakteristisk er varens konvertering til penge og rekonvertering til vare. Skaber en netværk af sociale relationer, udenfor aktørernes kontrol. (C1-C2 er den historiske form).
- 2.) **M1-C-M2**, karakteristisk for kapitalen. Begge de ovenstående kredsløb bliver på et eller andet tidspunkt til M1-C-M2 under kapitalismen. Man køber for at sælge (f.eks. fiskeren køber net). Note det kan vel også være i form af et mellemforhandler led.

Privatejendom

Privatejendom bliver også tingsliggjort. For det meste er den private ejendom kapitalistens ejendom af produktionsmidlerne. Som så meget andet er den et produkt af fremmedgjorte arbejde. Arbejderne kontrollerer ikke privatejendommen, men bliver kontrolleret af den. Den øger fremmedgørelsen, idet den udfylder en plads mellem arbejderne og produktionsprocessen. Privatejendom skal overvindes, for at arbejderne kan udvikle sit menneskelige potentiale.

Arbejdets deling

Arbejdsdeling er endnu en strukturel komponent i kapitalismen, og kan føres tilbage til familien, hvor kvinder og børn var mandens slaver. Tydeligst ses det ved skellet mellem ejerne af produktionsmidlerne og arbejderne, der må sælge sin arbejdskraft, for at overleve. *Specialisering* ud i mere og mere adskilte processer, er ifølge Marx en voksende trussel mod det menneskelige potentiale. Idet man bliver mere og mere fremmedgjort (se Durkheim, der mener, at arbejdsdeling skaber stigende gensidig afhængighed). Punkter som kritiserer arbejdsdeling :

- 1.) aktøren adskilles kunstigt fra fællesskabet,
- 2.) naturligt integrerede processer opdeles (f.eks. det intellektuelle fra det manuelle),
- 3.) individets evner reduceres til et værktøj i arbejdsprocessen,
- 4.) hvert individ bidrager kun med lidt til slutproduktet,
- 5.) arbejderne mister kontrollen med alt hvad de producerer, og hvad der sker med det.

Specialisering stækker, dehumaniserer og reducerer mennesket til et fragment af hvad han kunne være. Til et forkrøblet monster - en del af en maskine.

Sociale klasser

Marx havde ingen klar definition af *klasser* (primært bourgeoisie og proletariat), men så dem i hvert fald som strukturer, der lå udenfor og styrende for mennesket. *Sociale klasser er tingsliggjorte sociale relationer*, altså relationer, der har antaget selvstændig eksistens (objektiv kultur hos Simmel). Sociale klasser vokser ud af produktionsakterne, og kommer til at styre aktører.

KULTURELLE ASPEKTER AF DET KAPITALISTISKE SAMFUND

Marx havde ikke meget at sige om *kultur* (det er ikke materialisme), men var dog alligevel bevidst om dette aspekt af den sociale virkelighed. *Det er ikke menneskers bevidsthed, der styrer deres eksistens, men den sociale eksistens, der styrer deres bevidsthed*. Det er muligt, at Marx her tænkte på *bevidsthed* som kultur (normer, værdier, ånd), og ikke om mentale processer og virkelighedens sociale konstruktion. Marx talte både om individuel bevidsthed og en "periodes" bevidsthed, men havde ellers tendens til at reducere kultur til et epifenomen. Dette måske fordi megen kapitalisme kan analyseres på et meget strukturel niveau.

Klassebevidsthed og falsk bevidsthed

Når Marx taler om *klassebevidsthed* og *falsk bevidsthed*, taler han ikke om individuel bevidsthed, men om bevidsthed i klassen som et hele. Disse begreber er dynamiske idéer, der er tæt forbundne i Marx værker. Under kapitalismen har *både* bourgeoisie og proletariat en *falsk bevidsthed* (om systemets virkning og deres egne roller). I evolutionen mod kommunisme er der mulighed for, at proletarerne opnår sand erkendelse om, hvordan kapitalismen fungerer = *klassebevidsthed*. Det er således kun muligt for proletariatet at opnå en sand bevidsthed. Herefter skal de danne en klasse *for sig selv* (ikke en klasse *i sig selv*), og den nye klassebevidsthed kan hjælpe til at ændre systemet fra kapitalistisk til kommunistisk.

Ideologi

Den anden store kulturdimension i Marx' analyser er ideologi. En *ideologi* kan defineres som et samlet sæt ideer, der er udenfor og styrende for mennesket. Han mente, at den herskende klasses ideer, til hver en tid er de herskende ideer. Den materielle hersker er samtidigt den intellektuelle hersker. Dem der ejer, bestemmer.

Der er mindst tre interrelerede ideer i Marx' begreb om ideologi:

- 1.) de repræsenterer den herskende classes ideer, men kan i sandhed have en invers effekt på de materielle interesser,
- 2.) de danner en invers refleksion af virkeligheden,
- 3.) de har en selvstændig eksistens, der er styrende for individer.

Ideologier skal hjælpe til at hæve undertrykkede op, idet ideologier påvirker aktørers handlinger i den herskende klasse, der igen påvirker handlinger og tanker i proletariatet.

MARX ØKONOMIER, ET CASE STUDIE

p.71-72. Her nævnes definitioner m.m. på brugsværdi, bytteværdi, arbejdsværdi, merværdi.

Merværdi er et eksakt udtryk for graden af udnyttelse af labor i kapitalismen. Merværdi er forskellen mellem *salgs værdi* og *værdi i form af konsumerede elementer til dannelse af varen*. En stor del af merværdien er profit. *Profit* kan kapitalisten bruge til at skabe endnu mere merværdi, ved at udvide sin produktion og købe maskiner mm. På et tidspunkt bliver en *øvre grænse* for produktivitet og udnyttelse nået (også med statslig intervention), og kapitalisten vil begynde at substituere med maskiner, hvilket er let, da arbejderen næsten allerede er sådan én. Arbejdsløshed, konkurrence, polarisering af klasser, mm. fører til sidst til revolution.

Marx' teorier i overblik

- 1.) **Fremmedgørelsesteorien:** mennesket er *umikt* ved at kunne forestille sig planer i hovedet og virkeliggøre dem. Mennesket er et *artsvæsen* med *selvbevidsthed*. *Arbejde* er *kreativitet* og *objektliggørelse*. *Labour* er ikke lig work, men lig råstyrke. Det kapitalistiske system forhindrer *species-being* (*artsværen*). Arbejderen *fremmedgøres* på 4 forskellige måder (Ritzer p.57): 1.) fra produktivitet, 2.) fra egen natur (human potential), 3.) fra medarbejderne, 4.) fra produktionsaktivitet.
- 2.) **Den materialistiske historieopfattelse** (*historisk materialisme* mat.saml.1 p.66). Samfundet består af en *overbygning* og en *basis*. Basis er determinerende for overbygningen (fed pil op, tynd pil ned). Overbygning = jura, politik, kultur, ("ideologi er falsk bevidsthed"). Basis = (*produktionsrelationer* (relationer mellem klasser f.eks. hvem, der ejer produktionsmidlerne.) og *produktiv kræfter* (de måder mennesket udnytter naturen på)). *Revolution* : følger som modsætning mellem de to. F.eks. når produktivkræfterne udvikler sig, så de ikke længere passer ind i produktionsrelationer og effektiviteten går ned. Produktionsområde = *basis*. Enten 1.) kapitalistisk, 2.) feudalt, 3.) antikt, 4.) asiatisk.

3.) **Kapitalteorien:** en vare har en *forbrugsværdi* (vare \rightarrow penge \rightarrow vare) og en *bytteværdi* (mængde, tid som arbejderen har brugt, (penge1 \rightarrow vare \rightarrow penge2). Marx' kritiserede sidstnævnte (penge1 til penge2). Kilden til al værdi ligger i arbejdskraftens forbrugsværdi (mere end løn) og bytteværdi (løn). Forskellen mellem f og b er *merværdien* = kapitalistens gevinst = udbytning.

EMILE DURKHEIM

Ritzer kap. 3

Emile Durkheim (1858-1917) var dybt optaget af den måde makrostrukturer i samfundet og samfundet selv påvirker individets tanker og handlinger. Han havde stor indflydelse på den *strukturelle funktionalisme* med dennes vægt på social struktur og kultur.

Udviklingen og brugen af begrebet *sociale fakta* er kerne i Durkheims sociologi. Disse er sociale strukturer og kulturelle normer og værdier, der er ligger udenfor og styrer aktører. Durkheims politiske profil var *borgerligt liberal*. Han troede på fremskridtet, videnskaben og fornuften. Dog var han i stærk opposition til centrale punkter i liberalismens menneske- og samfundsopfattelse. Sin sociologi udviklede han til dels som et alternativ til liberalismens samfundsopfattelse. Hvor liberalismens største teoretikere (*Spencer, Schmidt, Mill*), gik ud fra *individet* i deres samfundsopfattelse, og mente, at “*enhedernes egenskaber bestemmer sammenslutningernes egenskaber*”, gik Durkheim den modsatte vej og brugte sine første to bøger til at angribe den individbaserede samfundsmodel. For Durkheim er helheden mere end summen af delene : *samfundsprocesserne og de sociale institutioner kan ikke afledes af psykologiske processer*. Individets egenskaber må forklares ud fra samfundslivet, da det er samfundslivet, der forsyner sine medlemmer med sprog, religion, moral, erhverv osv.

For Durkheim er samfundet et *moralsk fællesskab*, der må udforskes på sit eget plan. Kulturmønstret bestemmer personligheden og ikke omvendt. Hans analyseform er en *funktionalisme*, der lægger vægt på at studere et delfænomens eller delkonstruktions bidrag til opretholdelsen af et mere omfattende system. Udfra disse ideer har Durkheim bl.a. arbejdet med kriminalitet og selvmord.

Durkheim ønskede at udvikle sociologien til en videnskab. For at adskille den fra *filosofien* måtte den arbejde empirisk (ikke som Comte og Spencer filosoferende). Han beskyldte Comte for at antage, at den sociale verden udviklede sig mod øget perfektion, i stedet for at beskæftige sig med de faktiske ændringers natur. Og Spencer for at antage harmoni, og ikke undersøge om harmoni faktisk eksisterede. For at give sociologien sin egen identitet skrev Durkheim “Den sociologiske Metode” (1895), og argumenterede for at sociologiens rolle er at studere sociale fakta.

For at skille filosofien fra bør sociale fakta studeres som ting, dvs. empirisk (f.eks. vhja. statistikker). Herved adskiller Durkheim sig fra Comte og Spencers teoretisering.

For at adskille sociologien fra *psykologien* (der allerede arbejdede meget empirisk), argumenterede Durkheim, at sociale fakta lå uden for og var styrende for individet. De lå ikke internt, psykologisk som nedarvede fænomener.

Nonmaterielle og materielle sociale fakta

Sociale fakta kan inddeles i:

- 1.) **Materielle**, der er ægte materielle enheder som love, arkitektur (af mindre betydning for Durkheim).
- 2.) **Nonmaterielle**, der f.eks. er normer og værdier (eller i dag kultur). Når den sociale bevidsthed ikke materialiserer sig.

Heri ligger der dog et problem, for hvordan kan normer og værdier ligge udenfor aktøren, og findes de ikke netop i aktørens sind?

Durkheim forklarer, at de nonmaterielle sociale fakta er ydre og styrende for de psykologiske fakta.

De sociale fakta kan organiseres i niveauer af social virkelighed:

A. Materielle sociale fakta

- 1.) Samfund.
- 2.) Samfundets strukturelle komponenter (kirke, stat, osv.).
- 3.) Samfundets morfologiske komponenter (befolkningsfordeling, kommunikationskanaler).

B. Nonmaterielle sociale fakta:

- 1.) Moral.
- 2.) Kollektiv bevidsthed.
- 3.) Kollektiv repræsentativitet.
- 4.) Sociale strømninger.

Det er fokus på makroniveau sociale fakta, som er en af grundene til at Durkheim spillede en væsentlig rolle i udviklingen af *den strukturelle funktionalisme*, der har en lignende makroniveau orientering. Det samme havde hans *biologiske organismsyn*. Han så samfundet som sammensat af "organer" (sociale fakta) eller sociale strukturer, der havde en række funktioner for samfundet. Interessant var sammenhængen mellem strukturers årsager (hvorfor opstod de) og den rolle de i sidste ende kommer til at spille (form og funktion). I "The Division of Labour in Society" (1893), sociologiens første klassiker, undersøger Durkheim udviklingen af den moderne verden, og her ses form og funktion tanken tydeligt.

The Division of Labour in Society

Analysen heri baseres på opfattelsen af to idealtyper i samfundet:

- 1.) den **primitive** karakteriseret af *mekanisk solidaritet*, med relativ udifferentieret social struktur og kun lille eller ingen arbejdsdeling.
- 2.) den mere **moderne** karakteriseret af *organisk solidaritet* med en mere forfinet og udbredt grad af arbejdsdeling.

For Durkheim er *arbejdsdeling* i samfundet et materielt social faktum, der involverer den grad af *specialisering* og *ansvarsfordeling*, som udvikles i et samfund - fra altnuligtmænd til specialister.

Et samfund karakteriseret af mekanisk solidaritet bindes sammen, fordi alle er *generalister*. De er alle optaget af lignende aktiviteter og har lignende ansvar. I samfund med organisk solidaritet bindes folk sammen pga. den *gensidige afhængighed specialisering danner*. Specialiseringen gælder ikke kun individer, men også strukturer grupper og institutioner.

En af forskellene mellem den mekaniske og organiske solidaritet er, at fordi folk i det mekaniske samfund er så ens, er de mere udsatte for konkurrence. I det moderne, organiske samfund er folk differentierede og samarbejder mere. Der er derfor mulighed for at fremme individualisering og solidaritet på samme tid. Ifølge Durkheim er individuel autonomi og social orden derfor kompatible.

Dynamisk densitet

Arbejdsdelingen er en materiel social fakta, fordi det er den måde, der interageres på i den sociale verden. En anden lignende materiel fakta er *den dynamiske densitet* - udviklingen fra mekanisk til organisk solidaritet. Dette begreb henfører til antallet af individer i et samfund og graden af interaktion i mellem dem. Der skal ske en forøgning i *begge* for at opnå dynamisk densitet. Når flere mennesker er sammen er det ss, at ressourcer bliver begrænsede, og det bliver derfor nødvendigt med arbejdsdeling, dvs. at folk er komplementære i stedet for konfliktuerende. Fredelig koeksistens og effektivitet gøres mulig.

Pga. sin indstilling til, hvad sociologi var som en videnskab, kunne Durkheim dog ikke beskæftige sig med studiet af nonmaterielle fakta direkte (det er for filosoffer). For at studere dem videnskabeligt måtte han se på, hvilke materielle sociale fakta, der reflekterede de nonmaterielle faktas natur og ændringer. I "The Division..." er det *loven*, og forskellen mellem love i samfund med mekanisk og organisk solidaritet, der spiller denne rolle.

Lov

Durkheim argumenterede, at i samfund med mekanisk solidaritet er det den *repressive lov*, der dominerer. Pga. den store lighed og fællesskabsfølelse straffes overtrædere af den fælles moral ofte hårdt. Folk er involverede i moralen og straf er derfor ofte hurtig og hård.

I samfund med organisk solidaritet er den *restituerende lov* karakteristisk. I stedet for at blive straffet hårdt, bliver overtrædere ofte irettesat eller beordret til at gøre skaden god igen (restituere). Der er lille eller ingen magtfuld kollektiv moral. De fleste mennesker reagerer ikke følelsesmæssigt på andres lovbrud. Udøvelse ligger hos en specialiseret gren (jf. arbejdsdeling), hvor den i det mekaniske ligger hos massen.

Ændringer i materielle sociale fakta som f.eks. loven, er ifølge Durkheim afspejlinger af ændringer i mere vigtige nonmaterielle sociale fakta som moral, kollektiv bevidsthed, repræsentation, strømninger og (kritisk i moderne sociologi) "*the group mind*".

Durkheim kan generelt siges at være en "*sociolog i moral*". Det meste af hans arbejde handler om de moralske elementer i det sociale liv, og man kan sige at alt andet arbejde er et biprodukt af studiet af moral. Hans største bekymring drejede sig om den aftagende fælles moral i den moderne verden. Der var en fare for en patologisk forløsning fra de moralske bånd. Uden dem kunne mennesket blive slaver af "*ever-expanding and insatiable passions*". Mennesket behøver derfor moral og ydre bånd for at være frie.

Anomi

Anomi er svækkelse af moral. Individet udsættes for *anomi*, når de ikke får nok moralsk begrænsning, dvs. når de ikke ved, hvad der er almindelig og acceptabel adfærd. Samfundet er ikke statisk men evolutionistisk. Samfundet er i stadig bevægelse i retning af mere differentierede og komplicerede organisationsformer. Fællesbevidstheden kan derfor på visse områder svækkes, og ny bevidsthed kan vinde frem. Dette kan skabe "huller" i kulturmønstret og man får en tilstand af *anomi*.

Den centrale patologi er den anomiske arbejdsdeling. Ordet *patologi* indikerer at samfundet kan helbredes. Durkheim mente, at den strukturelle arbejdsdeling kunne kompensere for den opløsende moral ved at sørge for en øget fællesskabsfølelse. Dette sker dog ikke i forholdet 1:1, og risikoen for patologi er derfor indbygget i udviklingen af organisk solidaritet, fordi folk individualiseres og isoleres. Durkheim ser dog ikke dette som normalt. For Durkheim er det moralen (værdi og normsystemer), der bevirker at samfundet ikke opløses i kaos, i alles krig mod alle; og sociologiens primære forskningsobjekt er derfor de normative processer.

Kollektiv bevidsthed

I sine studier af moral udviklede Durkheim bl.a. begrebet “*kollektiv bevidsthed*”- den totale samling af tro og overbevisninger, der er fælles hos borgerne i et samfund, og som former et determinerende system, der har sit eget liv; man kan kalde det kollektiv eller fælles bevidsthed. Det er derfor ikke det samme som, men heller ikke fuldstændigt anderledes en almindelig bevidsthed.

Den kollektive bevidsthed transformeres når samfundet går fra mekanisk til organisk. Mennesker holdes sammen af gensidig afhængighed i det moderne samfund, ikke af en stærk kollektiv bevidsthed.

Giddens differentierer den kollektive bevidsthed i de to samfund :

	MEKANISK	ORGANISK
1.) volumen (antallet af mennesker i den kollektive bevidsthed)	alle	begrænset
2.) intensitet (graden af involvering)	høj	lavere
3.) stivhed (hvor klart den er defineret)	stift	ikke stift
4.) indhold (formen af den kollektive bevidsthed)	religiøst	moralsk individualisme

Kollektive repræsentationer

Den kollektive bevidsthed er et bredt og amorft begreb, og Durkheim forlod det gradvist til fordel for det mere specifikke “*kollektive repræsentationer*”. Dette er specifikke stadier eller substrataer af den kollektive bevidsthed. I dag vil vi sige, at det er normer og værdier hos specifikke kollektiver så som familie, arbejde, stat og institutioner som skole og religion.

Hermed fik Durkheim afgrænset nonmaterielle fakta mere end i det altomfattende kollektive bevidsthed. Kollektive repræsentationer indeholder noget unikt, og kan derfor ikke reduceres til individuel bevidsthed (de er ikke afhængige af enkeltpersoner for at eksistere, de har længere levetid).

SELMORD OG SOCIALE STRØMNINGER

En mere specifik og dynamisk nonmateriel social fakta er de *sociale strømninger*. Disse har samme objektivitet og indflydelse på individet som kollektive repræsentationer, men ikke er så udkrystalliserede. Eksempelvis de store følelser af entusiasme, indignation og medfølelse i en gruppe. De er ikke så konkrete som andre sociale fakta, men er ikke desto mindre sociale fakta, idet “de kommer fra et sted udenfor os selv, og bærer os af sted”.

I “Selvmordet” demonstrerede Durkheim, at sociale fakta og især sociale strømninger ligger udenfor og styrende for mennesket. Han studerede selvmordet ikke på det individuelle plan (psykologi), men som

forskelle i rater mellem samfund. Durkheim antog alt andet lige i biologi, psykologi og socialpsykologiske faktorer (dvs. ingen forskelle mellem grupper her), og mente derfor, at forskelle i rater havde at gøre med forskelle i sociale faktorer specielt strømninger.

De materielle sociale fakta er som sædvanlig årsager, men de er ikke de primære årsager. Det er til gengæld de bagvedliggende immaterielle fakta. Dynamisk densitet har kun indirekte betydning, idet de (og andre materielle fakta) har effekt på immaterielle fakta, der igen har direkte indflydelse på selvmordsrater. Argumentet er:

- 1.) forskellige samfund har forskellige kollektive bevidstheder og repræsentationer. Disse producerer forskellige strømninger, der påvirker selvmordsrater forskelligt.
- 2.) ændringer i den kollektive bevidsthed påvirker sociale strømninger og dermed selvmordsrater.

Med andre ord: ændringer i selvmordsrater skyldes ændringer i sociale fakta, primært sociale strømninger.

De 4 typer selvmord

Durkheim arbejder med 4 typer selvmord. Disse er

- 1.) **egoistisk** (lav grad af integration), kodeord: meningsløshed.
- 2.) **altruistisk** (høj grad af integration), tvang, pligt, håb.
- 3.) **anomisk** (lav grad af regulering), passioner der løber løbsk (se oppe), utilfredshed.
- 4.) **fatalistisk** (høj grad af regulering), undertrykkelse, melankoli (f.eks. slaver).

Hvert af de fire selvmord kan kobles med graden af samfundets integration (i hvor høj grad overbevisninger er fælles) eller regulering (graden af ydre begrænsning af mennesker). Integration og regulering skaber begge forskellige sociale strømninger, der igen påvirker selvmordsrater. Ændringer i regulering sker ofte under omvæltninger, som samfundet skal tilpasse sig, f.eks. depressioner. Uden ydre begrænsninger bliver mennesket slave af sit "begær".

A group mind?

Et problem ved Durkheim er billedet af de sociale strømninger, der kan forstås som noget ydre, abstrakt, flydende omkring i den sociale verden. Mange har kritiseret Durkheim for at have en "group mind" orientering, og gøre nonmaterielle fakta til autonome eksistenser separerede fra aktøren. Men kulturelle fænomener kan ikke flyde omkring i et tomrum, hvilket Durkheim godt var klar over.

I samtidige termer kan sociale strømninger ses som en samling af meninger, der er fælles for medlemmerne af et samfund. De kan derfor findes i et givent medlems mind, men er mentalt tilfælles

med alle. Til hans forsvar kan man sige, at han havde en meget moderne forståelse for nonmaterielle sociale fakta, hvad vi i dag vil kalde normer, værdier, kulturer og socialpsykologiske fænomener.

Durkheim mente, at den kollektive bevidsthed var forbundet til et substratum. Dette substratum var dannet af medlemmerne i et samfund. Durkheim troede ikke på "a group mind", og havde faktisk en meget moderne opfattelse af, hvad bevidsthed er.

RELIGION

Religion er et eksempel på Durkheims studier af et nonmateriel socialt faktum på en mere direkte form, og ikke gennem tal mm. Religion har en *dynamogenisk effekt*, idet den både kan dominere mennesker, men også kan hæve dem over deres ordinære evner og kapaciteter.

Durkheim studerede primitive religioner for at forstå menneskets religiøse natur, og for at vise et permanent og essentielt aspekt hos mennesket.

Religion i primitive samfund er et udtryk for den fælles moral (den kollektive bevidsthed), men når samfundet vokser kommer religionen til at dække et mere og mere indsnævrende *specialiseret domæne*.

I stedet for at være *den* kollektive bevidsthed i et samfund, bliver den bare én ud af flere former for *kollektiv repræsentation* (andre udtryk for moral er videnskab, moral, lov). Alle kollektive repræsentationer har deres rod i den primitive religion (jf. udviklingen fra mekanisk til organisk solidaritet med stigende specialisering og arbejdsdeling).

Hellig og profant

Man kan nu spørge hvad den ultimative kilde til den moderne religion er, dvs. hvor kommer den primitive religion fra. Basalt i Durkheims metodologi ligger antagelsen at alle sociale fakta kommer af andre sociale fakta (*autopoiesis*). Konklusionen bliver, at samfundet er kilden til religion. Når samfundet definerer det hellige, formes religionen. Det hellige skaber respekt, ærefrygt, mysterium og ophøjethed. (se Feuerbach p.21: Gud er menneskets projektion af deres ånd på en upersonlig magt. Mennesket sætter Gud over sig selv, hvilket medfører at de fremmedgøres fra Gud. Gud er god, almægtig, perfekt og hellig, mens mennesket er usselt, magtesløst, imperfekt og syndigt. Ifølge Feuerbach må en sådan religion overvindes f.eks. vha. en materialistisk filosofi, hvori mennesket gøres til det højest opnåelige. (som Marx kritiserede Feuerbach Hegel for at være for idealistisk og nonmateriel)).

For at en religion kan få fodfæste må der ydermere udvikles:

- 1.) **religiøse overbevisninger** (de hellige tings natur).
- 2.) **religiøse riter** (hvordan man skal opføre sig overfor det hellige).

3.) en **kirke**/et dækkende moralsk fællesskab.

Definitionen på en religion bliver således: *Et forenet system af tro og praksis, der samler de troende i et moralsk fællesskab kaldet en kirke.*

Totemisme

Totemisme er når dyr og planter tillægges hellig værdi. Ifølge Durkheim er det den simpleste religion, og den findes almindeligvis i den simpleste form for organisation - *klanen*. Skal argumentationen holde må klanen være årsag til totemisme. Dette fordi:

- 1.) dyr og planter er ikke kilden til totemisme, de repræsenterer blot kilden.
- 2.) totemmer er materielle repræsentationer af den immaterielle kraft.
- 3.) den immaterielle kraft er lig den kollektive bevidsthed.

Samfundet kan derfor siges at være Durkheims ultimative/primære sociale faktum. Før samfundet er der intet.

Kollektiv livlighed/sprudlen

Hvor kommer den kollektive bevidsthed så fra? Svar - fra samfundet. *Den kollektive livlighed* skaber totemismen i en klan. Dette begreb arbejdede Durkheim ikke meget med, men det ser ud som om han tænkte på de perioder i verdenshistorien, hvor kollektiv livlighed har haft højnende og eksalterende effekt på samfundet (Reformationen, Renæssancen).

På samme måde skabes religioner. I sådanne periode skaber klaner totemisme. *In sum*: totemisme er den symbolske repræsentation af den kollektive bevidsthed, der igen stammer fra samfundet (samfund → k. b. → totemisme (symb.rep.)). Derfor er samfundet kilden til den kollektive bevidsthed, religionen, gudsbilledet og alt hvad der er helligt. Ultimativt betyder det, at det hellige og samfundet er ét og det samme.

Gud er lig samfundet, dvs. samfundet skaber Gud, derfor er Gud et billede på samfundets moral og alt hvad det indeholder.

SOCIAL REFORMISME

Selvom nonmaterielle fakta er vigtigere for Durkheim end de materielle, spiller de sidste dog en væsentlig rolle - som influerende på de nonmaterielle og som strukturelle løsninger på tidens moralske problemer.

Durkheim var en *social reformist*, der så det moderne samfunds problemer som midlertidige forstyrrelser (patologier) og ikke som indbyggede besværligheder. Hermed stod han i modsætning til tidens

konservative (Bonald og de Maistre, der ikke så noget håb og derfor ønskede samfundet tilbage til middelalderen) og radikale (marxisterne, der ikke troede på reform, men på revolution og indførelse af socialisme og kommunisme). (Og Simmel, der så mange som problemerne som menneskets arv).

Durkheim så med biologisk inspiration samfundets problemer som før nævnt som patologier, der kunne helbredes af “*sociale helbredere*” med forståelse for den moralske natur i den moderne verdens problemer vha. *strukturelle reformer*.

Durkheim skrev en bog om socialisme - ikke for at opstille revolutionære doktriner, men for at undersøge socialismen som et socialt fakta.

Erhvervsmæssig association

Erhvervsmæssige associationer (sammenslutninger) skulle udvikles for at imødekomme samfundets patologier. Durkheim så ikke en basal interessekonflikt mellem proletarer og bourgeoisere. Uroligheder eksisterede fordi de forskellige mennesker manglede en fælles moral, der igen skyldtes manglende integrerende strukturer.

Strukturen, der kunne give denne integrerende moral var de *erhvervsmæssige sammenslutninger*. Dvs. det var ikke fagforeninger, som ifølge Durkheim kun tjente til at skabe større skel mellem arbejdsgiver og arbejdstager, men et moralsystem, der omfattede alle. Disse med afledte regler og love ville tjene til som modvægt til atomiseringen i samfundet samt til at stoppe aftagningen i vigtigheden af en kollektiv moral.

Individets kult

Strukturel reform var i sidste ende underordnet i Durkheims tanker i forhold til ændringer i den kollektive moral. Han troede på, at alle problemer havde moralsk baggrund og at alle løsninger lå i en styrkelse af kollektiv moral. Der var ingen mulighed for at vende tilbage til den stærke form i samfund med mekanisk solidaritet, men han følte at en ny, men svagere var på vej. Denne moderne form for kollektiv bevidsthed kaldte han *individets kult*, hvilket er et specielt begreb for Durkheim, idet det forener de antagonistiske kræfter i moral og individualisme. Dette begreb skal forstås som en idé om, at individualisme bliver det moderne samfund moralsystem. Det var den eneste løsning på, hvordan individet kunne forblive solidarisk mens det blev mere og mere autonomt.

Individualiseringen og dennes problemer blev således allerede behandlet af Durkheim. Han så ss, at det ikke var muligt at stoppe denne udvikling, og i stedet for at kæmpe imod, burde man få det bedste ud af en dårlig situation ved at løfte dele af individualisme til et moralsk niveau.

Egoisme er individualisme uden kollektiv basis, og naturligvis noget Durkheim tager afstand til. Individuelles kult blev forslået som løsning på den moderne egoisme. Den fysiske forskel på handlinger baseret på moralsk individualisme og egoisme, er at førstnævnte tager hensyn til andres værdighed, frihed og rettigheder.

DURKHEIMS AKTØR

Durkheim havde også blik for mere mikroskopiske aspekter af den sociale virkelighed, selvom hovedsagen stadig er sociale fakta. Selvom han ikke behandlede individets problemer direkte (for ikke at blive psykologisk), fordi han ønskede at studere sociale fakta (makro), mente han dog ikke at makro altid var tilstrækkeligt. Hans ultimative mål var at integrere en forståelse for mentale processer i sit teoretiske system.

Forestillinger om den menneskelige natur

Durkheim mente ikke, at han antog eller postulerede noget om menneskets natur, men dette er ikke helt sandt. Han accepterede eksistensen af

- 1.) biologisk drivkraft,
- 2.) sociale følelser som kærlighed, sympati osv.,
- 3.) en naturlig socialitet,
- 4.) den menneskelige tænkeevne.
- 5.) en egoistisk drive (passions), der udgør en trussel for dem selv og samfundet.
- 6.) den menneskelige bevidsthed
- 7.) et dobbeltliv mellem moral og passion.

Mennesket er "*homo duplex*" et dualistisk menneske. Vi lever en dobbelt eksistens, med to bevidstheder - mellem *individualitet* (og kroppen hvori den sidder) og *alt andet i os, der udtrykker noget mere end os selv*, dvs. som et socialt menneske. Den kollektive side skal styrkes for at kontrollere det potentielle ønske om at jage behov pga. passionerne. (Se også Simmel).

Socialisering og moralsk skoling

Givet sit syn på den menneskelige passion og vigtigheden af moralsk styring, er det ikke mærkeligt, at Durkheim var meget interesseret i internaliseringen af social moral gennem uddannelse og socialisering. Social moral eksisterer både (primært) på det kulturelle niveau, men også internt i individet. Især studerede han opløsningen af moral i samfundet og rollen ovennævnte spiller i denne krise.

Moralsk skoling har tre vigtige aspekter:

- 1.) det giver disciplin til at tæmme passioner.
- 2.) autonomi under ansvar.
- 3.) en følelse af tilknytning til samfundet og dets moralsystem.

Kollektive kræfter kan kun eksistere i den individuelle bevidsthed (der findes ikke en group mind).

Durkheims aktør er ikke, som mange tror, totalt kontrolleret af eksterne faktorer. Individet er ikke et spejlbillede af kollektive idéer, der er individualitet. Alle har vi unikke egenskaber, og alle tænker vi forskellig mht. reglerne dikteret af den fælles moral (parallel til Giddens struktur/aktør arbejde?). Dog skal man huske, at Durkheim primært beskæftiger sig med eksterne begrænsninger og det ønskværdige i at have sådanne.

Afhængige variable

Bevidsthed er en af Durkheims afhængige variable, idet den determineres af forskellige materielle og nonmaterielle sociale fakta. Ændringer i kultur, samfund og andre sociale fakta (strømninger) ændrer bevidstheden.

Kollektiv moral, selvmordsrate, mentalt stade/niveau er andre variable i Durkheims arbejde. Fordi han havde et storskala fokus og ønskede at se på sociale fakta var sådanne faktorer dog meget tydeligt bagvedliggende, afhængige variable af perifer interesse determineret af sociale storskala strukturer. Han koncentrerede sig næsten udelukkende om samfundet, og ikke f.eks. om hvordan mennesker skaber sociale repræsentationer.

Mentale kategorier

Der er en tendens til at prioritere dette når talen falder på, hvordan samfundets strukturer påvirker individets tanker. Den form samfundet antager, antager også tanken. Den sociale verden former de mentale kategorier. Durkheim analyserede ikke, hvordan de mentale kategorier skaber samfundet, hvilket han kan kritiseres for. I sine bestræbelser på at skabe sociologien som en videnskab blev han for snæversynet. Man kan f.eks. ikke beskrive selvmord uden at se på individniveau siger Ritzer.

INDIVIDUEL AKTION OG INTERAKTION

Durkheims arbejde står svagest i forhold til individuel aktion og interaktion. Hans aktør står svagt (hvilket ss har noget at gøre med organismesynet og hans protest mod andres måde at arbejde på - med stor vægt på individet). At der er stor forskel på aktion og interaktion mellem samfund med mekaniske eller organiske solidaritet må være klart.

I "selvmord" er det tydeligt at aktøren påvirkes af ændringer i sociale strømninger. Det kritiske punkt er, at individuel aktion og interaktion stort set ikke analyseres i Durkheims arbejde. Men en masse af den moderne sociologis forudsætninger er fundet i "den sociologiske metode", først og fremmest dens opgør med den individualistiske forklaringstradition i europæisk samfundstænkning. Derfor er det forkert af Ritzer, at beskyldte Durkheim for ikke at fokusere mere på aktøren (JK).

Durkheim var sociolog forstået på den måde, at han mente at fokus burde ligge på samfundet. At han ikke beskæftigede sig mere med aktøren skyldes, at han ss mente, at det var psykologi, og til dels er de jo inddraget i hans tænkning.

TIDLIG OG SEN DURKHEIMSK TEORI

Durkheims tidlige værker lagde vægt på de ydre begrænsninger og styrende sociale faktorer. Det er strukturelt og scientistisk arbejde. Senere fokuserer han mere på kultur end på struktur, og dette fokus har betydet meget for den strukturelle funktionalisme og på sociologiske kulturstudier. Desuden har de senere værker hjulpet til at skabe en teori, der stærkt kritiserer mainstream sociologien, hvilket er interessant, fordi Durkheim selv var med til at danne denne.

Durkheim objektiverede den sociologiske virkelighed for at gøre sociologien til en videnskab på linie med naturvidenskaben. Han var positivist, hvor Weber var hermeneutiker. Han mente, at alle samfund præges af **konsensus** - en holistisk tænkemåde, og at helheden er mere end summen af elementerne.

MAX WEBER

Ritzer kap.4

Max Weber (1864-1920) er nok den bedst kendte og mest indflydelsesrige sociolog. Hans arbejde er stort og komplekst, analyseret, rost og kritiseret. En stor del af hans arbejde handler på en eller anden måde om bureaukrati, og studiet af forholdet mellem protestantisme og kapitalisme har haft enorm betydning. Webers arbejde er provokerende og rigt, hvilket gør det svært at opsummere i et enkelt kapitel.

Weber har haft indflydelse på den *strukturelle funktionalisme* især gennem *Parsons. Konflikt-traditionen* og den *kritiske teori*, blev formet af Webers ideer såvel som *Marx'* orientering og af *Habermas*, der var den store arvtager af den kritisk teoretiske tradition. Den *symbolske interaktionisme* er påvirket af begrebet *verstehen* mm., så det er altså klart, at Webers påvirkning har været stor.

METODOLOGI

Weber var imod en ren abstrakt tankegang. Hans teoretiske ideer er grundlagt i en empirisk, ofte historisk research, og hans metodologi er hans egen.

Historie og sociologi

Da Weber begyndte at bevæge sig mod sociologien, som på det tidspunkt var relativt nyt område, søgte han at afklare dens sammenhæng med den etablerede videnskab *historie*. Han mente at de to fag havde brug for hinanden, at sociologien skulle give historien et nyt perspektiv. *Sociologien søger at formulere begreber og generaliserede uniformiteter i en empirisk proces. Historien er orienteret mod en kausal analyse og forklaring af individuel handling, strukturer og personer af kulturel betydning.* Webers sociologi var orienteret imod dannelse af klare begreber, så han kunne udføre kausale analyser af historiske fænomener. Weber var en historisk sociolog. Ifølge Weber består historien af en række unikke, empiriske hændelser; man kan ikke generalisere på det empiriske niveau. Sociologer må derfor adskille den empiriske verden fra det begrebsunivers de skaber. Begreber fanger aldrig hele den empiriske verden, men de kan bruges som heuristiske værktøj til forståelse af virkeligheden. Med disse begreber kan sociologer danne generaliseringer, men disse generaliseringer er ikke historie (og ikke virkelige i sig selv) og må ikke blandes sammen med den empiriske virkelighed.

Weber ønskede at generalisere, men afviste de historikere, der reducerede historie til et sæt af simple

love (positivisme). Sådanne love var for ham uden indhold (uden virkelighed), og havde derfor ingen værdi. Han mente ikke, at man kunne reducere historien til en lineær eller cirkulær proces. Fænomener kan forsvinde for så igen at dukke op senere i historien.

Webers historiske sociologi beskæftigede sig både med individet *og* det generelle. Enheden kom fra udviklingen og brugen af generelle begreber (*idealtyper*) i studiet af individer, hændelser og samfund. Disse generelle begreber bruges for at identificere og definere de karakteristika, individuelle træk i enhver udvikling, der gør dem til noget for sig. Når dette er gjort, kan man finde de årsager, der førte til forskellene. Weber afviste således en søgen efter en enkelt kausal agent i historien (selvom han senere argumenterer for at der er en - *rationaliseringen*). Sit begrebsapparat brugte Weber i stedet til at ranke de forskellige faktorer, involveret i en given historisk case, i forhold til deres kausale betydning.

Webers generation var den første, der havde pålidelige historiske data fra store dele af verden til rådighed. Weber studerede disse frem for at give sig i kast med abstrakte generaliseringer om sandheder i historien. Ofte kom han til at bevæge sig væk fra, hvad det egentligt var han ville sige, hvilket ofte gør ham svær at forstå.

In sum forsøgte Weber at kombinere det specifikke med det generelle for at udvikle en videnskab, der ydede menneskets komplekse natur retfærdighed.

Verstehen

Weber følte at sociologer havde en fordel i forhold til naturvidenskabsmændene. Denne fordel ligger i sociologernes evne til at *forstå* sociale fænomener (atomer og kemiske forbindelser kan ikke forstås på samme måde). Han brugte begrebet *verstehen* om dette, og det er et eksempel på det problematiske i Webers arbejde. Han lagde ikke megen vægt på metodologiske refleksioner, og var ofte upræcis eller ligeglad med klare afgrænsninger af sine begreber.

Verstehen var et samtidigt begreb inspireret af den *hermeneutiske* tænkemåde. Hermeneutikere prøvede når de studerede litteratur både at forstå det skrevne såvel som forfatteren. Weber (og *Dilthey* m.fl.) søgte at udvide dette til forståelsen af det sociale liv.

Verstehen er ikke det samme som intuition, men involverer stiv, systematisk research og ikke bare fornemmelser. *Det er en rationelt måde at studere på.* Verstehen er ss et værktøj for makroniveau analyse, selvom der er uenighed, idet mange mener, at der er individet man skal kunne forstå eller at mikro og makro forståelse er vigtig.

Kausalitet

Et andet aspekt af Webers metodologi ligger i studiet af *kausalitet*. Årsagerne til historiske fænomener ligger ifølge Weber indenfor faget historie, ikke sociologi. Men da han mente, at de to ikke burde adskilles, og ikke gør det i sin egen sociologi, bliver kausalitet relevant.

For Weber var kausalitet blot *muligheden for at en hændelse kan efterfølges af en anden*. Man måtte se efter årsagerne og meningen med historiske hændelser. Selvom Weber kan siges at have en årsags-effekt kausal tænkemåde, i modsætning til Marx' dialektik, var han dog altid klar over de komplekse forhold mellem økonomi, samfund, politik, organisation, social stratifikation, religion osv. Weber har en multikausal indgangsvinkel, hvori de *værter* der er under interaktiv indflydelse, ofte bliver effektive kausale faktorer.

I sit studie af protestantisme og kapitalismens ånd var Weber klar over den multiple kausalitet. Han argumenterede at den protestantiske etik blot var én ud af flere kausale faktorer, der påvirkede fremkomsten af den kapitalistiske ånd. Kapitalismen opstod ikke kun pga. den protestantiske reformation.

Med denne metodologi tog Weber et standpunkt imellem to ekstremer - den *nomotetiske* (positivistiske) og den *ideografiske* (alt er tilfældigt). *Adækvat kausalitet* hedder dette standpunkt, der betyder, at det bedste man kan gøre som sociolog, er at komme med sandsynlige udtalelser om forholdene mellem sociale fænomener; hvis x sker, så vil y ss indtræffe. Målet er, at estimere graden af favorisering af bestemte effekter under bestemte betingelser.

Idealtyper

Idealtypen er et af Webers bedst kendte bidrag til sociologien. Det var som før nævnt Webers syn, at sociologer skulle udvikle begreber, som kan bruges af andre historikere og sociologer, og den vigtigste af disse var idealtypen. Idealtypen er et konstrueret begreb, der skal fange essentielle træk ved sociale fænomener (værdiladet). De skal bruges til at sammenligne samfund, og til at studere afvigelser herfra (ofte pga. beslutninger influeret af følelser, misinformation, strategiske fejltrin, irrationalitet).

Idealtyper skal hverken være for generelle eller for specifikke. Religion som historisk idealtipe afvises, og udvikles i stedet af intermediere fænomener som calvinisme, protestantisme, metodisme og baptisme.

De er ikke spejlbilleder af den virkelige verden, men ensidede overdrivelser af essensen af den virkelige verden. Idealtyper er de teoretiske byggesten til dannelsen af en række teoretiske modeller (f.eks. rationaliseringen af samfundet), der igen bruges til at analysere specifikke historiske udviklinger. Det er altså ikke det samme som teoretiske love. (JK, idealtyperne findes bedre i "Magt og Bureaucrati").

Værdier

En almindelig opfattelse af Weber er, at han mener, at man ikke skal lade personlige værdier influere på sine videnskabelige studier (NB. Han siger, de skal indgå i dannelsen af idealtyper). Dette er en alt for simpel opfattelse af Webers arbejde med værdi.

Lærere skal kontrollere deres personlige værdier i klasselokalet, hvor tilhørerne ikke er i stand til at vurdere rigtigt og forkert. Her skal kun fakta præsenteres (forskelligt fra Marx mener han, at fakta og værdi kan adskilles. Her ville Marx sige, at der er et dialektisk forhold.).

I videnskabelige studier bør værdier (parallel til Simmels løgn og sandhed) udelades under behandling og indsamling af data, så videnskabelige procedurer kan opretholdes. Værdi skal begrænses til perioden før research begynder, og bestemme hvad der skal studeres. *En attitude af moralsk indifferens har intet at gøre med videnskabelig objektivitet.* Weber er generelt blevet anset som en værdifri sociolog og politisk liberalist. Men Weber udtalte sig (småracistisk) på samme måde som alle andre i sit studie af religion og jøder. Det er blevet sagt, at Weber nok var så tæt på en tolerant liberalisme, som det kunne lade sig gøre i datidens Tyskland. Weber var mere en *nationalist*, der støttede assimileringen af minoriteter, end han var en klassisk liberal, som favoriserede pluralisme. Disse værdier havde stor effekt på hans arbejde.

SUBSTANTIV SOCIOLOGI

Webers studier begynder i "Economy and Society" på aktion- og interaktionsniveau. Selvom det ser ud som om Weber interesserede sig for processer på lavt niveau, bevæger hans arbejde sig dog mod storskala niveauet i den sociale verden.

Hvad er sociologi?

Webers sociologiske arbejde kom først sent i hans karriere - efter en lang række historiske studier. Organismesynet, der var fremherskende på tidspunktet, tog Weber afstand fra. Han mente ikke, at sociologien kunne antage et storskala evolutionistisk perspektiv. Han ønskede at stoppe sådanne kollektivistiske antagelser, men måtte senere erkende, at det er umuligt. Hans idealtyper er f.eks. kollektive begreber.

På individniveau var Weber meget interesseret i *mening*, og med måden hvorpå mening dannes. Weber troede på og ønskede at praktisere mikrosociologi, men gjorde det egentligt ikke. F.eks. handler hans studie om religion, om de socialt-strukturelle betingelser, hvorunder mening og motivation kan opstå. Hans metodologi var på den ene side *individualistisk* (reducerer det kollektive til individuel handling) og *subjektivistisk* (hvad gør individer og hvorfor). Men han fokuserede på store strukturer i sit

substantive arbejde som f.eks. bureaukrati eller kapitalisme, og fokus lå ikke på individets aktioner. Dette er en modsigelse, der er typisk for Weber.

Weber definerede sociologi som en videnskab, der beskæftiger sig med fortolkende forståelse af social aktion og dermed med en kausal forklaring af denne aktions årsag og konsekvenser. Heri er altså inddraget både *videnskab, verstein* og *kausalitet* (kombinering af historie og sociologi).

Social aktion

Hele Webers sociologi kan siges at basere sig på begrebet *social aktion*. Han skelnede mellem *action* og ren *reaktion* (reactive behavior), dvs. mellem handling med og uden tankeproces. Kun førstnævnte var interessant for Weber, for det er her, der er meningsfuld handling involveret mellem stimulus og respons. Aktion sker når aktører føjer subjektiv mening til deres handlinger. *Økonomisk aktion* er bevidst aktion primært rettet mod økonomiske overvejelser. Som Durkheim understregede Weber, at det, der skal studeres ikke er *psykologiske processer*, men *mentale sociologiske processer*. Han beskæftigede sig dog ikke meget med dem.

I sin aktionsteori fokuserede Weber på individer og aktionsmønstre og ikke på det kollektive. *Aktion forstået som subjektiv, forståelig adfærd eksisterer kun som et eller flere individuelle menneskers adfærd*. Nogle gange kan man blive nødt til at fokusere på det kollektive, men disse bør da anses som et resultat af individuel handling. Sociologien skal beskæftige sig med individer, ikke kollektiver.

Weber brugte sit idealtipe begreb til at specificere betydningen af aktion, ved at identificere 4 typer af aktion:

- 1.) **Formålsrationalitet** (basal rationel handling), man ønsker at opnå noget og handler derefter.
- 2.) **Værdirationalitet** (basal rationel handling), påvirket af etik, moral, religion ikke af ønske om succes.
- 3.) **Affektuel handling**, af lille interesse, følelsesladede handlinger.
- 4.) **Traditionel handling**, der afgøres af aktørens vaner og gængse måder at handle på.

Ofte involverer handlinger flere af ovenstående (jf. at idealtyper sjældent/aldrig findes i virkeligheden). Den rationelle handling er langt lettest for andre at forstå.

Klasse, status og parti

Weber nægtede at reducere *stratifikation* til økonomiske faktorer (eller *klasser* i Webers term), men så det som den som multidimensionalt. Samfundet er stratificeret på baggrund af *økonomi, status* og *magt*, og man kan have forskellige positioner indenfor hver kategori. Dette gør Webers stratifikationsanalyser langt mere sofistikerede end Marx'.

En *klasse* er ikke et fællesskab. En klasse er en gruppe mennesker, hvis fælles situation (ofte) danner basis for kollektiv handling. En "*klasse situation*" eksisterer når tre betingelser er tilstede:

- 1.) et antal mennesker har en specifik kausal komponent tilfælles i deres liv,
- 2.) at denne komponent er repræsenteret udelukkende ved økonomiske interesser, og
- 3.) er repræsenteret under de betingelser, der er tilstede i et vare- eller arbejdsmarked.

En klasse er *således en gruppe af mennesker i den samme økonomiske eller markeds situation.*

Status situationer defineres som *enhver typisk komponent i livet, der afgøres af en specifik, positiv eller negativ, social estimering af ære.* Som grundlag associeres status med en *livsstil* (status relaterer sig til *konsumering af varer*, mens klasse relateres til *økonomisk produktion*). I toppen af statushierarkiet har folk en anden livsstil end i bunden. Således er livsstil, status, relateret til klassesituationen, men de ikke nødvendigvis koblet til hinanden (en rig skraldemand, kontra en fattig kunstner). Klasser findes indenfor økonomi, status indenfor social orden, det er noget socialt tillagt. *Partier* findes indenfor politik (hvilket Ritzer misforstår ifølge JK. Partier er ikke kun politik. Det er også at "tage parti", at være et "godt parti", at vælge side i en kamp. Det er mekanismer der afgør standpunkter. E.a. hvad er definitionen på *politik*. Hvis Ritzer mener, at det er dominans, er det vel ikke misforstået, se nedenfor).

Partier er for Weber *strukturer, der kæmper for at komme til at dominere.* Partier er derfor det mest organiserede i Webers stratifikationssystem. Partier repræsenterer normalt (men ikke altid) klasser eller status grupper, men de har altid noget med magt at gøre.

I sit arbejde med stratifikation holdt Weber sig nær det individuelle, men der er allerede her en tendens til at bevæge sig mod makro. Aktøren bevæger sig fra at være fokus til at være en afhængig variabel determineret af forskellige storskala kræfter. F.eks. mente Weber, at calvinister handler på bestemte måder dikteret af de normer, værdier og overbevisninger, der findes i deres religion. Dette fokus ligger ikke på individet, men på kollektive kræfter, der påvirker aktøren.

Strukturer og autoritet

Studiet af dette var til dels motiveret af hans politiske interesser. Weber var ikke politisk radikal. Han blev kaldt *bourgeoisiets Marx*, for at reflektere deres fælles intellektuelle interesser, såvel som deres meget forskellige politiske orienteringer. Weber var næsten en kritiker af den moderne kapitalisme som Marx, men ønskede ikke revolution. Han ville reformere samfundet, ikke omvælte det.

Han var kritisk overfor masserne, middelklassen (kaldte dem snæversynede, ynkkelige bureaukrater) og overfor autoritære, politiske ledere som Bismarck.

Hans håb, hvis han havde ét, lå dog hos de store politiske ledere. Han var *nationalist* og satte nationen over alt andet. Nationens interesse lå over demokrati og parlamentarisme. Men han foretrak demokratiet som politisk form, ikke fordi han troede på masserne, men fordi det gav maksimal dynamik og det bedste miljø til skabelse af politiske ledere. Autoritære strukturer eksisterer i alle sociale institutioner, og hans politiske syn var relateret til analysen af disse strukturer.

Dominans defineres som *sandsynligheden for, at særlige påbud vil blive adlydt af en given gruppe mennesker*. Dominans kan have forskellige baser - legitim såvel som illegitim. *Autoritet* er den *legitime* form for dominans, og den der interesserede Weber mest. Der er 3 baser, hvorved autoritet gøres legitim:

- 1.) **Den rationelt - legale**, hvor folk kan se det fornuftige for sig selv ved at følge lederen.
- 2.) **Den traditionelle**, sådan har man altid gjort.
- 3.) **Den karismatiske**, hvor folk er hengivne til en leder, de har tillagt ekstraordinære evner.

Autoritære strukturer, der skabes på disse baser er:

- 1.) **Legal autoritet.** F.eks. *bureaukrati* - den rene form for legal autoritet. Som idealtipe er bureaukratiet effektivt, præcist, stabilt, stringent og pålideligt. Det er ikke muligt at undslippe det, når det først er sat i gang, og Webers største angst var at bureaukratiet ville komme til at true menneskets individuelle frihed (*jernburet*). Fremtiden tilhører bureaukratiet. Behovet for administration vil stige og gøre det svære og svære at undvære bureaukratiet. *Socialisme* var for Weber ikke en løsning. Det ville kun føre til øget bureaukrati for at nå op på samme effektivitetsniveau som kapitalismens. Det er *de professionelles* opgave at kontrollere det (politikere, videnskabsmænd, intellektuelle, det kapitalistiske bureaukratis øverste). ("*Ansvarlighedens etik*" (Brubaker, 1985) kombinerer rationalitet med højere værdier. Det er en følelsesladet forpligtelse mod ultimative værdier koblet til en ikkefølelsesladet analyse af, hvordan målene opnås. Det er en kamp for humanitet i verden - og et håb for opdæmning af rationalitet og bureaukrati).
- 2.) **Traditionel autoritet.** Medlemmerne tror på noget ædelt i gamle skrifter og kræfter. Lederen *kræver* sin autoritet, og han er et personligt forbillede, ikke bare et politisk overhoved. Han er udvalgt. Weber sammenligner administrationen med den bureaukratiske idealtipe, og ser at den oftest består af personlige retainers, og ikke har de ydre bureaukratiske strukturer (kontorer med definerede sfærer for kompetence, overordene regler eller hierarki). Den traditionelle autoritet er en barriere for rationaliseringen, og for udviklingen af den rationelle økonomi (kapitalismen).
- 3.) **Karismatisk autoritet.** De karismatiske ledere er mere afhængige af disciplenes syn på sig selv, end de er af deres evner. En leder er karismatisk, hvis hans tilhængere mener han er det. For Weber var karisma en *revolutionær kraft* - en af de vigtigste revolutionære kræfter i den sociale

verden. Hvor det traditionelle er konservativt, er fremkomsten af karisma ofte en trussel for dette system. Karisma medfører en subjektiv eller indre reorientering, der fører til dannelsen af nye holdninger til væsentlige problemer (den anden (vigtigere) revolutionære kraft er den *formelle rationalitet*). Hvor karisma er en *indre* kraft, der ændrer aktørens sind, er den rationelle en *ydre*, der ændrer strukturer og siden tanker og handlinger hos individet). Staben hos den karismatiske leder mangler som regel. Der er intet hierarki, karriere, forfremmelser, fyringer. Der er ingen formelle regler, administrerende organer osv. Den karismatiske stab er inferior i forhold til den bureaukratiske. Det karismatiske system er skrøbeligt. Når lederen dør forsvinder det ofte med ham, og staben søger derfor at bibeholde en form for karisma, f.eks. ved at lede lederen vælge sin efterfølger (overføre karisma) eller ved rituelle prøver, men karisma kan aldrig bestå i det lange løb. Så snart det bliver rutine, er det på vej til at blive traditionelt eller rationelt-legalt. Institutioneret karisma er f.eks. den katolske kirke.

I den virkelige verden er de tre typer ofte blandede. Roosevelt var f.eks. alle tre. Det sandsynlige er, at autoriteter bevæger sig mod det rationelt-legale system. Dette er jernburet Weber frygtede - en total rationel verden. I et sådan samfund er den eneste redning, at en karismatisk leder kan finde vej gennem samfundets styrende og regulerende kræfter. Men forholdet mellem de få, små individer overfor det store system er ikke fyldt med meget håb.

Rationalisering

Rationaliseringen ligger i kernen af Webers substantive sociologi. Den særlige vestlige rationalitet, dens opståen og udvikling. En klar definition er dog svær, idet han brugte flere. Der findes dog:

- 1.) **Formålsrationalitet.**
- 2.) **Værdirationalitet**

Disse begreber henviser dog til *typer af handling*. De er basis for storskala rationalitet, der er Webers primære interesse - *den objektiviserede rationalitet* (objektiv kultur hos Simmel). Objektiviseret rationalitet er handling afstemt efter en ydre systematisering. 4 typer kan identificeres:

- 1.) **praktisk**
- 2.) **teoretisk**
- 3.) **substantiv**
- 4.) **formel.**

Formel rationalitet kan defineres ved 6 karakteristika:

- 1.) **Kalkulerbarhed** - af de ting der kan tælles, kvantificeres.

- 2.) **Effektivitet** - det bedste middel til målet findes.
- 3.) **Forudsigelighed.**
- 4.) **Udskiftning** af menneskelig teknologi med ikke menneskelig teknologi.
- 5.) **Stigende kontrol.**
- 6.) **Irrationelle konsekvenser** (verden bliver f.eks. mindre mystisk, tryllebindende og dermed mindre interessant og meningsfuld for mennesker).

Formel rationalitet står i kontrast med de andre tre typer, men er især i konflikt med den substantive rationalitet.

Rationalisering sker indenfor de fleste institutioner:

- 1.) **Økonomi.** Den mest rationaliserede form for økonomi er den vestlige kapitalisme. Weber var som altid omhyggelig med at gøre klart, at der findes forskellige årsager, forskellige måder at opnå kapitalisme på, og forskellige konsekvenser af den. Han afviste den socialistiske evolutionstanke, faktisk hele tanken om en generel evolutionær udvikling. Udvikling er i Vesten: tab af feudale bånd, udvikling af byer og markeder, frit arbejde, stigende behov/konsum, købekraft, dannelsen af laug med monopol. Efter laugenes fald opstod produktionseffektivitet, domesticering af arbejde, og sideløbende hermed kom industrialiseringen, bogholderiet, osv. Grundlaget for denne udvikling var en *rational etik* - en *religiøs basis* for livsorden, der leder til rationalitet. Den rationelle økonomi er afhængig af en række ikkeøkonomiske faktorer for at kunne udvikles.
- 2.) **Religion.** Weber brugte meget tid på at analysere, i hvor høj grad primitive religioner hjalp til med at fremme rationalitet. Han skrev, at det hellige er svært at ændre, men ikke desto mindre viste den vestlige religion sig meget modtagelig for rationalisering og spillede en stor rolle for rationalisering i andre af samfundets sektorer. Tidlige religioner praktiserer flerguder, men med rationaliseringen dukker er klart og afgrænset sæt af guder frem (et panteon). Weber mente ss, at en kulturel kraft i form af (teoretisk) rationalitet fremmede dannelsen af få guder - det er fornuftigt, at have en eller enkelte almægtige guder, der fylder systematiske og rationelle principper. Weber troede ikke på et "*group mind*" begreb, men mente at processen er knyttet til en bestemt gruppe mennesker, især *præster*. Præster står i modsætning til tidligere tiders magikere, der støttede et mere irrationelt system, var uspecialiserede og ikke i besiddelse af et systematisk sæt af religiøse begreber. Præster er både produktet af og videreførere af rationalisering. *Profeter* er også vigtige. Der er mennesker, der føler et stærkt kald, prædiker følelsesladet, proklamerer et doktrin, og de er ofte upopulære og arbejder alene. Profeter mobiliserer tilhængere, og er således dem, der sætter en religion i gang (karisma). Der findes to slags profeter: *etiske* (Muhammed, Jesus), der har direkte kontakt med

guden, og *eksemplariske* (Buddha), som viser vej til frelse. Fordi profeter er irrationelle, forsvinder de ofte ud i periferien, når religionen er startet og i bevægelse mod det rationelle.

- 3.) **Lov.** Love er ifølge Weber ikke folks holdninger og overbevisninger, men snarere en *samling af normer*. Denne samling er ydre og styrende for aktøren og for aktørens handlinger og tanker. Fokus ligger ikke på dannelsen af love, men på deres styrende effekt på individet. Som med religionen startede Weber sit studie med primitive love, som han så som meget irrationelle. Primitive love er et ret udifferentieret system af normer - et mord er altid et mord, og straffen er meget ensartet, så der ikke skelnes mellem en strid om jord eller mord. Fra den tidlige irrationelle periode trak Weber en udviklingslinie til den *formaliserede legale procedure* - naturligvis i Vesten i form af en rationelt, systematisk teori. Som i bureaukratiet findes professionelle udøvere, der hjælper til udviklingen af rationalisering. Der er en tendens til at se loven som evolveret fra et kulturelt system af normer til et mere struktureret system af formelle love. Generelt kan man sige, at aktører bliver mere og mere begrænsede af et mere og mere rationelt lovsystem. Weber var enig heri, men mente også at aktøren spillede en vis rolle under fremkomsten af og ændringer i love. Men det vigtigste aspekt er dog stadig, i hvilken grad lov spiller en rolle i rationaliseringens udvikling i Vesten
- 4.) **Politik.** Rationaliseringen af det politiske system er koblet til udviklingen af lovsystemet, og ultimativt til rationalisering i alle andre sociale systemer. Jo mere rationel politikken bliver, jo mere vil den gøre ud af at eliminere irrationaliteter i lovene. Den øgede rationalitet på det administrative område driver politikere i denne retning. Det er ikke bevidst, og Weber argumenterer, at aktøren styres af *strukturelle* (staten) og *kulturelle* (rationaliseringen) kræfter. Politik er også udviklet fra irrationelt til rationelt, bl.a. ved indførelse af politi, lov, administration, militær og anvendelse af den monopoliserede og rationelt ordnede vold. Det vigtigste trin er dog disses subordination under en enkelt, dominerende, rationelt ordnet stat.
- 5.) **Storbyen.** Byen er et alternativ til den feudale orden, og en scene hvor den moderne kapitalisme og rationalitet kunne udvikles. En by er karakteriseret ved at være relativt afsondret, stor, at have et marked og delvis politisk autonomi. I de vestlige byer udvikledes et rationelt organiseret marked og politisk struktur. Typisk for Weber sammenlignede han disse med andre byer, hvor rationaliseringen ikke havde slået igennem, og konkluderede at barrierer, som kaster i Indien og kommuner i Kina, ofte stod i vejen. Den rationelle økonomi og den moderne by er gensidigt afhængige.
- 6.) **Kunst.** Weber anså den vestlige musik for at være udviklet i en rationel retning. Den musiske kreativitet er reduceret til rutinemæssige procedurer, der bygger på en række principper. Det bliver

til simpel matematik, og spændingen, der ses pga. stigende rationalisering ses mest tydeligt her. Malerkunsten har noget af det samme med indførelsen af stilarter.

Ritzer mener, at Weber havde det syn, at ændringer på rationalitetens kulturelle niveau fører til ændringer på det strukturelle niveau, såvel som de påvirker individets handlinger og tanker. Rationaliseringen er ikke noget, der flyder rundt, men er grundlagt i aktørers tanker og handlinger samt sociale strukturer. Det kulturelle system har en kausal prioritet i Webers arbejde. Dette belyses i hans analyse om forholdet mellem økonomi og religion.

Religion og kapitalismens fremkomst

Weber var ikke religiøs (kaldte sig selv religiøs umusikalsk), men brugte meget tid på at studere religion. Noget af det der interesserede ham mest, var forholdet mellem verdens religion, og hvorfor det kapitalistiske økonomiske system kun var udviklet i Vesten. Den største del af hans arbejde fokuserer på *social-strukturelle og kulturelle niveauer*, calvinisternes tanker og handlinger, buddhister, jøder, muslimer m.fl. ses som påvirkede af ændringer i sociale strukturer og sociale institutioner. Weber var primært interesseret i *de forskellige religioners idesystemer*, i *kapitalismens "ånd"* og i *rationaliseringen til et moderne system af normer og værdier*. Han var også interesseret i *religionernes struktur*, og de *strukturelle komponenter* i det samfund, hvor de eksisterede, der tjente til at fremme eller hæmme rationalisering, samt i *kapitalismens strukturelle aspekt*.

Webers store arbejde omhandlende religion og kapitalisme opsummeres af *Freund*:

- 1.) Økonomiske kræfter havde indflydelse på protestantismen.
- 2.) Økonomiske kræfter havde indflydelse på andre religioner end protestantismen (f.eks. hinduismen, taoismen).
- 3.) Religiøse idesystemer havde indflydelse på individets tanker og handlinger - specielt økonomiske.
- 4.) Religiøse idesystemer har haft indflydelse overalt i verden.
- 5.) Religiøse idesystemer (især protestantismen) har haft en enestående effekt på rationaliseringen af den økonomiske sektor og faktisk alle andre institutioner i Vesten.
- 6.) Religiøse idesystemer i den ikke Vestlige verden har dannet stærke strukturelle barrierer for rationaliseringen (ikke Friends).

Som Marx arbejde Weber med en kompliceret model over interrelationer mellem storskala systemer. I forsøget på at forstå, hvilke interrelleerede institutionelle ordner, der danner sociale strukturer, lignede de

to meget hinanden. Hos Weber er militære, religiøse, politiske og legale institutioner funktionelt relateret til økonomien på forskellige måder. Dette kunne se ud som om Weber både bygger videre på Marx og kritiserer ham, men affiniteten imellem dem er faktisk stor. Weber startede med at ligge stor vægt på religion, men bevægede sig senere i retningen af materialismen, idet han som Marx kom til at mene, at materielle kræfter er vigtigere end idesystemer. Som han sagde "*der er ikke ideer, men materielle og ideelle interesser, der styrer menneskets handlinger*".

Ifølge Weber findes der forskellige veje til frelse:

- 1.) **den asketiske**, hvor de troende nægter sig selv fornøjelser og glæder. Askese kan deles i *verdensafvisende* (udadvendt) (normer og værdier tillader ikke de troende at arbejde i den sekulariserede verden, hvis fristelser de skal modarbejde) og *indadvendt* (f.eks. calvinisme, der ikke vender sig fra verden, fordi det er her man skal gøre sig fortjent til frelse. Målet at systematisere og kontrollere medlemmernes livsmønster, tanker og handlinger. Alt uetisk eller æstetisk skal afvises).
- 2.) **mysticisme**, der involverer eftertænsksomhed, følelser og inaktion. Mysticisme kan inddeles på samme måde som askese, *verdensafvisende* (hvor man enten trækker sig fuldstændigt væk fra verden), eller *indadvendt* mysticisme (hvor man søger at forstå verden, hvilket er dømt til at mislykkes, fordi verden er defineret som mystisk).

Både *mysticisme* og *verdensafvisende askese* ses som idesystemer, der hæmmer udviklingen af kapitalisme og rationalitet. Den *indadvendte askese* er derimod det system af normer og værdier, som satte disse fænomener i gang i den vestlige verden.

Den protestantiske etik og kapitalismens ånd er Webers bedst kendte arbejde. Heri viste han, at calvinismen gav ophav til den kapitalistiske ånd. Det er således en kobling af to idesystemer (jf. kausalitet, hvor Weber ikke vil sige, at der findes én enkelt grund til nogets opståen). Weber afviste det syn, at kapitalismen voksede frem, simpelthen fordi tiden var moden.

Weber sammenlignede lande og deres religioner, og så at der var korrelation mellem protestantisme og politisk/økonomisk interesse. Konklusionen var, at protestantisme var en årsag til, at en sådan livsbane blev valgt, og at andre religioner (f.eks. katolicisme) ikke havde kunnet producere idesystemer, der fik folk til at handle sådan. Kapitalismens ånd er ikke simpel grådighed. Det er ofte det direkte modsatte. Det er et moralsk og etisk system, som bl.a. fremmer ønsket om økonomisk succes. Profitskabning blev drejet i retningen af en *etos* (etisk, moralsk system), og blev ikke længere regnet som noget moralsk

suspekt. I protestantismen blev jagten på profit et moralsk korstog. Fordi moralen bakkede op bag profitjagten, kunne kapitalismen opstå.

Kapitalismens ånd kan ses som et normativt system, der involverer forskellige ideer. F.eks. er dets mål, at skabe en attitude, der søger profit på en rationel og systematisk måde. Livets glæder skal man unddrage sig, og ideer som “tid er penge”, “vær præcis” og “vær retfærdig” bliver naturlige. I protestantismen bliver det folkets pligt at forøge deres formue. Dette fjerner kapitalismens ånd fra individuel ambition, og gør den til et etisk imperativ.

Kapitalismens ånd opstod således fra *protestantismen* (især calvinismen), men er i dag en sekulariseret enhed, der kan opretholde sin eksistens uden støtte fra religion. Faktisk står kapitalismen, pga. sekulariseringen, ofte i modsætning til calvinismen (og religion i det hele taget). Kapitalismen kombinerer normer, værdier, marked, penge og love. Det er som Durkheim ville have sagt blevet et socialt fakta, som er ydre og styrende for individet. Man fødes ind i dette etablerede system, og må indordne sig efter det for succes.

Calvinisterne søgte ikke at kreere et kapitalistisk system. Kapitalismen var en *utilsigtet konsekvens* af den protestantiske etik. Det var ss Webers teoretiske syn (som Simmel), at mennesket skaber strukturer, der får deres eget liv, og i sidste ende kommer til at kontrollere mennesker mere og mere. Fordi man ikke har kontrol over strukturer, kan de udvikle sig og få utilsigtede konsekvenser. Det argumenteres, at Weber udviklede en *fremmedgørelsesteori*. Tingsliggjorte sociale strukturer er frie til at bevæge sig i en utilsigtet retning, hvilket både Marx og Weber viste i deres analyser.

Calvinisme og kapitalismens ånd. Et træk ved calvinismen er, at kun et fåtal af mennesker er udvalgt til frelse, og man er prædestineret til enten at være blandt de udvalgte eller de fordømte. Der er intet man kan gøre for at påvirke dette. Problemer er så, hvordan man ved, hvilken gruppe man tilhører. Dette skal *tegnene* vise, altså indikatorer på om man er frelst eller ej. Folk arbejdede hårdt, for hvis man var flittig og udholdende ville tegnene vise sig (i form af økonomisk succes). Men isoleret handling er ikke nok. Som etik kræver calvinisme selvbeherskelse og en systematiseret livsstil, der inddrager aktivitet, især business aktivitet. Calvinismen er således udadrettet, hvor katolicismen f.eks. er rettet mod individet, der handler isoleret og mentalt for at opnå frelse. Økonomisk succes er ikke et udtryk for egoisme, men en etisk pligt. Calvinisterne var hårdtarbejdende som arbejdere og nådesløse (som forretningsmænd), og det var derfor muligt for kapitalismen at opstå med den udbytende kapitalist overfor den undertrykkede arbejder. Desuden er den ulige fordeling af goder er bestemt af enøvre magt.

Weber kritiserede det kapitalistiske system for at skabe specialister uden ånd og sensualister uden hjerte. Civilisationen med dens "kønsløshed" har således nået et niveau, der aldrig er set før.

Weber koncentrerede sig om andre sfærer end den religiøse. Han ønskede ikke at substituere Marx' ensidige materialistiske fortolkning med en ensidet spirituel fortolkning.

Weber prøvede som sagt at svare på, hvorfor kapitalismen ikke opstod i de ikke vestlige lande. Han behandlede materielle såvel som spirituelle barrierer, der kunne tænkes at stå i vejen for kapitalismens udvikling. I **Kina** fremmede *kommunestrukturen* dannelsen af små afgrænsede enheder underlagt tradition (ældrestyre). De var for fragmenterede for at en markedsøkonomi kunne opstå. *Staten* var ligeledes traditionsbundet uden rationel administration og lovudøvelse. *Sproget* hæmmede i følge Weber systematisk tænkning, og den logiske tænkning blev besværliggjort af, at meget viden blev regnet som lærersætninger. *Videnskaben* var ikke kumulativ. *Confucianismen* dikterede litterær viden. Man skulle kende denne for at blive regnet som en kulturel person af værdi. De var kultursnobber med monopol på alle statslige embeder. De anså det for *moralsk forkasteligt at arbejde*. Rigdom var godt, men *status* bedre. Der var ingen indbygget kraft i confucianismen, der kunne få folk til at kæmpe mod det onde eller for frelse, og aktørerne blev derfor ikke drevet til at ændre verden, eller mere specifik at bygge et kapitalistisk system.

I **Indien** var det ultraregulerende *kastesystemet* en stor barriere for mobilitet og selvudfoldelse. *Hinduismen* var, forskelligt fra calvinismen, traditionel i den forstand, at frelse skulle opnås ved trofast at følge regler, dvs. at blive i den kaste man var født, for at kunne rykke op, når man blev *reinkarneret*. Generelt kan man sige, at der både i Kina og Indien var for spirituelle orienteringer til at danne grobund for rationalisering.

GEORG SIMMEL

Ritzer kap.5

Georg Simmel (1858-1918) levede omtrent samtidigt som Weber, men opnåede dog aldrig samme udbredelse som denne eller Durkheim. Han rangerer i dag et sted mellem Comte + Spencer og de tre store. Han blev primært læst i USA, og havde stor indflydelse på udviklingen af *konfliktteori*, *symbolsk interaktionisme*, *bytte teori* og *netværksteori*. Simmel skrev uden noter og henvisninger til den universelle tradition og det aktuelle establishment, som Weber og Durkheim var en del af, og blev derfor et slag sort får i sociologien. Simmel største værk er "*Pengenes filosofi*" (1907), der i dag har fået voksende betydning, ligesom hans ideer har trådt til én af sociologiens vigtigste udviklinger "*postmodernismen*". Ellers er Simmel kendt som en *mikrosociolog*, der først og fremmest beskæftiger sig med *menneskelige relationer*, *socialer former* og *socialer typer*. Han var derudover meget optaget af den moderne by og dennes indvirken på menneskelige relationer.

Han var primært filosof og beskæftigede sig med filosofiske emner (f.eks. etik) og andre filosoffer (f.eks. Kant).

Simmel søgte at fæste sociologien i psykologiske kategorier, og var derfor interessant for både interaktionister og socialpsykologer. Han mente, som Durkheim, at samfundet havde en synergistisk effekt - ellers kunne alle problemer indenfor socialvidenskaben jo studeres som individuel psykologi.

Man kan identificere 4 niveauer i Simmels arbejde:

- 1.) psykologisk, **mikro**, beskæftiger sig med de psykologiske komponenter, der danner det social liv - "ren" sociologi omhandlende psykologiske variable kombineret med former for interaktion (2).
- 2.) interaktionel, **mere makro**, de interpersonlige forholds sociologiske komponenter.
- 3.) strukturel og institutionel, **makro**, struktur og ændringer i tidens sociale og kulturelle "ånd" - generel sociologi.
- 4.) metafysisk, **abstrakt**, menneskets natur, skæbne osv.

Mellem 1, 2 og 3 er der en dialektisk karakter, idet de bygger på hinanden og forudsætter hinanden.

Dialektisk tænkning

Ligesom Marx har Simmel en *dialektisk indgangsvinkel* til sociologien, men han deler dog ikke Marx' revolutionære optimisme for fremtiden. Webers "iron cage" syn på menneskets fremtid (mennesket er ikke frit) var mere lig Simmels opfattelse.

Simmels sociologi kredsedde til stadighed om *relationer*, specielt *interaktion* (forbindelser, associationer). Desuden var han *metodologisk relationist*, idet han mente, at alt på en eller anden måde interagerer med alt. *Dualismer, konflikter* og *modsigelser* studerede han, i alt hvad han arbejdede med. Han mente, at verden bedst kan forstås i lyset af konflikter og kontraster mellem overfor hinanden stillede kategorier. Hvordan kommer den kultur vi selv har skabt, i sidste ende til at påvirke os? *Mode* er et eksempel på dialektisk tænkning i interaktion og Simmels måde at arbejde på.

Mode

På den ene side er mode et socialt forhold, der tillader de, der har lyst til at indordne sig under en gruppe at gøre det. På den anden side giver det også, de der vil være individualister noget at reagere mod. Dette er det dualistiske i moden. Mode har også en historisk proces. I starten accepterer alle, hvad der er mode, men så falder flere og flere fra og en anden mode skabes. Mode er dialektisk, fordi det så at sige graver sin egen grav. Modelederen er den, der følger moden bedst, mens individualister på en måde ikke er "sig selv", men bare følger moden inverst. Det er ikke nødvendigvis et udtryk for styrke og uafhængighed.

På et mere generelt plan interesserede Simmel sig for den måde vi selv skaber strukturer, som vi i sidste ende ikke har nogen eller kun megen lille kontrol over.

Individuel (subjektiv) kultur og objektiv kultur

Simmel var meget optaget af konflikterne mellem individ og de sociale strukturer. Mennesket trues af de sociale strukturer, og i særdeleshed af strukturernes kulturelle produkter. Simmel skelnede mellem *den individuelle (subjektive) kultur* og *den objektive kultur*.

Objektiv kultur er ting som mennesket producerer (kunst, videnskab, filosofi osv.).

Individuel kultur er menneskets evne til at virke, til at absorbere, til at kontrollere det skabte.

Ideelt er der ligevægt mellem de to, og hvordan de påvirker hinanden, men Simmel forudså, at den objektive kultur ville udbrede sig på bekostning af den individuelle kultur, og at en fremmedgørelse fra det kreative ville ske (parallel til Marx om varers fetichkarakter, og Webers jernbur (ultrarationalitet)). I Simmels dialektik er mennesker altid i fare for at blive overmandet af de objekter, det selv har skabt - objekter, der har mistet den organiske, menneskelige koefficient.

More-life og more-than-life (metafysik)

Der er her en parallel til Marx' fremmedgørelse af arbejderen fra den vare han producerer. Hos Simmel er dette uundgåeligt. Det kreative menneske er pga. sin hvileløse kreativitet i stand til at producere

objekter, der ikke er liv, men som får sin egen betydning og følger sine egne love. *Transcendens* er uundgåeligt i det menneskelige liv. Dette er en del af den store, altoverskridende konflikt mellem *more-life* og *more-than-life*. **More-life** er menneskets evige (individuelle) kreative kapacitet, der sætter det i stand til at overskride erfaringens grænser. **More-than-life** er det (objektive) produkt, der kommer ud af *more-life*. Det er objekter, der transcenderer mennesket.

Livet finder sin essens, sin proces i enhed eller konflikt mellem at være more-life og more-than-life.

Pga. disse metafysiske begreber kommer Simmel nærmere Weber, end den materialistiske Marx. Simmel og Weber så den objektive kultur lukke sig om mennesket som en *jernbur af objektiv kultur*, hvorfra det blev sværere og sværere at undslippe.

INDIVIDUEL BEVIDSTHED

På individniveau fokuserede Simmel på *associationer, forbindelser* og ikke meget på *individuel bevidsthed* (som Durkheim). Han gik dog ud fra, at mennesket er i besiddelse af en kreativ sans/bevidsthed, og basis i det sociale liv var for ham "*bevidste individer eller grupper, der interagerer med hinanden for en række motiver, grunde eller interesser*". Denne kreativitet manifesteres i Simmels diskussion om interaktionsformer, aktørens evner til at skabe sociale strukturer, samt den katastrofale effekt disse strukturer har på individets kreativitet.

Bevidsthed er også vigtigt, idet aktører må være bevidste om hinanden og om strukturer for at reagere på dem. Samfundet er ikke bare "derude", men er "min opfattelse" - noget, der afhænger hvordan bevidstheden arbejder.

Simmel mente også, at normer og værdier i samfundet bliver internaliserede i individets bevidsthed, de eksisterer både *internt* og *eksternt* (dualistisk).

Han havde også (=Mead og **de symbolske interaktionister**) en opfattelse af menneskets evne til at konfrontere sig selv mentalt (reflektere?), og sætte sig selv uden for handling. Derfor er aktøren ikke en slave af ydre faktorer, men kan vælge mellem handlinger pga. de mentale egenskaber. Men der er et paradoks, idet mennesket også er i stand til at danne strukturer, der kan slavebinde det. Dette skal forstås således, at vi ikke er begrænsede (*natur*) som dyrene pga. vores intelligens, men at denne intelligens skaber nye begrænsninger (*kunstige*) som vi må leve med.

SOCIAL INTERAKTION ("ASSOCIATION")

Simmel er bedst kendt for sine studier af forskellige *typer og former* for social interaktion. Dette niveau af social virkelighed er meget *mikroskopisk*, og beskæftiger sig med dagligdags handlinger.

Hans primære interesse var *interaktion (associationer, forbindelser) mellem bevidste aktører*, og han så på alle mulige forskellige interaktioner. Det var ikke som Durkheim et studie af sociale fakta, men dannelsen af et fokus på et lavere niveau. Dette lave niveau og hans reduktionisme til sociale relationer (samfundet består kun af sådanne) er blevet kritiseret. Han havde den forestilling, at der måtte findes et endeligt antal, der ville gøre det muligt at studere det sociale liv. Heri ligger en reduktionisme og et ønske om orden, der også kan kritiseres - for findes en sådan overhovedet.

Interaktion former og typer

En af Simmels mest dominerende interesser var med *form* frem for *indhold* af social interaktion. Dette er inspireret af Kant, hvor der lægges stor vægt på at adskillelse form og indhold. Simmel mente ikke, at aktøren stod overfor en jungle af hændelser, men at der var et endeligt antal af former for interaktion. Han undersøgte formernes opståen, sammenhænge og strukturelle implikationer.

Dette kan kritiseres bl.a. for at diktere orden, hvor der ss ingen er. Men Simmels formelle sociologi har dog den fordel, at den er tæt på den virkelige verden, og den ikke forsøger at presse kunstige eller stive kategorier ned over virkeligheden, men tillader dem at flyde fra den sociale realitet. Han skaber ikke nogen stor teori, hvori alle aspekter af den sociale verden skal kunne indpasses, og undgår dermed det problem **Parsons** skabte for sig selv med sit tingsliggørende AGILskema.

Social geometri

Den sociale geometri i menneskelige relationer studeres som *dyader* og *triader*. I dyader er der stor individualitet, men der er ingen mening udover de to, der indgår - ingen synergistisk effekt. Fra dyade til triade sker den relativt største omvæltning, og i triader kan en højere mening udvikles. En gruppestruktur kan udvikles, så triaden bliver mere end sine medlemmer. Samfund udvikles, idet triaden bliver til grupper. Muligheden for individuel frihed tiltager med gruppens størrelse, idet distancen til andre bliver større (parallel til Tönnies). Det socialiserede individ er *dualistisk* - det er indkorporeret i samfundet, men står også uden for (som Durkheims *homo duplex*). Det ønsker både det sociale og det individuelle. Store samfund bliver problematiske, fordi de skaber objektiv kultur, der ultimativt kommer til at true menneskets frihed. Det er f.eks. let for en enkelt idé at komme til at dominere masserne (den simpleste idé), til dels fordi, der bliver tæt fysisk nærhed.

Måske mest vigtigt i Simmels arbejde om interaktion er, at bånd mellem individer løsnes når antallet af mennesker stiger og differentieringen imellem dem øges. I stedet bliver der *distance*, upersonlighed og segmenterede forhold. Den gruppeforøgelse, der på et tidspunkt (størrelse) befriede individet, truer det

på et andet. Paradoksalt er ét af Simmels forslag til at overkomme dette, at man indgår i små grupper som f.eks. familien.

Distance indgår også når talen falder på *vardi* eller *fremmede*. Hvis noget er nært, men let at opnå, er det sjældent værdifuldt. Det er det heller ikke, hvis det er langt væk og uopnåeligt. En *fremmed* er en aktør, der hverken er for nær eller for fjern. Det fremmedartede giver en bestemt type social interaktion, bl.a. mulighed for at være mindre hemmelighedsfuld (se dette afsnit).

Den sociale geometri dannes af typer og former af sociale relationer og bruges af Simmel til at forstå interaktionsmønstre.

Sociale typer

Den fremmede, gnieren, odelandet, eventyreren, en gentleman er sociale typer. *De fattige*, en anden type, er et eksempel på hvordan Simmel definerede typer vha. *relationer* (JK: Simmel definerer i kvalitative termer). Det er mennesker, der bliver hjulpet af andre, eller i hvert fald har krav på hjælp. Det er altså ikke et spørgsmål om kvantitet eller mangel på samme (penge). Det er ikke nødvendigvis de folk, der står i bunden af samfundet. Fattige kan findes indenfor alle sociale strata. Dette begreb foregriber det sociologiske begreb *relativ deprivation*. Man kan føle sig fattig, i forhold til dem man er sammen med. Fattigdomsproblemet er ikke kroner og ører, men en interaktionsform mellem fattige og ikke fattige, hvordan ser de på hinanden.

Sociale former

Som med sociale typer så Simmel på en lang række sociale former. Udveksling, konflikt, prostitution og socialitet osv. I sin diskussion af *dominans* inddrages *superordination* og *subordination* som eksempler. Der er et reciprokt forhold mellem de to størrelser, men dominansen er aldrig 100%, fordi den underordnede altid har en grad af fri vilje. Det er ikke muligt at udslette disse forhold i følge Simmel, fordi det er en naturlig del af sociale relationer.

SOCIALE STRUKTURER

Simmel sagde relativt lidt om storskala strukturer. For Simmel er samfundet ikke en organisme som hos Durkheim, men heller ikke en samling af enkelte individer og så ikke mere. Det er snarere en samling individer forbundet ved interaktion, hvorved en synergistisk effekt opstår. Simmel brød sig ikke om det herskende individualismesyn i sociologien. "*Samfundet transcenderer individet og lever sit eget liv med sine egne regler*". Han så på det med et realistisk syn, som var det en virkelig, materiel struktur. Der er et paradoks i dette, hvilket hænger sammen med forskelle i Simmels *formelle, praktiske sociologi* (studiet af

interaktionisme) og hans *historiske og filosofiske sociologi* (hvor han har en tendens til at se samfundet som en uafhængig, styrende struktur). Senere kom han til at se på samfundet som en del af en bredere proces i udviklingen af objektiv kultur. (JK struktur blandes sammen med interaktion).

OBJEKTIV KULTUR

Den objektive kultur er det kulturelle niveau af den sociale virkelighed. Mennesker producerer kultur, men pga. deres evnes til at tingsliggøre virkeligheden, kommer den kulturelle og sociale verden til at leve sit eget liv. Liv der i stigende grad kommer til at dominere, de aktører der skabte dem. Eksempler på objektiv kultur er værktøj, transportmidler, videnskabelige produkter, teknologi, kunst, sprog, religiøse dogmer, love, moral og idealer.

Den objektive kultur vokser og udvides på forskellige måder: dens absolutte størrelse vokser med moderniseringen (videnskabens opdagelser f.eks.), antallet af komponenter stiger, og hele denne sfære bliver mere og mere indviklet i en mægtig, selvopholdende verden, der bliver mere og mere udenfor aktørernes kontrol.

Simmel ønskede ss en verden domineret af individuel kultur, men anså det for urealistisk - det er kulturens tragedie. Forholdet mellem objektiv og individuel kultur er et nulsumspil.

I "The Metropolis and Mental Life" (1903), analyserede han former for interaktion i den moderne by. Metropolis er den arena, hvor kulturens tragedie udspiller sig. Pengeøkonomien dominerer her, og *penge* har ifølge Simmel en stærk effekt på interaktioner. Anvendelsen fører til stigende rationalisering og beregning i alle livets sfærer. En positiv side er dog, at folk er langt mindre begrænsede af de sociale bånd, der findes i et landsbysamfund.

Udveksling er den reneste form for interaktion. Udveksling indeholder altid "profit og tab". Penge er den reneste form for udveksling, og kan, når den først er kommet i gang, udvikles til sociale strukturer og objektiv kultur, som individet ingen kontrol har over. Penge er derfor som udvekslingsmedie roden til fremmedgørelsen af mennesket i en moderne tingsliggjort social struktur.

THE PHILOSOPHY OF MONEY (1907)

Penge specificerer en værdi. De påvirker både aktørers "indre verden" og den objektive kultur. Penge kan ifølge Simmel bruges til at forstå livet i sin helhed, det moderne samfunds samt livets generelle problemer. Penge har en utrolig effekt på mennesker især i det moderne penge/bysamfund. Udveksling mellem mennesker (*bytteteori*) er den reneste form for interaktion, og penge er den reneste form for udveksling. TPM har mange lighedspunkter med Marx med dens fokus på kapitalismen og de problemer, der dannes i en pengeøkonomi. Men hvor Marx så problemerne ved pengesamfundet, som

noget der ville leve og dø med kapitalismen, var de for Simmel en manifestation af et mere generelt kulturelt problem - fremmedgørelsen af objektiv kultur fra individuel kultur. Det er ikke noget specifikt ved kapitalismen, men *en del af den universelle tragedie for mennesket* (jf. konflikten mellem more-life og more-than-life) - individets magtesløshed i en verden af objektiv kultur.

Simmel er ikke som Marx historisk, men søger at finde universelle, evige sandheder om mennesket. Marx så de økonomiske problemer som tidsbundne, og de kunne derfor løses. Simmel så dem derimod som en del af det menneskelige liv, og der er derfor ingen håb for fremtiden. *Socialismen* ville kunne øge problemerne. Her ligner Simmel igen Weber mht. jernburet, man ikke kan undslippe.

Der er forskel på penge og værdi. Hvis noget forekommer i overflod har det lille værdi, det samme er gældende for noget, der ligger os fjernt. Det mest værdifulde er det, der er sværest at opnå. Penge har en dobbeltrolle, idet det på samme tid er det, der adskiller os fra noget, men samtidigt er midlet til at opnå det. (Som Durkheims religion, der både binder og ophøjer mennesket).

I livet er der en stor tendens til at reducere al kvalitet til kvantitet. Dette er højest udviklet i penge. Penge øger rationaliseringen ved at øge vigtigheden af intelligens i den moderne verden. Individets betydning aftager, idet pengetransaktioner bliver mere og mere vigtige, ligesom de tingsliggjorte strukturer øger i antal. Dvs. den individuelle kultur aftager til fordel for den objektive (kulturens tragedie).

Bliver penge et mål i sig selv (det ultimative mål), har det negative effekter for individet. *Kynismen* og *blaserteden* breder sig, for da alt kan købes og sælges (alt reduceres til et spørgsmål om "hvor meget"), kan alle værdier reduceres til penge. Man bliver blasert, for når alt kan købes, er der intet der er spændende. Det er kun penge. Derved forsvinder æstetikken og menneskets forhold til sande værdier (jf. Marx' fremmedgørelse og varefetichisme). Penge gør, at alt kan relativiseres, dvs. sættes i forhold til hinanden vha. værdi.

Mennesket bliver til instrumenter for penge - bagere, købmænd osv. I det moderne samfund er vi afhængige af disse mennesker, men vi kender mindre og mindre til personlighederne bag. Menneskene bliver ens (*standardiserede*) og fremmedgjorte overfor hinanden og hinandens produkter (hvem producer mælken er lige meget).

Fordele ved pengesamfundet er den større frihed til at bestemme over sit liv, hvad man vil lave, spise, se, og der er større mulighed for interaktion og overskridelse af de sociale skel, men der er samtidigt risiko for at blive *slavebundet* af den objektive kultur.

Løsningen ifølge Simmel er, at mennesker fjerner sig fra den objektive kultur og skaber deres egen. Herved mister man dog kontrollen og sansen for helheden. Der tæres på den individuelle kultur. Sproget vokser f.eks., mens den individuelle lingvistiske evne er aftagende.

Individets og specielt arbejderens evner aftager med vækst i teknologi og mekanik. De positive sider er, at flere mennesker kan leve sammen, at forpligtelser er begrænsede til markedet, at der er større tilfredsstillelse, frihed til udfoldelse fordi de sociale bånd forsvinder, mindre ødelæggende, hårdt fysisk arbejde, og at begrænsninger i form af *naturlige rytmer* forsvinder, (men problemerne kommer med tragedien - man bliver blasert overfor bananer om vinteren).

Der er således positive sider, men diskussionen af problemerne er vægtig, især dem, der er forbundet med moderniteten specielt kulturens tragedie.

HEMMEIGHEDSFULDHED - ET CASE STUDIE I SIMMELS SOCIOLOGI

TPM er et atypisk Simmel-værk. Et typisk studie er det omhandlende en specifik form for interaktion - hemmelighedsfuldhed. *Hemmelighedsfuldhed* kan defineres som den situation, hvor en person med vilje skjuler noget, mens en anden prøver at afdække det. Basalt ligger det faktum, at man må kende noget til hinanden for at kunne interagere. Men man kan aldrig vide alt, og derfor kun danne en mental forestilling. Herimellem er der et dialektisk forhold.

Mennesket er i stand til at lyve bevidst, men hører ofte også kun det, det vil høre. Var verden kun sandhed ville vi alle blive gale. Mennesket selekterer de informationer, de vil give videre. En *løgn* er en form for interaktion, hvor løgneren skjuler sandheden, hvorved misinformation sker. Løgn tolereres ofte når distancen er høj (jf. geometri), mens er nær løgn kan være knusende.

Underforståethed leder til distance i alle livets sociale forhold. Selv de mest intime må både have en nærhed og fjernhed. I små samfund er der få løgne. De er svære at skjule og fristende at afsløre. Desuden ligner alle hinanden, og de er derfor ikke nødvendige.

På et større plan bliver sandhed vigtigt. Økonomi bygger på tillid, videnskabeligt arbejde skal være sandt for at kunne bruges osv. En løgn er i det moderne samfund blevet potentielt ødelæggende. Noget den ikke har været tidligere. Noget der kan ryste hele fundamentet for livet.

Hemmeligheder er således nødvendige i et højt differentieret samfund, men samtidigt intensiverer de differentieringen. Udviklingen er gået i retning af en øget hemmelighedsfuldhed på privat plan, mens det offentlige skal afsløre alt. Hvad der er privat bliver mere privat, og alt hvad der er offentligt bliver mere offentligt (et ønske om at bevare kontrol, mens man fjerner sig fra den objektive kultur).

The Metropolis and Mental life (1903)

Det største problem for det moderne menneske er, at bevare individualiteten og autonomien overfor de overvældende sociale kræfter, den historiske arv, den eksterne kultur og den moderne teknik. Denne kamp er størst for arbejderen i storbyen.

Livet i byen er hurtigere og mere varierende end livet på landet, og bevidstheden påvirkes derfor af en større mængde indtryk. Mennesket kommer til at tænke koldt og rationelt - med hjernen og ikke med hjertet - for at beskytte sig mod denne strøm af truende indtryk og ydre uoverensstemmelser.

Med til bylivet hører pengesamfundet. Et samfund hvor alt kan reduceres til et simpelt spørgsmål om "how much?". Dette truer den menneskelige individualitet. Personlighed og intime relationer forsvinder til fordel for intellektuelle og objektive målinger af relationer og enheder. Køber og sælger kender ikke hinanden, og al udveksling bliver et egoistisk spørgsmål om vinding for begge parter. London har f.eks. aldrig været Englands hjerte, men oftest hendes intellekt og altid hendes pengepung.

Livet i byen er umuligt uden tidsregning og præcision. Alt og alle er afhængige af at tidsskemaer bliver overholdt, hvorved menneskelige relationer og interaktioner bliver sat i system - og bliver upersonligt (Nietzsche var modstander af det upersonlige, skematiserede samfund).

Bylivet gør mennesker blaserte, da de konstant skiftende og hurtige nye indtryk uundgåeligt trætter dets evne til at opfange og behandle stimuli. Denne blaserthed har også paralleller til pengeøkonomien, idet penge bliver en farveløs fællesnævner for alle værdier.

Mindre byer og små samfund hindrer individet i at udfolde sig på en måde som tillades i den store by. I mindre byer opstår et sammenhold mod omverden og mod udbrydere/individualister fra samfundet selv, der kan spores helt tilbage til det gamle Athen. På den måde kan borgere i store byer ses som mere fri end borgeren i landsbyen. Denne frihed kan dog for mange mennesker virke som en byrde, der skaber angst og fremmedgørelse.

I de store byer forekommer også den største arbejdsdeling. Kampen for at overleve i naturen er blevet erstattet af kampen mod andre mennesker. Heraf følger specialisering af vareudbud og serviceydelser som sælgeren (i dag også reklamen) påstår vi har brug for. Mode er et godt eksempel (standardiserer).

Udviklingen i bysamfund er karakteristisk ved den objektive kulturs overlegenhed i forhold til den individuelle, subjektive. Det specialiserede menneske har ikke energi til at stå imod den objektive kulturs dominans. Menneskets egen hverdag er en kamp for at bevare det personlige og unikke i en verden, hvor det er let at lade sig rive med af strømmen.

MODERNE SOCIOLOGISK TEORI

STRUKTUREL FUNKTIONALISME, NEOFUNKTIONALISME OG KONFLIKTTEORI.

Ritzer Kap.7

Den strukturelle funktionalisme var i mange år *den* store dominerende teori med sociologer som *Talcott Parsons* og *Robert Merton*. Strukturel funktionalisme er i løbet af de sidste 30 år faldet dramatisk i vigtighed, og har i dag mest historisk betydning, selvom den spillede en rolle i dannelsen af *neofunktionalismen* i 1980'erne (neofunktionalismen forkastes dog af dens grundlægger Jeffrey Alexander). I mange år var *konfliktteori* den alternative teori til den strukturelle funktionalisme (der er en konsensusteori). *Konsensusteoretikere* ser fælles normer og værdier som fundamentale i samfundet, fokuserer på social orden og ser ændringer som langsomme og kontrollerede. *Konfliktteoretikere* fremhæver visse gruppers dominans, ser orden som disse gruppers manipulation og kontrol, og ændringer som hurtige og ukontrollerede, idet subordinære grupper vælter dominante grupper.

I følge *Thomas Bernard* kan disse to teoriers karakteristika ses som historiske med meget bredt definerede uenigheder, som kan føres helt tilbage til *Platon* (konsensus) og *Aristoteles* (konflikt) og gennem hele filosofiens historie.

Senere deltog **Marx** og Comte, **Simmel** og Durkheim, **Dahrendorf** og Parsons (**konflikt**, konsensus). Ligheder mellem de to teorier er deres analyseniveau - begge er *makroniveauteorier* (Ritzer placerer begge indenfor samme sociologiske paradigme - "*sociale fakta*").

STRUKTUREL FUNKTIONALISME

Strukturel funktionalisme studerer sammenhænge mellem det *strukturelle* (form) og det *funktionelle*. Man kan studere samfundets strukturer uden at bekymre sig om deres funktion (deres konsekvenser) for andre strukturer. Eller man kan studere funktionen af forskellige sociale processer, der ikke antager nogen social form. Den strukturelle funktionalisme bekymrer sig om begge dele. Den dominerende gren er *samfundsfunktionalisme*, der er en makroniveauteori, som behandler sociale strukturer og institutioner i samfundet - deres indbyrdes forhold og deres begrænsende og hæmmende effekt på individer.

Den funktionelle stratifikationens teori og dens kritikere

Kingsley Davies og *Wilbert Moore* fremførte *den funktionelle stratifikationsteori*, der sandsynligvis er den bedst kendte enkeltstående teori indenfor den strukturelle funktionalisme. De argumenterer, at

stratifikation både er universel og nødvendig. Intet samfund er fuldstændigt ustratificeret (klasseløst). Stratificering er en *funktionel nødvendighed* (et *teleologisk* argument - samfundet har formål, hvorved forudsættede strukturer opstår eller hændelser finder sted. I dette tilfælde "behøver" samfundet stratifikation, og skaber derfor et sådant system). Stratifikationssystemet er en struktur med *positioner*, der bærer forskellige grader af prestige. Der er 2 problemer:

- 1.) hvordan opnår samfundet, at de rette personer ønsker de rette positioner?
- 2.) når disse personer er i positionen, hvordan opnår samfundet, at de udfører arbejdet knyttet dertil?

Problemerne opstår fordi:

- 1.) nogle positioner er bedre end andre.
- 2.) nogle positioner er mere vigtige for samfundet end andre.
- 3.) forskellige sociale positioner kræver forskellige evner og talenter.

Konklusionen herpå bliver, at samfundet må sørge for, at der er belønning tilknyttet embeder med stor relevans for samfundet. Det bliver derfor retfærdiggjort, at læger skal have høj løn, status mm. for at motivere dem til at bruge lang tid på uddannelse. Kritikpunkterne er åbenlyse. Funktionalisterne kritiseres for at antage, at bare fordi stratifikation har eksisteret, vil den blive ved med at eksistere, for at underbygge magthavernes positioner, og for definitionen af vigtige personer for samfundet (skraldemænd vs. reklamefolk, sygeplejersker vs. filmstjerner). Motivation diskuteres heller ikke.

TALCOTT PARSONS' STRUKTURELLE FUNKTIONALISME

Der er stor forskel på Talcott Parsons tidlige og sene arbejde. Det senere var *strukturel funktionel teori*, hvor han bl.a. lavede sit berømte AGILskema, der gælder for alle "aktions" systemer.

AGIL skemaet (fig.7.1) viser 4 funktionelle imperativer i et dynamisk system (en funktion er et kompleks af aktiviteter rettet mod at opfylde et behov i samfundet). De 4 funktioner et system, må opfylde for at overleve er:

- 1.) **Adaptation** - et system må tilpasse sig efter omgivelserne og omvendt (styres af *adfærdssystemet/ organismen*).
- 2.) **Goal attainment** - målopfyldelse, et system må definere sine mål og nå dem (*personligheds- systemet*).
- 3.) **Integration** - et system må være integreret med sine dele og A, G og L (*det sociale system*).
- 4.) **Latens** (mønster vedligeholdelse) - et system må motivere og vedligeholde de mønstre, der motiverer individerne (*kultursystemet*).

Aktionssystemet er et system til social analyse. Systemet har flere niveauer. Det gælder:

- 1.) hvert af de lave niveauer giver energi til de høje

2.) de høje kontrollerer de lave.

Laveste niveau i aktionssystemets omgivelser er ikkesymbolsk fysiologi og anatomi, højeste niveau er abstrakte begreber (metafysik).

Orden var Parsons største bekymring, og det punkt hvor han blev mest kritiseret. *Hobbes'* ordensproblem (hvad forhindrer alles kamp mod alle) mente Parsons ikke var blevet besvaret fyldestgørende. Han fandt sit svar i den strukturelle funktionalisme, der ifølge ham virker med følgende antagelser:

- 1.) Systemer har *indbygget orden* og dets dele er indbyrdes afhængige.
- 2.) Systemer *tenderer mod ligevægt*.
- 3.) Systemer kan være *statiske eller i en kontrolleret ændringsproces*.
- 4.) Delene et system består af *påvirker* hinanden.
- 5.) Systemer har *grænser* mod omgivelserne.
- 6.) *Allokering og integration* er vigtige processer, hvis ligevægt skal opnås.
- 7.) Systemer *vedligeholder sig selv*, dvs. mht. grænser, dele, ændringer i omgivelserne og ændringer internt.

Parsons begyndte senere i sit liv at beskæftige sig med *samfundets evolution*, som et modtræk mod den megen kritik han fik for sine teorier om orden, men selv hans arbejde om social ændring havde en tendens til at være meget statisk og struktureret.

De 4 systemer i det generelle aktionssystem er analytiske redskaber, der ikke eksisterer i den virkelige verden. De er:

- 1.) ***Det sociale system***. Samspil mellem individer specielt mht. status og roller. Et socialt system må have:
 - 1.) struktur så det kan operere kompatibelt med andre systemer,
 - 2.) støtte fra andre systemer,
 - 3.) evne til at imødekomme dets aktørers behov,
 - 4.) deltagelse fra sine dele,
 - 5.) en hvis kontrol over ødelæggende adfærd,
 - 6.) evne til at kontrollere ødelæggende konflikt,
 - 7.) et sprog.

Parsons fokus var på storskala systemer og deres betydning for hinanden (*samfunds funktionalisme*). Selv når han talte om aktører, skete det fra systemets synspunkt. Det var især orden i det sociale

system, der bekymrede ham. Parsons var altid mest interesseret i systemet som en *helhed* - hvordan systemet kontrollerer aktøren, og ikke hvordan aktøren skaber og vedligeholder systemet - dette er en strukturel funktionalistisk orientering.

Socialisering er processen, hvorved aktører bindes til samfundet (en livslang proces iflg. Parsons). Denne proces tillader en vis variation, og spørgsmålet er, hvordan dette kan foregå i et system med behov for orden. Svaret er, at *fleksible* systemer er stærkere end *stive*, og at social kontrol kun bør anvendes, når det er nødvendigt, også for at tillade en vis (men ikke overdreven) individualitet.

Socialisering og *social kontrol* er de to mekanismer, der tillader det sociale system at opretholde dets ligevægt.

Et bestemt og vigtigt socialt system er *samfundet*. Dette har ifølge Parsons 4 subsystemer eller strukturer (fig.7.3), nemlig *økonomien*, *politikken/forfatningen*, *formyndere* (f.eks. i skoler, familier) og *samfundsfællesskabet* (loven f.eks.). De 4 strukturer udfører funktionerne adaptation hhv. målopfyldelse, latens og integration.

- 2.) **Det kulturelle system.** Dette system var mere vigtigt for Parsons end det sociale. Han mente, at *det kulturelle system er det, der binder den sociale verden (aktionssystemet) sammen*. Kultur medierer interaktion mellem aktører og integrerer det *personlige* og *sociale system*. Kultur kan tildels blive en komponent i de andre systemer (det er hovedsageligt symbolsk og subjektivt), f.eks. som normer og værdier i det *sociale* og internt i aktøren i *personlighedssystemet*. I kraft af viden, symboler og idéer er kultur også et system i sig selv. Parsons kalder sig selv *kulturel determinist*. Han lægger stor vægt på det kulturelle systems betydning (fig.7.2) som kontrollerende for de andre (de øverste kontrollerer de nederste), og han fremhæver hvordan det kan diffundere fra et socialt system til et andet, og fra et personlighedssystem via socialisering og indlæring.
- 3.) **Personlighedssystemet** (svagt udviklet ifølge Ritzer). Systemet kontrolleres af både det *kulturelle* og *sociale system*. Det defineres som *det organiserede system af orientering og motivation for handling, der kan henføres til den individuelle aktør*. Den basale komponent er *behovsdisposition* og ønsket om at opfylde behov. En del af den biologiske organisme er "*drivet*" - en medfødt tendens, der ligger bag behovsdispositionen. Man kan sige, at behovsdispositioner er drives, der er formet af de sociale omgivelser. Parsons personlighedssystem får, når man tager det kulturelle system og drivet i betragtning, et ret passivt udseende (= ikke fyldestgørende), der resulterede i en del kritik fra andre sociologer.
- 4.) **Adfærdsorganismen/systemet.** Parsons havde ikke meget at sige om dette system. Det er medtaget, fordi det giver energien til alle de andre systemer. Selvom det har en genetisk base, er dets organisation påvirket af den konditionering og indlæring, der foregår gennem individets liv.

ÆNDRINGER OG DYNAMIK I PARSONIANSK TEORI

Evolutionær teori. Parsons' arbejde med AGIL ledte til beskyldninger om, at han opstillede en strukturel teori, der ikke var i stand til at behandle sociale ændringer. Parsons argument mod dette var i mange år, at man måtte kende strukturen før man kunne studere ændringer, men i 1960'erne bøjede han sig og indledte et studie af social ændring især social evolution (nok det lettest tilgængelige emne for ham, når han nu var utilbøjelig til at behandle ændringer e.a.). Hans generelle orientering tog udgangspunkt i biologien, og Parsons udviklede hvad han kaldte "*den evolutionære ændrings paradigme*". Det essentielle aspekt heri var *den adaptive opgradering*: Samfund består af subsystemer, der varierer i struktur (form) og funktion. Når samfund udvikles, bliver der flere subsystemer med større grad af differentiering og bedre tilpasning. Integrationen må blive bedre pga. den øgede differentiering, og værdisystemet må ændres for at kunne dække alle systemers behov.

Denne meget positive model står i kontrast til f.eks. marxismen. Pga. dette og andet opfattes Parsons ofte som konservativ. Han havde ydermere en tendens til at se på de positive virkninger ved ændringer, selvom han ikke helt ignorerede de mørkere sider.

Det generaliserede udvekslingsmedie cirkulerer mellem de 4 aktionssystemer og giver herved dynamik til Parsons strukturelle analyse. *Penge* er et eksempel, især på symbolsk form. Andre er politisk magt, indflydelse og anerkendte fælles værdier. Således skabes også dynamik på en anden måde, nemlig ved at give plads til "medie entreprenører", f.eks. politikere.

ROBERT MERTONS STRUKTURELLE FUNKTIONALISME

Robert Merton var Parsons elev og fremførte nogle af de vigtigste udtalelser vedrørende strukturel funktionalisme i sociologien. Merton kritiserede nogle af de mest ekstreme aspekter i strukturel funktionalisme, og var med til at gøre den mere brugbar. Merton holdt mere af begrænsede middelskala teorier, hvor Parsons var storskala, og var også mere interesseret i marxismen. Han kan således siges, (sammen med nogle af sine elever f.eks. Alvin Gouldner) at have gjort den strukturelle funktionalisme mere venstreorienteret.

En strukturel-funktionel model. Merton kritiserede de 3 basale postulater i funktionel analyse:

- 1.) **Samfundets funktionelle enhed.** Dette postulat siger, at alle standardiserede og kulturelle overbevisninger er funktionelle, og der må derfor være en høj grad af integration. Dette er ikke ss i store komplekse samfund.

- 2.) **Samfundets universelle funktion.** Dette postulat siger, at alle standardiserede og kulturelle overbevisninger har en positiv funktion. Dette er ikke sandt, f.eks. hurtig udviklende nationalisme.
- 3.) **Uundværlighed.** Dette postulat siger, at alle standardiserede aspekter af samfundet har positive funktioner og er uundværlige. Dette er ikke sandt, der findes f.eks. alternativer med samme funktion, og flere strukturer der kan undværes, oftest for det bedre, f.eks. diskriminering.

Merton mente, at *empiriske* undersøgelser måtte være basale for sociologisk arbejde. Analysen burde fokusere på grupper, organisationer, samfund og kulturer. Et objekt måtte, for at kunne underkastes analyse, være standardiseret (have et mønster, der gentages), dvs. have sociale roller, institutionelle mønstre, sociale processer, kulturelle mønstre osv. Fokus for den strukturelle funktionalist måtte ligge på sociale funktioner - ikke på individuelle motiver. Merton definerer *funktioner* som *observerede konsekvenser, der hører til adaptationen til et givent system.* For Merton kan tilpasningen dog også være negativ. Merton udviklede begrebet *dysfunktion*, for at forklare hvordan strukturer og institutioner kan bidrage til at vedligeholde et system og samtidigt have negative konsekvenser, f.eks. slaveri i det sydlige USA (positivt via billig arbejdskraft mm, negativt ved for stor afhængighed af landbrug - gjorde industrialiseringen svær) (skabte også begrebet *nettobalance* - var slaveri mere dårligt end godt?).

Merton argumenterede også for *nonfunktioner*, dvs. levn fra fortiden uden nogen nutidig funktion.

Merton talte om niveauer for funktionel analyse og gjorde det klart, at man ikke nødvendigvis skulle fokusere på storskala strukturer. Analyser kunne også foretages på grupper, organisationer eller institutioner.

Merton udviklede flere begreber til forklaring af nettobalancen. *Manifesterede* og *latente funktioner* kaldte han funktioner, der var hhv. *tilsigtede* og *utilsigtede*. Slaveriets manifesterede funktion var således at øge den økonomiske produktivitet i Syden, mens den latente funktion var at skabe en stor underklasse, der tjente til at forøge status hos de hvide sydtatsbeboere - både rige og fattige. Denne ide er relateret til en anden af Mertons begreber - *uventede konsekvenser*. Handlinger har både tilsigtede og utilsigtede konsekvenser, og det er sociologiens opgave at afdække de utilsigtede. At kunne se over intentioner og finde de reelle effekter, har *Peter Berger* kaldt sociologiens vigtigste opgave.

Merton gjorde det klart, at uventede konsekvenser og latente funktioner ikke er det samme. En latent funktion er en form for utilstet konsekvens, der har funktion for systemet, som har skabt den. Der findes to andre former for utilstede konsekvenser, så at der er:

- 1.) **latente funktioner,**
- 2.) **dysfunktioner,**
- 3.) **irrelevante funktioner**

Strukturer kan have dysfunktion for samfundet som et hele, men alligevel eksistere, oftest fordi der er (evt. små) fordele for en lille gruppe (racisme, kvindeundertrykkelse).

Merton mente, at ikke alle af samfundets strukturer var uundværlige, hvilket hjalp med til at overkomme et andet af den strukturelle funktionalismes konservative træk. Der bliver åbnet op for muligheden for meningsfulde samfundsændringer. Samfundet ville ss vinde ved afskaffelse af diskrimination og racisme.

Social struktur og anomie. Mertons analyse af forholdene mellem kultur, struktur og anomie er en af de bedst kendte i sociologien. Kultur definerer Merton som *det organiserede sæt af normative værdier, der er bestemmende for den normale adfærd i et samfund eller en gruppe*. Social struktur er *det organiserede sæt af sociale forhold i hvilket samfundets medlemmer er implicerede*. Anomie sker når der er en akut adskillelse mellem de kulturelle normer og mål og de socialt strukturerede kapaciteter hos medlemmerne, så de ikke længere kan opfylde disse mål. Dvs. at pga. af et individs position i samfundet, kan det være ude af stand til at leve op til de normative værdier. Kultur vil derfor diktere en adfærd, som den sociale struktur vil forhindre. Dette sker f.eks. hvis man er født ind i den fattigste klasse i USA, og derved forhindres i at tage eksamen mm. Dette kan resultere i afvigende adfærd (kriminalitet, prostitution). Anomie er således en *dysfunktion* med *dysfunktionelle konsekvenser*.

I Mertons arbejde om anomie findes en kritisk holdning til social stratifikation (hvor Davis og Moore fremhævede dens vigtighed), der fik betydning for eftertidens holdning.

DE STORE KRITIKPUNKTER

Den strukturelle funktionalisme er den teori, der er blevet udsat for mest interesse. Fra 1930erne til 60erne var den næsten uden konkurrence i USA, men herefter tog kritikken til.

Substantiv kritik. Den strukturelle funktionalisme behandler ikke *historie* nok. Den blev faktisk til dels udviklet som modreaktion mod antropologernes evolutionært, historiske tilgangsvinkel. Den strukturelle funktionalisme behandler ikke *ændringsprocessen* særlig godt. Dvs. strukturel funktionalisme ser hverken fremad eller bagud. strukturel funktionalisme vil helst beskæftige sig med statiske strukturer, og fremhæve positivitet og harmoni samt konsensus og stabilitet. Strukturel funktionalisme *behandler ikke konflikt*, hvilket betyder, at den strukturelle funktionalisme er en konservativ teori. Den fokuserer på kultur og normer og begrænser aktørernes rolle via sociale og kulturelle kræfter. De er ikke dynamiske eller kreative. Det normative system ses som en refleksion af samfundet, hvor det ss bedre kan defineres som elitens målsætninger. Opsummeret er kritikken:

- 1.) strukturel funktionalisme er for snæver en teori, der derfor ikke omfatter alle vigtige emner.
- 2.) strukturel funktionalisme har et fokus, der gør den meget konservativ. Den arbejder, kan man sige, for dominante elitors status quo.

Metodologisk og logisk kritik. strukturel funktionalisme er vag, uklar og ambitiøs. Hvad er f.eks. helt præcist en struktur, en funktion og et socialt system? Hvordan hænger de sammen. Teoretikerne arbejder for abstrakt og ikke med virkelige samfund. Parsons diskuterer f.eks. meget sjældent et reelt samfund. De ønsker at koge deres videnskab ned til nogle få teorier (helst en enkelt) eller nogle få kategorier, men "den store teori" er en illusion. Strukturel funktionalisme er ikke let at lave komparative analyser i pga. vekslende antagelser - baggrundene bliver forskellige.

Teleologi og tautologi. Pery Cohen, Turner og Maryanski ser disse to størrelser, som den strukturelle funktionalismens vigtigste og mest logiske problemer. Ifølge dem er den strukturelle funktionalisme en illegitim teleologi (teleologi - samfundet har mål/formål), dvs. det er ikke rigtigt når den strukturel funktionalisme antager, at samfundets mål dirigerer mennesker adfærd.

Et argument er *tautologisk* når konklusionen fremhæver, hvad der underforstås i forudsætningerne eller blot gentager forudsætningerne. Den strukturel funktionalisme arbejde bliver således ofte cirkulært - man definerer helheden vha. dens dele, og delene vha helheden. Når både dele og helhed defineres ud fra hinanden, er ingen af dem egentlig defineret. Om dette ligger i selve teorien eller i teoretikernes arbejde er uklart ifølge Ritzer.

FORSKELLIGE NEO-MARXISTISKE TEORIER

Ritzer kap.8

Jurgen Habermas' ideer.

Et godt sted at starte en diskussion om Habermas' idéer er med hans opfattelse af Marx' teorier. Han tager samme udgangspunkt som Marx mht. det menneskelige potentiale, "*species-being*" (kreativt arbejde), "*senseous human activity*", men mener, at Marx manglede at opdele *species-being* i to vigtige komponenter, der bør analyseres hver for sig. Disse er :

- 1.) *arbejde* (work/labour som en formålstjenlig rationel handling) og
- 2.) *social/ symbolsk handling* (kommunikativ interaktion).

Habermas mente, at Marx havde en tendens til at ignorere den kommunikative interaktion eller reducere den til arbejde.

Gennem sit arbejde havde Habermas det generelle udgangspunkt, *at der eksisterer en fundamental adskillelse mellem arbejde (work) og interaktion* (mellem *formålstjenlig, rationel handling* og *kommunikativ handling*).

Formålstjenlig, rationel handling kan inddeles i *instrumental* og *strategisk* handling. Begge bygger på ønsket om at opfylde egne interesser (selviskhed).

Instrumental handling har én aktør, der rationelt beregner den bedste måde at nå målet på, hvor strategisk handling har to eller flere aktører, der koordinerer formålstjenlige, rationelle handlinger for at nå målet. Begges formål er at opnå instrumentelt herredømme.

Habermas interesserer sig mest for den kommunikativ handling i hvilken aktørerne ikke handler selvisk, men for at opnå forståelse, dvs. de forfølger ikke egocentriske mål, men forsøger at harmonere deres handlinger på baggrund af *fælles situationsdefinitioner*. Det er således ikke en alles kamp mod alle. Målet for kommunikativ handling er at opnå kommunikativ forståelse, mens det for funktionel, rationel handling er målopfyldelse.

Nøglepunktet i Habermas' teori er, at *kommunikativ handling* er det mest fremtrædende menneskelige træk - ikke *det kreative arbejde* som hos Marx. Den er basis for sociokulturelt liv såvel som videnskaberne. Så hvor Marx fokuserede på arbejde, fokuserede Habermas altså på kommunikation.

I Marx' arbejde var kreativt arbejde (*species-being*) fundamentalt. Hos Habermas' er det uforvredet/tvangfri kommunikation. Med denne basis var han i stand til kritisk at analysere fordrejet kommunikation, og se på de faktorer, der fordrejer kommunikationen.

At både Marx og Habermas har "baselines" gør dem i stand til at frigøre sig fra relative udtalelser. Habermas var kritisk overfor andre kritiske teoretikere, der ikke havde sådanne målsætninger f.eks.

Weber, og deres relativistiske arbejde. Deres baselines siger også noget om deres politiske tilhørsforhold. Marx mente, at alle kapitalistiske barrierer skulle nedbrydes, mens Habermas ønskede et samfund med fri kommunikation. Begge mente altså, at der var barrierer, der fordrejede vigtige fundamentale faktorer for mennesket.

Habermas brugte, ligesom mange andre kritiske sociologer, *Freuds* teorier. Han ser psykoanalysen som et eksempel på en teori om forvreden kommunikation, og trækker paralleller fra individuelt til samfundsmæssigt niveau. Der er således en analogi (illegitim ifølge mange kritikere) mellem psykoanalyse og kritisk teori. Den kritiske teori hjælper samfundet på samme måde som psykoanalytikeren hjælper en patient.

Både Marx og Habermas ser det ideelle samfunds elementer i det nuværende. De er tilstede på begrænset form i hhv. arbejde og kommunikation. Dette fører til Habermas' arbejde om *rationalisering*, hvor han er influeret af både Marx og Weber.

Rationaliseringen af det formålstjenlige, rationelle arbejde (f.eks. industrialisering) er måske det største problem i den moderne verden (det er ikke rationaliseringen i sig selv). *Midlet* imod dette er *rationaliseret kommunikation* - fri, ikke domineret og åben kommunikation (emanciperet kommunikation). De to vigtigste kilder til hæmning må derfor elimineres, nemlig *legitimering* og *ideologi*, hvilket vil følge til frigørelse fra undertrykkende normer og stivhed, samt øge fleksibilitet og reflektering. Dette er ifølge Habermas social evolution. Målet for denne evolution er et *rationelt samfund*, dvs. et samfund fri for barrierer og med et kommunikationssystem, der er fuldstændigt frit, hvor idéer kan udtrykkes og kritiseres åbent. Ingen magt anvendes anden end den, der ligger i det bedste argument. Sandheden vil her fremkomme ved konsensus (der er balance mellem system og livsverden).

Indenfor den kritiske teori har Habermas således udviklet sin egen variant.

Empirisk orienteret marxisme. Den ledende teoretiker indenfor dette emne er *Erik Olin Wright* (1985). Han associerer sig selv med den analytiske marxisme og især med *John Roemers* arbejde. Wrights arbejde involverer 3 basale komponenter:

- 1.) udspecificeringen af basale marxistiske begreber som f.eks. klasse,
- 2.) empiriske studier af disse begreber,
- 3.) udviklingen af en mere sammenhængende teori baseret på disse begreber, især klasse.

Teoretisk arbejde er blevet mere sofistikeret, og tiderne har skiftet på mange områder. Wrights svar vil derfor ikke nødvendigvis blive de samme, som dem Marx ville have givet. Det er altså en nyfortolkning af Marx' idéer.

Wrights bedst kendte bidrag er det om *modstridende lokaliteter i klasser*. En bestemt position behøver ikke høre til en bestemt klasse, men kan være i mere end én på samme tid. En position kan således både være hos en proletar og en bourgeois, f.eks. en manager/arbejdsleder, der både overvåger og bliver overvåget. Denne idé er udledt via nøjagtige analyser og derefter studeret empirisk.

Postmoderne marxistisk teori er blevet påvirket af teoretiske udviklinger som strukturalisme, poststrukturalisme og især postmodernisme. En stor repræsentant for den postmodernistiske marxisme er *Ernesto Laclau* og *Chantal Mouffe's* "*Hegemoni og socialistisk strategi*" (1985). Med *Ellen Woods* beskrivelse frigør dette arbejde ideologien fra sin materielle basis, pga. sin accept af det fokus, der er i postmodernismen på lingvistik, tekster og samtale.

Begrebet *hegemoni* (kulturelt herredømme) blev udviklet af *Gramsci* til fokus på kulturelt lederskab i stedet for på den undertrykkende effekt af statsligt lederskab. Dette fokus leder væk fra den traditionelt marxistiske bekymring for den materielle verden og i retning af samtale og idéer. Laclau og Mouffe argumenterer, at der ikke findes materielle interesser - kun konstruerede idéer om dem. Proletarerne fjernes således fra centrum i den marxistiske teori, og denne decentrering giver plads til også at høre stemmer fra minoriteter som sorte, immigranter og relativt dårligt stillede grupper som kvinder, forbrugere osv. Dette fjerner det totalitære fra marxismen, idet fokus ikke længere er begrænset til at se proletarernes problemer som samfundets store problem. De afviser herefter kommunisme som værende målet for marxistisk teori, og foreslår alternativt demokratiske rettigheder for alle individer. *Kampen mod ulighed blandt alle grupper i samfundet er en langt bredere kamp, end den for afskaffelse af kapitalismen.*

David Harvey kritiserer postmodernisterne for at overdrive det moderne samfunds problemer og underdrive betydningen af dets goder. De har tendens til at acceptere postmodernismens problemer (politisk økonomi, global magt, markedskontrol, forbrug) i stedet for at foreslå løsninger. Kilden til de postmodernistiske idéer bliver ikke konfronterede - de politiske og økonomiske kapitalistiske ændringer i slutningen af det tyvende århundrede. Ændringer og brud i de postmodernistiske teorier indikerer, at vi bevæger os ind i en ny æra, som neomarxisterne må berede sig på at teoretisere.

SYMBOLSK INTERAKTIONISME

Ritzer kap.10

Med den *symbolske interaktionisme* bevæger vi os fra *makrosociologi* til *socialpsykologi* - fra *hel bevidsthed* til *bevidsthedsfragmentering* (Freud-inspireret. Bevidstheden er splittet/delt).

Nogle af de store tænkere, der har arbejdet med den symbolske interaktionisme er *George Herbert Mead* (1863-1931), *Charles Horton Cooley* (1864-1929), *W.I. Thomas*, *Herbert Blumer* (1900-1987) og *Erving Goffman* (1922-1982). **Metoden** er hermeneutisk og deskriptiv, og **teorien** fokuserer på mikroniveauet, det subjektive, på konsensus, det holistiske og på de sociale individer.

Charles Sanders Peirce (1839-1914), William James (1842-1910) og John Dewey (1859-1952) nævnt af MK som pragmatikere.

Modernitetens teoretikere (Giddens og Beck) arbejder med det moderne menneske - det analytisk rationelt formålstjenligt tænkende menneske, der er tynget af angst og risici - et skæbnetungt livssyn.

Mead og Blumer (og Lash) anvendte refleksivitetsbegrebet. Mennesket er i stand til at gennemtænke (reflektere over) sine handlinger og vurdere dem. (hvordan man vurderer dem, afhænger af egne forudsætninger - tænker man på sig selv som en gud, vil man ikke være tilbøjelig til at se fejl).

DE STØRRE HISTORISKE RØDDER

George Herbert Mead (1863-1931) underviste ikke i sociologi men i filosofi ved University of Chicago fra 1894-1931. De to mest signifikante intellektuelle rødder i hans arbejde og generelt også i den symbolske interaktionisme er *pragmatisme* og *psykologisk behaviorisme*.

Pragmatisme er en vidtrækkende filosofisk position, der havde indflydelse på Meads interesse for sociologi. Pragmatisme fokuserer på det formålstjenlige; det der fungerer er sandt, hvilket er en instrumentalistisk opfattelse ("to cope with reality").

For en pragmatiker gælder det, at:

- 1.) der eksisterer ingen sand virkelighed i den virkelige verden. Den skabes ved aktiv handling.
- 2.) mennesker husker og baserer deres viden om verden, på hvad der har været nyttigt for dem og ændrer gerne på det, der ikke virker.
- 3.) mennesker definerer de fysiske og sociale objekter i verden, i forhold til deres anvendelse.

Hvis man skal forstå aktøren, må man basere denne forståelse på, hvad aktøren faktisk gør i den virkelige verden. Det er kritisk for den symbolske interaktionisme, at:

- 1.) fokus ligger på interaktion mellem aktør og verden
- 2.) der er et syn på både aktør og verden som dynamiske processer ikke statiske strukturer (dialektik).
- 3.) der lægges mærke til betydningen af, at aktøren er istand til at tolke den sociale verden.

Det sidste punkt er især fremherskende i *John Dewey's* arbejde. Denne så ikke tankeprocessen som en ting eller struktur, men som en trinvis, dynamisk proces (definition af objekter, opstilling af måder at behandle dem på og de forskellige konsekvenser heraf, eliminering af muligheder og valg af optimal handling), - en idé, der havde enorm indflydelse på den symbolske interaktionisme.

Der findes to grene af pragmatisme: *filosofisk realisme* (Mead) og *nominalistisk pragmatisme* (Dewey, James). S.I er mest præget af nominalismen, der ser aktører som frie individer, der er i stand til selv at fastlægge samfundets normer, dvs. de er ikke determinerede af sociale strukturer. Hos de sociale realister ligger fokus derimod på samfundet og dets kontrol over individer og deres mentale processer. Individer er ikke frie, men kontrolleres i tanker og adfærd af det større samfund.

Nøglefiguren i den senere udvikling er **Herbert Blumer**, der kan betegnes som nominalist, selv om han selv mente at han arbejdede ud fra Meads tanker. Forskellen mellem Mead og Blumer er vigtigt: Blumer arbejdede med den psykiske interaktionisme. Han mente ikke, at symboler er universelle, men i stedet at de har en individuel fortolkningsmulighed. Meningen er således individuelle og subjektive.

Behaviorisme. Mead var influeret af den psykologiske behaviorisme, hvilket ledte ham i en empirisk og realistisk retning. Han kaldte sit arbejdsområde *social behaviorisme* for at afgrænse det fra sin elev John B. Watsons *radikale behaviorisme*. Radikale behaviorister interesserer sig for observerbar adfærd. Fokus ligger på de stimuli, der udløser en bestemt respons eller adfærd. De ignorerede tankeprocessen mellem stimuli og respons - den proces som Mead interesserede sig for. Mead arbejdede ikke kun på filosofisk vis, men søgte at anvende empiriske metoder på denne tankeproces. For Mead var "*akten*" den basale enhed i studiet, for den indeholder både det åbenlyse (overt) og det skjulte (covert) i menneskelig handling. Alle kategorier i psykologi findes i akten: opmærksomhed, perception, forestillingsevne, overvejelse, følelser osv.

De radikale så ingen forskel mellem mennesker og dyr, men Mead argumenterede, at der var en signifikant, kvalitativ forskel, nemlig menneskets mentale kapaciteter, der sætter det i stand til at anvende sprog mellem stimuli og respons før en handling udføres. At Mead spurgte, hvorved mennesket adskiller sig fra dyrene, var et kontroversielt spørgsmål på den tid.

Morris gav tre forskelle mellem Mead og Watson:

- 1.) Mead mente, at Watsons syn på behaviorismen var for simpel og ikke i den sociale kontekst, hvor den burde være. Mead placerede adfærd som en lille del af den sociale verden
- 2.) Watson ville ikke udvide behaviorisme til at omfatte mentale processer. Derfor havde han ingen sans for bevidsthed og mentale processer.
- 3.) Fordi han afviste sindet havde Watson et passivt syn på aktøren (en dukke). Meads var langt mere dynamisk og kreativt, hvilket gjorde ham mere attraktiv for senere interaktionister.

Pragmatisme og behaviorisme især Meads og Deweys overførtes til mange af deres elever på U.C i 1920'erne. Disse elever heriblandt Blumer udviklede den symbolske interaktionisme. *Simmels* teorier om former for aktion og interaktion kan ses i forlængelse af Meads idéer, og blev sammen med de to ovennævnte (pragmatisme og radikal behaviorisme) de største indflydelseskilder.

Mellem reduktionismen og sociologi

Blumer dannede begrebet *symbolsk interaktionisme* i 1937 og hvor Mead prøvede at differentiere den spirende S.I. fra behaviorisme, så Blumer den som "truet" på to fronter, af:

- 1.) den reduktionistiske behaviorisme og
- 2.) store teorier, især den strukturelle funktionalisme.

Begge, mente Blumer, fokuserede for meget på faktorer (f.eks. ydre stimuli og normer) som årsag til menneskelig adfærd. De ignorerede den vigtige proces, hvor aktøren forbinder de ydre kræfter med handling så det bliver meningsfuldt.

Behavioristerne, der lagde vægt på de ydre stimuli, mente Blumer, var psykologiske reduktionister. Blumer var imod enhver psykologisk teori, der ignorerer den proces hvorved aktører danner mening, dvs. det faktum at mennesker har et jeg som de forholder sig til. Herved ligner han Mead, men udvider sin kritik til at omfatte anden psykologisk reduktionisme end den indenfor behaviorisme. Blumer var således også imod den strukturelle funktionalisme, der jo lagde stor vægt på ydre strukturer.

GEORGE HERBERT MEADS IDÉER

Mead er den vigtigste tænker i den symbolske interaktionismes historie, og hans bog "Mind, Self and Society"(1934) er det vigtigste arbejde.

Prioriteringen af det sociale

Det sociale ligger højt prioriteret i Meads teorier som værende basis for dannelse af *sindet* (mind). Mead studerer den sociale verden for at forstå social erfaring. *Helheden* (samfundet) kommer før *delene* (individet), og delene forklares vha. helheden. Et tænkende, bevidst individ er umuligt uden en forudgående social gruppe. Den sociale gruppe kommer først, og leder til udviklingen af bevidsthed.

Akten

Akten er den mest primitive enhed i Meads teori. I Meads analyse kommer akten tæt på behaviorismen med fokuseringen på stimulus og respons, men sammenhængen mellem dem er ikke fastlagt (en akt muliggøres af en stimuli, men den er ikke determineret). Der er 4 interrelerede stadier i akten, der sammen udgør et organisk (dialektisk) hele :

- 1.) *impulsen*, der involverer en stimuli og aktørens behov for at handle. F.eks. impulsen sult. Afhænger af både aktør (sultfølelse) og omgivelser (mangel på føde). Aktøren kan handle med det samme, men ss vil en tankeproces indgå.
- 2.) *perception*. Perception og objekt kan ikke adskilles (dialektisk relation). Det er perceptionen af objektet, der gør det til et objekt for aktøren (~Weber).
- 3.) *manipulation* ud fra tidligere erfaring og opfattelse.
- 4.) *konsumering* eller mere generelt udførelse af den handling der tilfredsstillen den oprindelige impuls.

Processen behøver ikke forløbe lineært. Manipulation kan f.eks. også udløse en stimuli. Interrelationen mellem dem gør dem til et organisk hele. Det var især forskelle mellem mennesker og dyr, der optog Mead.

Gestusser

Den sociale akt involverer mere end én person. Den basale mekanisme i den sociale akt og den sociale proces er *gestussen*. En gestus fra én person kan stimulere en anden person til en given respons (dog fight). *Gestusser er bevægelser fra 1.organisme, der idet de fungerer som specifikke stimuli, fremkalder en passende respons fra 2.organisme.*

Mead skelner mellem *nonsignifikante* (dyriske) og *signifikante gestusser*, der kræver tankevirksomhed fra aktøren. Den vokale gestus er specielt vigtig i de signifikante gestussers udvikling, her især sproget (der findes også nonsignifikante menneskelige lyde). *Sproget*, mener Mead, er fundamentalt for menneskets position i verden. Det er specielt for vokale gestusser, at aktøren selv kan høre den, og derfor også kan

påvirkes af den modsat f.eks. en grimasse. Den er meget mere kontrollerbar, f.eks. lettere at stoppe end en fysisk gestus, og evnen til at kontrollere sig selv og sine reaktioner er kritisk for mennesket.

Signifikante symboler

Signifikante symboler er en gestus kun mennesket kan udføre. Gestusser bliver *signifikante symboler* når de udløser den samme respons hos aktøren som den havde til hensigt at gøre hos respondenten, f.eks. ordet kat. Sproget er den vokale gestus, der mest sandsynligt kan blive et signifikant symbol, idet det er et symbol, der kan give begge samme mening. Når gestusser kommunikerer, er det kun gestusser der overføres. Med sproget overføres både en gestus og en mening.

Med pragmatisk orientering ser Mead også på gestus funktioner, og især på signifikante symbolers funktion. Gestussens funktion er, at gøre tilpasning mulig mellem individer impliceret i en social akt, og her er signifikante symboler langt de mest effektive. Fra et pragmatisk synspunkt virker et signifikant symbol bedre i den sociale verden end et nonsignifikant.

Vigtigt i hans teorier er det, at han anser det for en af de signifikante symbolers vigtigste funktioner, at de muliggør tankeprocesser. At tænke er ikke muligt uden et sprog (Mead mener ikke, at lavere dyr kan tænke), for at tænke er det samme som at føre en indre samtale. Dette er en behavioristisk definition. Signifikante symboler gør også symbolsk interaktion mulig, dvs. en kommunikation, der er langt mere forfinet end den, der finder sted ved gestusser alene. Det var Meads vigtigste indsigt, at han forstod at det signifikante symbol - sprogsymbolet - består af en gestus, hvis mening forstås af både afsender og modtager.

Automatikken i den simple kausalmodel stimuli—respons ophæves vha. sproget. Mennesket handler ikke simpelt “instinktivt”, men reflekterer. Frege (1848-1925), Wittgenstein (189.- 1950) sagde “mit sprogs grænser er min verdens grænser”.

Sprogets funktioner er 1. at skabe orden, 2. at kontrollere, 3. at være et instrument, 4. til kommunikation (skaber fælles mening) og 5. kulturskaber.

Mentale processer og bevidsthed (the mind)

Mead yndede at beskæftige sig (empirisk) med processer og ikke strukturer og sammenhænge. Han kaldtes derfor ofte for en procesfilosof. I sin diskussion om mentale processer anvender Mead en række koncepter.

Intelligens hører ikke under mentale processer. Dyr kan også være intelligente, men mennesker adskiller sig ved at kunne anvende signifikante symboler og resonere (konversere med sig selv). Specielt er mennesker i stand til at tilbageholde en handling, dvs. overveje, planlægge og udføre en forsinket

reaktion. Intelligens handler om at kunne selekttere mellem stimuli og respons, og menneskets evne til dette gør dem langt bedre til at tilpasse sig situationer end lavere dyr.

Bevidsthed kan opfattes på to måder. Den første er den der kun er tilgængelig for aktøren, dvs. den subjektive bevidsthed. Den anden og mere betydningsfulde er den, der involverer reflekterende intelligens. Mead er således mindre interesseret, i hvordan man opfatter f.eks. smerte, og mere interesseret i den måde vi handler i den sociale verden. Mead mener ikke, i modsætning til andre analytikere, at bevidstheden er knyttet til hjernen, men i stedet er i den sociale proces. Bevidsthed er en funktionel ikke substantiv enhed, der afhænger af omgivelserne. Det som finder sted i hjernen, er en psykologisk proces, hvorved vi mister eller genvinder bevidstheden.

Mentale billeder findes heller ikke i hjernen, men er et socialt fænomen. Mentale billeder stammer fra hukommelsen og bygger på indtryk fra omgivelserne. Igen en behavioristisk tolkning.

Mening/betydning/forståelse er et andet begreb, som Mead behandler behavioristisk. På karakteristisk måde afviser han, at forståelse ligger i bevidstheden. Man kan have ubevidst forståelse. Forståelse ligger ikke i psyken eller idéer, men i den sociale akt, som den adfærd et individ udfører sammen med en gestus. Hvis denne gestus stemmer overens med den adfærd modtageren havde forventet, giver den mening. Forståelse kan således defineres som evnen til at forudsige efterfølgende adfærd. Når den bliver associeret med symboler bliver den bevidst, men den ubevidste mening kommer altid først. Derfor kan både dyr og mennesker kommunikere meningsfyldt uden at gøre sig det bevidst. Der er en sammenhæng mellem mening og referens, dvs. en sag referer til mere end én mening, et objekt kan have flere fortolkninger. Meninger er socialt konstruerede, mens en referens er et fysisk objekt. W.I Thomas "If men define situations as real, they are real in their consequences". Dvs., definerer man noget på en bestemt måde handler man også derefter.

The mind (sindet) er som bevidstheden en proces, der heller ikke foregår i hjernen, men er et socialt fænomen. Det fremkommer og udvikles gennem den sociale proces, og er en integreret del af denne proces. Den sociale proces kommer før sindet, og er ikke som mange tror, et produkt af sindet (funktionel ikke substantiv definition). Sindet adskiller sig ved at være i stand til at respondere til samfundet og fremkomme med en organiseret, velovervejet respons. Den indeholder tankeprocesser, der er orienteret mod problemløsning, hvilket gør mennesker i stand til at handle mere effektivt i verden.

Selvet

Selvet er et vigtigt punkt i Meads analyser. Basalt forstås det som *evnen til at forestille sig, sig selv som et objekt*, dvs. at selvet er specielt ved både at være subjekt og objekt. Som med alle andre af Meads begreber går

en social proces forud for selvet, nemlig kommunikation mellem mennesker. Dyr har ikke et selv, og det har mennesker heller ikke ved fødslen. Det skabes ved social aktivitet og gennem sociale forhold, og kan når det først er blevet dannet fortsætte med at eksistere uden socialt engagement (Robinson Crusoe).

Selvet er dialektisk relateret til sindet. Det kan naturligvis ikke lade sig gøre at skille dem ad, for selvet er en mental proces (hvis forløber jo er den sociale proces). Selvet bliver et selv, når sindet er udviklet, men samtidigt er det selvets reflekterende evne, der gør udvikling af sindet mulig. Evnen til at reflektere, dvs. at sætte sig selv i en andens sted (objektivisere) og analysere sig selv ud fra andres øjne (et bestemt individs eller en gruppes) er det, der skaber selvet. Mead nægter at fundere selvet i bevidstheden, fordi han ser den som en social erfaringsproces.

Mead interesserede sig meget for skabelsen af selvet. Konversation af gestusser er selvets baggrund, men involverer ikke et selv, da der ingen objektivisering er. Det første trin i udviklingen af selvet er *legestadiet*, hvor man forskelligt fra dyrene, ofte leger at man er en anden med der tilhørende stimuli og responser. I det andet stadie *game stadiet* udvikles selvet fuldt ud. Her er barnet istand til at indtage alle andre roller i spillet og forudsige deres og egen adfærd. I legestadiet indtager barnet diskrete roller (mor, far, indianer osv.), og er derfor ikke en helhed med fuldt udviklet personlighed. Denne udvikles først i game stadiet. Barnet bliver istand til at fungere i en organiseret gruppe og mere vigtigt til at afgøre, hvad de vil i en specifik gruppe (med game mener Mead ethvert system af organiseret respons, f.eks. familie). I game stadiet udvikles *den generaliserede anden* - et af Mead bedst kendte begreber. Den generaliserede anden er hele samfundets holdning, eller i game eksemplet hele teamets holdning. At kunne tage denne rolle ("*taking the attitude of the other*") er essentielt for selvet, ligesom det er vigtigt at evaluere sig selv ud fra denne holdning. Den generaliserede anden er ikke en diskret rolle og tillader derfor mere abstrakt tænkning og objektivitet. Selvet dannes således som en refleksion af det generelle mønster i samfundet for social adfærd, som individet er involveret i. Individet tager disse til sig som sine egne, ligesom det tager individuelle holdninger fra andre. Man skal altså være medlem af et samfund for at udvikle et selv. Med et pragmatisk synspunkt tillader selvet individet at være et mere effektivt medlem af samfundet. Pga. selvet er det mere sandsynligt, at individer gør, hvad der forventes under bestemte situationer. Folk vil gerne leve op til gruppens forventninger. Dette betyder stor koordineringsevne i samfundet som et hele, idet man kan forudsige hvordan folk reagerer.

Man kunne forledes til at tro, at Meads individer alle er konformister med lille individualitet siden alle prøver at efterleve samfundets forventninger, men Mead gør det meget klart, at hvert selv er forskelligt fra alle andre. De har en fælles struktur, men er ellers forskellige. Den generaliserede anden er heller

ikke en fikseret struktur. Den afhænger af i hvilken gruppe i samfundet man befinder sig. Mennesker kan også forholde sig kritisk og ændre samfundet (og den generaliserede anden), hvis de ikke er tilfredse, pga. evnen til at tænke og til at drage fortid og fremtid ind i processen.

Mead identificerer to faser i selvet : “I” (jeg) og “me” (mig). Selvet er en social proces med disse to afgrænsede faser (processer). Jeget er individets umiddelbare respons mod andre, dvs. uberegnelige, uforudsigelige og kreative aspekt af selvet. Man er ikke selv total klar over jegets opførsel, og kan derfor overraskes af egen adfærd. Jeget kendes kun fra fortidig adfærd, og er vigtig fordi:

- 1.) det er kilden til nyskabelse i den sociale proces,
- 2.) de vigtigste værdier ligger i jeget,
- 3.) det indeholder noget vi alle søger - realiseringen af selvet dvs. dannelse af en endelig personlighed,
- 4.) Mead ser en evolutionær proces, hvor mennesket i primitive samfund domineres mere af *mig*, og i det moderne samfund har mere *jeg*.

Jeget giver Meads teorier dynamik og kreativitet, hvor foruden Meads individer ville være totalt kontrollerede af indre og ydre faktorer. Store historiske personligheder har mere *jeg* end *mig* end andre, dvs. at det er sammensætningen af jeg og mig, der gør mennesker unikke.

Mig'et er adoptionen af den generaliserede anden. Man er bevidst om mig'et i modsætning til jeget. Konformister er domineret af mig'et, og det er gennem mig'et samfundet kontrollerer individet eller gennem undertrykkelse af jeget. Selvkritik er essentielt social kritik og socialt kontrolleret adfærd.

Fra et pragmatisk synspunkt tillader mig'et individet at leve komfortabelt i den sociale verden, mens jeget gør social ændring muligt. Samfundet får således nok konformitet til at det kan eksistere, og forhindres i at stagnere via jeget. Jeget og mig'et får på den måde samfundet til at fungere mere effektivt.

Samfundet

Mead definerer generelt samfundet som de løbende sociale processer, der kommer før både sindet og selvet. Det har selvfølgelig en meget central betydning for Mead givet dets indflydelse på disse. På et andet niveau repræsenterer samfundet det organiserede sæt af responser, der overtages af individet i form af mig'et. på en måde bærer individerne således rundt på samfundet, der giver dem mulighed for at kontrollere sig selv via selvkritik. Mead er ingen makroteoretiker, men interesseret sig mest for mind og selvet.

Sociale institutioner definerer Mead som samfundets almindelige respons eller vaner i samfundet. Samfundet opfører sig overfor individet under særlige omstændigheder på identiske måder, hvilket kan danne institutioner. Disse organiserede holdninger bærer man rundt på i mig'et.

Før aktøren kan respondere til sig selv som samfundet gør det, er denne ikke et ægte medlem af samfundet eller et selv. Uddannelse er den vigtige proces, hvorved de almindelige vaner overføres til aktøren, og gør denne i stand til at fungere i samfundet. Nogle institutioner er så stive og ufleksible, at individualitet hæmmes, f.eks. *kirken*, men de fleste opstiller brede rammer for adfærd og holdning, der tillader forskellige tolkninger. De har således både en begrænsende og en kreativ effekt.

Til forskel fra Marx, Weber og Durkheim mangler Mead en makroteori, selvom han dog taler om *opståen/synergi*? forstået sådan, at helet er mere end summen af delene, således at der, når de bringes sammen opstår noget, der ikke var der før (mind og selvet opstår fra den sociale proces), men han anvender ikke dette på samfundet på makroniveau.

Mead i overblik:

- 1.) Handlinger er respons på stimuli,
- 2.) men fordi, der er mange stimuli, kræves en ordening af dem, for at finde den passende respons. Handlinger kommer altså ikke efter tænkning, men efter stimuli (pragmatisk Bacon-tænkning). Mennesker ordner stimuli hele tiden, så man kan komme med en adækvat respons.
- 3.) Viden om én selv (jeget) kommer fortrinsvist efter handlingen (modsat Durkheim og Weber - Mead vender dem på hovedet). Tanker, handlinger og stimuli foregår i én ubrudt(dialektisk) proces.
- 4.) Hos Mead slæber individet rundt på samfundet i hovedet formuleret som "mig". Mead har altså ikke et samfundsbegreb som Weber, Marx og Durkheim, dvs. et stort samfund uden for sig selv. Meads jeg og mig er et fragmenteret selv. Miget er det socialt påvirkede jeg - hvordan omverden ser på én. Mead er meget procesorienteret.
- 5.) Interaktion består af handlinger og migets refleksioner til selvet, om hvordan jeget skal handle, når der optræder stimuli.
- 6.) Åben adfærd/handling har ikke 1.prioritet (der er ingen retning, adfærden kan bevæge sig hvor som helst).
- 7.) Gester og sprog kan man tænke over og korrigere.

SYMBOLSK INTERAKTIONISME : DE BASALE PRINCIPPER

Symbolisk interaktionismes svaghed er, at den er svær at kategorisere. De basale principper er:

- 1.) Mennesker er til forskel fra dyr i stand til at tænke.
- 2.) Kapaciteten til at tænke formes via social interaktion.
- 3.) Via social interaktion lærer mennesker de symboler og betydninger, der tillader dem at udøve deres individuelle kapacitet til at tænke.
- 4.) Betydninger og symboler tillader mennesker at udføre menneskelig aktion og interaktion.
- 5.) Mennesker er i stand til at ændre eller modificere betydninger og symboler som de bruger i aktion og interaktion på baggrund af den måde de fortolker situationen på.
- 6.) De er i stand til dette pga. evnen til at interagere med sig selv og derved undersøge de forskellige handlingsmuligheder fordele og ulemper.
- 7.) De sammenhængende mønstre for aktion og interaktion danner grupper og samfund.

Kapacitet for tænkning

Menneskers vigtige evne til at tænke, adskiller den symbolske interaktionisme fra den behavioristiske rødder. Denne formodning giver også basis til hele den teoretiske orientering i den symbolske interaktionisme. Evnen til at tænke gør mennesker i stand til at reflektere, så de kan konstruere fornuftig adfærd. Evnen til at tænke sidder i sindet, men de symbolske interaktionister har en noget utraditionel opfattelse af sindet, som dannet under socialiseringen af bevidstheden. De adskiller den fra de fysiske hjerne. Mennesker må have hjerner for at udvikle en mind, men det er ikke nødvendigvis hjernen, der inducerer dannelsen, som det er tilfældet ved lavere dyr. De ser ikke selvet som en ting eller en fysisk struktur, men mere som en fortløbende proces. Denne proces er en del af en større stimuli/respons proces. Sindet er relateret til næsten ethvert andet aspekt af symbolsk interaktionisme inklusiv socialisering, forståelse, symboler, selvet, interaktion og endda samfundet.

Tænkning og interaktion

Mennesker har kun en generel kapacitet for tænkning. Denne kapacitet må formes og afpudses i den sociale interaktionsproces. Dette synspunkt leder interaktionisterne til at fokusere på en bestemt form for social interaktion - socialiseringen. Socialiseringen forstås i den symbolske interaktionisme som en mere dynamisk proces, end den måde andre sociologer fortolker den. Det er ikke kun en envejs proces, hvor aktøren modtager information, men en dynamisk fortolkningsproces, hvor information tilpasses individuelle behov. Symbolske interaktionister interesserer sig ikke kun for socialisering, men for interaktion i almindelighed. *Interaktion* er den proces, hvorved evnen til at tænke både udvikles og udtrykkes, og alle typer af interaktion, ikke kun socialisering, har betydning for evnen til at tænke. Tænkning former igen interaktionen, idet de fleste interaktionsformer involverer andre personer, som

aktøren må tage eller ikke tage hensyn til. Det er dog ikke alle former for interaktion, der kræver tænkning. Blumer skelner mellem to basale former for social interaktion:

- 1.) **nonsymbolsk** interaktion - Meads konversation med gestusser kræver ikke tænkning, og
- 2.) **symbolsk** interaktion, der kræver mentale processer.

Betydningen af tænkning for de symbolske interaktionister ses i deres syn på objekter. Blumer skelner mellem tre forskellige:

- 1.) **fysiske** objekter (træ, stol osv.),
- 2.) **sociale** objekter (mor, studerende osv.),
- 3.) **abstrakte** objekter (idé, moralske principper osv.).

Objekter ses som ting, men det vigtige ligger i definitionen. Dette leder til det relativistiske synspunkt, at objekter kan have forskellige betydninger for forskellige individer.

Individer lærer betydningen af objekter gennem socialiseringsprocessen, men kan definere dem forskelligt. Dette betyder ikke, at symbolske interaktionister er nødt til at afvise eksistensen af objekter i den virkelige verden, men blot at betydningen af dem ikke er fastlagt.

At lære betydninger og symboler

Symbolske interaktionister har ifølge Mead en tendens til at tillæge den sociale interaktion kausalt betydning. Dvs. betydning kommer ikke fra mentale processer alene, men også fra interaktion. Dette fokus kommer fra Meads pragmatisme: han fokuserede på menneskelig aktion og interaktion ikke på isolerede mentale processer. Den symbolske interaktionisme har generelt fortsat i denne retning. Det centrale problem er ikke, hvordan mennesker mentalt danner betydninger og symboler, men hvordan de lærer dem gennem interaktion i almindelighed og socialisering i særdeleshed.

Mennesker lærer betydninger og symboler gennem social interaktion. De responderer til *tegn* (signs) uden at tænke, men overvejer symboler. Tegn er diskrete, mens *symboler er sociale objekter, der anvendes til at repræsentere, hvad man er enige om, de skal repræsentere*. De sociale objekter, der "står for noget" er symboler, dvs. ikke alle sociale objekter er symboler. Ord, genstande og handlinger kan være symboler (båd, davidsstjerne, knyttet næve), og symboler kan f.eks. anvendes til at signalere social position (Rolls Royce).

Symbolistiske interaktionister mener, at sproget er et system af symboler, idet ord står for ting. Ord gør alle andre symboler mulige. Handlinger og objekter eksisterer og har mening kun fordi, de er blevet beskrevet og kan beskrives vha. ord.

Symboler i almindelighed og sprog i særdeleshed har en række specifikke funktioner for aktøren:

- 1.) Symboler gør mennesker i stand til at organisere verden. Navngivning, kategorisering og hukommelse muliggøres og effektiviseres.
- 2.) Symboler forbedrer menneskers muligheder for at forstå verden.
- 3.) Symboler øger evnen til at tænke gennem billeder og sprog. Tænkning kan således defineres som symbolsk interaktionisme med sig selv.
- 4.) Symboler øger problemløsnings evnen fordi man kan gennemspille mulige løsninger i hovedet uden trial and error.
- 5.) Symboler muliggør transcendens gennem tid, rum, personer mm. "Taking the role of the other" er et kendt S.I begreb.
- 6.) Symboler tillader os, at forestille os en metafysisk virkelighed såsom himmel og helvede.
- 7.) Symboler tillader generelt mennesker at være uafhængige af miljøet. De kan være aktive og selvorienterede.

Aktion og interaktion

Symboliske interaktionisters primære interesse er symbolers og meningers påvirkning på aktion og interaktion. Mead skelner mellem :

- 1.) **covert behaviour**, der er tankeprocesser, som involverer symboler og meninger, og
- 2.) **overt behaviour**, der er den faktiske handling aktøren udfører.

Covert behaviour er af størst betydning for S.I, mens overt vigtigere er for traditionelle behaviorister og bytteteoretikere.

Meninger og symboler giver menneskelig social aktion (1 person) og interaktion (>1 person) bestemte karakteristika. Social aktion er de handlinger, aktører udfører, når de har andre at tage hensyn til. I social interaktion er aktører optaget i en proces med gensidig indflydelse.

At træffe valg

Til dels pga. evnen til at håndtere meninger og symboler er mennesker i stand til at træffe beslutninger. Desuden kan de omformulere betydninger og er derfor ikke begrænsede eller determinerede. *Thomas & Thomas* understreger menneskers kreative kapacitet i sætningen : "*If men define situations as real, they are real in their consequences*".

Selvet og Erving Goffmans arbejde

Selvet er et begreb af enorm vigtighed for S.I. *Charles Horton Cooley* taler om “*the looking glass self*”, hvor man først forestiller sig, hvordan andre ser på én, herefter bedømmer man sig selv ud fra dette syn og til sidst udvikler man en form for selvfølelse, f.eks. stolthed, skam osv.

Blumer (inspireret af Mead og Cooley) definerer selvet som *et menneskes evne til at være et objekt i egen handling*. Selvet er en proces ikke en ting. Det sætter mennesket i stand til at handle og ikke bare respondere til stimuli.

Det vigtigste arbejde om selvet blev udført af *Erving Goffman*. Goffmans selv er influeret af Mead, især dennes diskussion af “I” og “me” - det spontane jeg og det socialt begrænsede mig.

Goffman mente (som Mead), at der var en spænding mellem jeg og mig - mellem det menneskelige og det socialiserede selv. Spændingen stammer fra uoverensstemmelser mellem forventninger fra omverden og ønsket om egen spontan handling. Denne spænding vil på nogle tidspunkter være stærkere end andre, og fordi man søger at opretholde en stabil selvopfattelse, er man nødt til at optræde for omgivelserne.

Dramaturgi er et syn på det sociale liv som en serie af dramatiske optrin. Dette fokus formede Goffmans syn på selvet : selvet er ikke en organisk ting eller noget aktøren besidder, men nærmere et produkt af den dramatiske interaktion mellem aktør og tilskuere. Fordi det er et produkt af dramatisk interaktion, er det sårbart og aktøren vil søge at forhindre tilskuerne i at forstyrre det. Han opstiller derfor en beskyttende facade - fronten, som er den del af ens optræden, der generelt fungerer meget ensartet og stabilt. *The setting* signalerer hvem man er, f.eks. uniformer, tilbehør, is til skøjtøløberen osv. Uden setting kan man ikke optræde ordentligt. *Fronten* kan inddeles i fremtoning og opførsel (appearance og manner). Strukturelt set har fronten en tendens til at blive institutionaliseret, fordi tilskuerne idealiserer. Aktøren vil derfor søge at skjule svagheder for at leve op til billedet.

Goffmans basale enhed for analyse var ikke individet, men *teamet* pga. interaktionen (et individ kan også være et team pga. indre S.I). Goffman diskuterede også begrebet “back stage”, hvor det der undertrykkes i front kan komme frem, og et tredje domæne “udenfor”. Et område er aldrig kun én af tingene, og kan være alle tre på forskellige tidspunkter (kontor).

Udtrykshåndtering (impression management) er orienteret mod en beskyttelse imod uventede handlinger, f.eks. hysteri. Det handler om kontrol og påvirkes på af aktøren (valg af tilhørere, indøvelse osv.) og tilhørerne (overbærenhed, interesse osv.).

Rolledistance handler om en aktørs vilje til at gå op i sin rolle. Når man giver sig i kast med adfærd, der er "under ens værdighed" kan man f.eks. gøre det på en henkastet og uinteresseret facon for at vise tilskuerne, at man egentlig er bedre værd.

Manning identificerede 4 principper i Goffmans arbejde omhandlende begrænsninger i face to face interaktion:

- 1.) Interaktioner må være passende i den pågældende situation, dvs. ikke provokerende/anstødelig.
- 2.) Folk må udvise en tilpas grad af deltagelse i en given social situation.
- 3.) Folk må udvise en passende grad af borgerlig ubemærkethed, dvs. respektere andres anonymitet.
- 4.) Interaktioner må være opnåelig for andre eller nedbrydes social interaktion.

En af Goffmans bøger omhandler *stigmatisering*. Stigmatiseret er man, hvis man har en kløft mellem sin virtuelle sociale identitet og sin faktiske sociale identitet. Stigma kan være:

- 1.) diskrediteret stigma, hvor aktøren går ud fra at hans stigma er kendt, f.eks. et manglende ben eller en iøjnefaldende sygdom.
- 2.) diskresitabelt stigma er et tilskuerne ikke umiddelbart kan se, f.eks. stomi, homoseksualitet.

Problemer for 1 er at overkomme spændingen, der opstår fordi folk kender problemer, for 2 er det at beholde stigmaet skjult. På en eller anden måde er alle personer stigmatiserede på et eller andet tidspunkt af livet.

Rammeanalyse. I sin rammeanalyse bevæger Goffman sig væk fra sine klassiske S.I rødder og mod lavniveau analyse af det sociale liv. Selvom han stadig mente, at Thomas' definition - at definere situationer har konsekvenser - er korrekt, mente han dog ikke længere, at sådanne definitioner var af stor betydning, da aktøren ikke behøver at være sig definitionerne bevidst. Goffmans var, at isolere nogle af de rammer for forståelse, der findes i samfundet og som anvendes til at forstå og analysere hændelser. Rammer er principper for organisering, der definerer vores oplevelser. De er formodninger om, hvad vi ser i den sociale verden, og i Gonos' definition er de meget tæt på at være strukturer, pga. deres sammensætning, bestemte arrangement i et system. Til Gonos er rammer tæt på at være love for interaktion. De er ofte ubevidste og kan ikke diskuteres nogle af lovene er f.eks. fortolkning af tegn eller hvordan ydre indikationer kan relateres til selvet.

Rammerne bestemmer, hvordan man ser en situation: hos gynækologen medicinsk/sekuel, i en butik tyveri/distræt.

Goffman indså begrænsningerne af hans kyniske selv i teatermetaforen. Ritualer er f.eks. ikke inkluderet i teorien. Graden af ritualisering i samfundet kan ses som graden af legitimitet, idet ritualer viser respekt for de roller de omhandler. Ritualer er en af de måder, hvorpå det sociale liv stadfæstes. Goffmans interesse for ritualer bragte ham nær Durkheim, og dennes fokus på sociale fakta ledte ham til at koncentrere sig om regler og love og hvordan de begrænser adfærd. Han var dog noget mere liberal idet han fremhævede, at regler ikke altid følges og at de ikke behøver at være begrænsende.

Grupper og samfund

Symbolske interaktionister er generelt kritiske overfor andre sociologers tendens til at fokusere på makrostrukturer. Symbolske interaktionister ønsker ikke at reducere aktører til passive robotter uden indflydelse på deres handlinger. For at holde sig på afstand til denne determinisme tager S.I et andet synspunkt på storskala sociale strukturer end traditionelle sociologer. For Blumer er samfundet ikke dannet af makrostrukturer. *Samfundets essens er at finde i aktører og aktion.* Det menneskelige samfund bør ses som bestående af handlende mennesker, og samfundet bør ses som bestående af disse handlinger. Menneskeligt samfund er aktion, og gruppelev er et kompleks af fortløbende handling, hvor individer tilpasser sig hinanden (Mead: social akt, Blumer: joint action). Ifølge Blumer er det disse småskala interaktioner, der i sidste ende danner storskala strukturer. Man kunne forledes til at tro, at samfundet så kunne udvikles til, hvad end aktørerne ønsker (at det er totalt fleksibelt), men Blumer mener, at action har en tendens til at forløbe i mønstre, dvs. at indtage en veletableret og repetitiv form, og at sådanne handlinger ledes af kultur og social orden (objektiv kultur hos Simmel). Studiet af joint action er med Blumers øjne det vigtigste område for en sociolog.

Selvom både Mead og Blumer indrømmer, at der er storskala strukturer er de ikke vigtige i den symbolske interaktionisme. Blumer mente, at de ikke var meget andet end rammer, hvori de virkelige vigtige aspekter af livet lå. De sætter begrænsningerne og betingelserne for menneskeligt liv, men de er ikke determinerende for det. For Blumer var det altid menneskelig handling, der skaber regler og rammer. Ikke omvendt.

Blumer i overblik:

- 1.) Blumer udbygger Mead.
- 2.) Mennesker handler ud fra den mening, handlingen har for dem. Mening opstår gennem en social fortolkningsproces.
- 3.) Social orden står altid til forhandling. Det er en vedvarende proces (jf. Habermas -teorien om de kommunikative handlinger).

- 4.) Ved at være i besiddelse af den generaliserede anden passes individuelle handlinger sammen med andres. "samhandlen - gruppeadfærd - interaktion.
- 5.) Heraf kommer den symbolske interaktionisme, fordi gruppeadfærd hovedsageligt bygger på sprog og gester (symboler).

KRITIK

- 1.) Symbolsk interaktionisme går ikke meget op i konventionelle videnskabelige metoder, men videnskab og subjektivismen bør ikke udelukke hinanden.
- 2.) Meads koncepter er for vage (sind, self, I, me). De kan ikke operationaliseres, og derfor ikke danne basis for testbare hypoteser (Kuhn).
- 3.) De store strukturer ignoreres eller forsømmes. Det største kritikpunkt
- 4.) S.I er ikke mikroskopisk nok. Den undervurderer følelser, ubevidsthed osv., dvs. ignorerer fysiske faktorer (behov, motiver osv.), der kan påvirke handlinger, og fokuserer i stedet på mening, symboler, handlinger og interaktion.

Sammenfattet kan det siges at :

- 1.) S.I er for begrænset når det drejer sig om menneskelige følelser.
- 2.) S.I bekymrer sig ikke nok om social struktur.

MOD EN MERE SYNTETISK OG INTEGRERET SYMBOLISK INTERAKTIONISME

S.I udviklede sig under Blumers ledelse i en meget mikro retning, men er nu gået ind i en post-Blumen æra, hvor man forsøger at drage makroniveau fænomener ind. De nye S.I er næsten promiskuøse i deres villighed til at trække andres teorier ind i deres egen: fra Durkheim, Simmel, Weber og Marx, postmodernisme, fænomenologi, radikal feminisme, semiotik og behavioristisk interaktionisme.

S.I konkurrerer indsigt fra andre mikroteorier (bytteteori, ethnometodologi, konversationsanalyse), fra makroteorier som strukturel funktionalisme og fra makroteoretikere som Parsons, Durkheim, Simmel, Weber og Marx.

Poststrukturalismen, postmodernismen og den radikale feminisme drages også ind. Post-Blumen S.I har således et meget mere syntetisk perspektiv, end den havde i Blumers dage.

Redefinering af Mead og Blumer

Specielt Mead og Blumers teorier ønsker man at få redet så de kan integreres i de nye. Selvom de ikke så sig selv som makroniveauteoretikere, er der alligevel spor af makro at finde i deres arbejde. Man ønskede en mere allround og integreret sociologisk teori, der kunne forene alle sociologer (en syntese)

ved en omdefinering af Mead og Blumer. Det er vigtigt at tænke på, at der er andre aspekter end den allermest kendte i teoretikers arbejde. De ting de fandt vigtige er ikke nødvendigvis dem vi lægger vægt på i dag e.a.

Mikro-makro integration

Strykers mål for S.I er et tilfredsstillende teoretisk rammeværk, der kan forbinde social struktur og personer, der er i stand til at bevæge sig fra en person til makroniveau og tilbage igen. Den må have et veludviklet begrebsapparat, som gør den i stand til at bevæge sig gennem niveauer.

Stryker så behovet for at integrere større sociale strukturer i sit arbejde, men så kun en kort fremtid for disse. Han ønskede at inkorporere strukturelle faktorer som klasse, status og magt, men så det ikke som S.I's rolle at beskæftige sig med forholdene imellem dem. Det burde overlades til andre teorier med fokus på storskala sociale fænomener.

Symbolisk interaktionisme og kulturelle studier

Visse teoretikere har fremhævet forholdet mellem S.I og nyere teoretiske bevægelser som poststrukturalisme, postmodernisme og kulturelle studier. *Denzin* mener, at kulturelle studier er det interdisciplinære projekt, der beskæftiger sig med, hvordan historien som mennesker skaber og lever i spontant, er determineret af betydninger, de ikke selv har valgt. Kulturelle studier fokuserer på 3 beslægtede problemer 1.) Produktionen af kulturel betydning, 2.) analysen af disses betydninger og 3.) studiet af levende kulturer og oplevelser.

Kunst, popmusik, nyheder, TV, massemedier er nogle områder for kulturelle studier. *Denzin's* S.I trækker stærkt på poststrukturalisme og postmodernisme. S.I burde ifølge *Denzin* spille en større rolle i kulturelle studier. Et basalt problem er, at S.I har forsømt den idé, der forbinder struktur og interaktionisme, nemlig kommunikation - et vigtigt begreb i kulturelle studier. *Denzin* ønsker, at S.I skal fokusere (kritisk) på kulturen (traditionelt tager interaktionismen *underdoggens* side). Den postmodernistiske indflydelse ses, når S.I fokuserer på omskiftelige fænomener. Pga. dette er de som postmodernisterne villige til at afvise "store teorier" f.eks. Marx.

En fokus på kommunikation vil bringe S.I endnu mere på linie med postmodernismen. Endvidere ønsker *Denzin* feministisk indflydelse og mere politisk orientering i S.I skal bevæge sig i en syntetisk retning (analyse er det modsatte af syntese).

DEN SYMBOLSKE INTERAKTIONISMES FREMTID

4 ting kendetegner den nye S.I:

- 1.) Den er fragmenteret med mange underemner,
- 2.) Den er blevet udvidet over mikroniveau,
- 3.) Idéer fra andre teorier er blevet inkorporering,
- 4.) S.I.'s egne idéer er blevet adopteret af andre teorier.

S.I er ydermere dybt involveret i nogle af de problemer sociologien står overfor i dag (mikro-makro, agency struktur osv.). den vil derfor ss overleve, men dens grænser er ikke trukket hårdt op. De flyder i forhold til andre teorier.

AGENCY - STRUCTURE INTEGRATION

Ritzer Kap.14

INTRODUKTION

Parallelt med den stigende interesse for *mikro-makro emnet* i amerikansk sociologi i dag, har der i Europa været en stigende interesse for *agency-struktur forholdet*. Det ser altså ud som om en ny konsensus er på vej frem. Der er udbredt enighed på tværs af Atlanten og mange ligheder mellem mikro-makro og agency-struktur termer, hvilket sandsynliggør muligheden for en konsensus i sociologisk teori. Der er dog stadig store forskelle under overfladen.

I kernen af flere europæiske teoretikers arbejde ligger en interesse for agency-struktur forbindelsen. Disse er f.eks. *Giddens strukturteori*, *Archers morfogenese og kultur-agent forbindelsen*, *Bourdieu's habitus og felt* og *Habermas' indsats for at integrere livsverden og system*.

På overfladen lyder mikro-makro og agency-struktur ret ens, og de behandles da også ofte som om de var det. Ritzer antager, at dette er korrekt langt hen af vejen, dvs. at *mikro = agency* og *makro = struktur*, men også at der er andre definitioner.

Agency refererer normalt til mikroniveau (den individuelle menneskelige aktør), men kan også referere til handlende (makro)kollektiver, f.eks. grupper, organisationer, nationer, sociale klasser osv. Strukturer refererer normalt til storskala sociale strukturer, men kan også være mikrostrukturer, som de der er involveret i menneskelig interaktion. Giddens definition af system (der ligger nærmere den almene opfattelse af struktur, end hans eget strukturbegreb), involverer både mikro og makro, idet det dækker over "*reproducerede relationer mellem aktører og kollektiver*".

Mikro refererer normalt til den bevidste, kreative aktør, men kan også henføres til en mere ubevidst adfærd (mindless behavior) hos behaviorister, bytteteoretikere og rationel choice teoretikere. Makro, der som før nævnt normalt er storskala sociale strukturer, kan også referere til kulturen i kollektiver.

Det er altså tydeligt, at mikro ikke nødvendigvis altid dækker over agenter, og at makro ikke nødvendigvis er strukturer.

BETYDNINGSFULDE EKSEMPLER PÅ AGENCY-STRUKTUR INTEGRATION

Anthony Giddens: Strukturteori.

Giddens strukturationsteori er et af de bedst kendte forsøg på at integrere agency og struktur. Giddens siger “*at i enhver sociologisk eller historisk undersøgelse forsøger man at relatere aktion (ofte synonymt med agency) til struktur. Det forekommer ikke, og der er ingen mening i at sige, at struktur determinerer handling eller vice versa*”.

Giddens er ikke marxist, men er dog stærkt influeret af Marx i sit arbejde. Han ser endda samfundets fundament, som en udvidet refleksion af Marx’ dictum “*Men make history, but they do not make it just as they please; they do not make it under circumstances chosen by them selves, but under circumstances directly encountered, given and transmitted form the past*”.

Strukturationsteorien er i det hele taget ekstraordinært eklektisk. Giddens undersøger en række teorier, der begynder med enten individet/aktøren (f.eks. den symbolske interaktionisme) eller samfundet/strukturen (f.eks. den strukturelle funktionalisme), og afviser begge disse polære alternativer. Han argumenterer, at vi heller bør starte med de gentagende, sociale hændelser (*practices*). “*Strukturationsteorien basale domæne er hverken den individuelle aktørs erfaring, eller eksistensen af en form for social enhed, men er sociale hændelser ordnet i tid og rum*”.

I sin kerne er strukturationsteorien, med sit fokus på sociale praksis, en teori om forholdet mellem agency og struktur. Den skal illuminere det dualistiske og dialektiske samspil mellem agency og struktur - de to størrelser er to sider af samme mønt. I Giddens termer er agency-struktur en *dualitet*, dvs. al social aktion involverer struktur, og al struktur involverer social aktion.

Giddens analytiske startsted er menneskelig handlen (praksis), men han insisterer på, at dette skal ses som gentagende. Aktiviteter skabes ikke af sociale aktører, men genskabes kontinuerligt af dem, via de måder de udtrykker sig på som aktører. Idet aktører udfører handlinger, skaber de, de betingelser, der gør disse aktiviteter mulige. Aktiviteter produceres ikke af bevidstheden, ved den sociale konstruktion af virkelighed eller af sociale strukturer, men nærmere gennem den proces, hvori aktører udtrykker sig som aktører (praksis). Det er gennem denne praksis, at både bevidsthed og strukturer dannes.

Det samme kan siges om *bevidstheden* eller *refleksiviteten*. Når mennesker er reflektivt, er det ikke bare bevidst om sig selv, men er også opmærksom på det fortløbende flow af aktiviteter og strukturelle betingelser. Generelt kan det siges, at Giddens er interesseret i den dialektiske proces, i hvilken praksis, struktur og bevidsthed produceres. Giddens behandler agency-struktur emnet på en historisk, processuel og dynamisk facon. (Giddens mener altså, at aktøren handler i en verden på basis af fortidige handlinger. Han skaber ikke disse handlinger, men genskaber dem gennem praksis, idet han er reflektiv, dvs. selvbevidst og bevidst om strukturerne omkring ham e.a.).

I studiet af agency-struktur er der *dobbelt hermeneutik*, hvilket kan lede til forstyrrelser, f.eks. gennem sproget.

Giddens aktør bedømmer kontinuerligt egne tanker og handlinger, såvel som den fysiske og sociale kontekst (refleksivitet). I sin søgen efter en sikkerhedsfølelse rationaliserer aktøren verden. *Rationalitet* er ifølge Giddens *udviklingen af rutiner, som giver sikkerhed og øget effektivitet i den sociale verden*.

Aktører er også *motiverede* til at handle, og denne motivering involverer de ønsker og behov, der kommer før en handling. Motivation er *potentiale for handling*, hvor rationalisering og refleksivitet kontinuerligt er involveret i handling. Det meste af vores handlinger er ikke direkte motiveret, idet motivation som regel er ubevidst. Alligevel spiller motivering en signifikant rolle i menneskelig adfærd.

Bevidsthed kan inddeles i

- 1.) **diskursiv** (ræsonnerende) bevidsthed : evnen til at beskrive vore handlinger med ord.
- 2.) **praktisk** bevidsthed : handlinger, der tages for givet, selvom man ikke med ord kan udtrykke, hvad man gør.

Praktisk bevidsthed er af stor vigtighed for strukturationsteorien, hvilket reflekterer den primære interesse i, hvad der bliver gjort frem for, hvad der bliver sagt.

Agency er det aktører faktisk gør, hvilket Giddens lægger stor vægt på (for stor mener hans kritikere). Giddens mener, at aktioner ofte bliver anderledes end det, der var tilsigtet. *Tilsigtede handlinger* har ofte *utilsigtede konsekvenser* (parallel til Weber), og utilsigtede konsekvenser spiller en stor rolle i strukturationsteorien, og i overgangen fra agency til social-system niveau.

Agenten hos Giddens har stor magt, og evnen til at gøre en forskel i den sociale verden. En agent er ikke længere en agent, hvis han mister kapaciteten til at gøre en forskel. Aktører er begrænsede, men dette betyder ikke, at de ikke kan træffe valg eller gøre en forskel. Magt er den logiske forløber for subjektivitet, for handling involverer magt.

Strukturationsteoriens kerne ligger i opfattelsen af struktur, system og strukturers dualitet. *Strukturer* defineres som “*de strukturelle betingelser (regler og ressourcer), der gør det muligt for social praksis at eksistere på tværs af tid og rum, og som giver dem systemform*”. Strukturer gøres altså mulige af regler og ressourcer (koordinerer handling?). De eksisterer ikke i sig selv på tværs af tid og rum. Sociale fænomener har dog evnen til at

blive strukturerede, men de eksisterer kun takket være agenternes handlen. Dette er meget forskelligt fra Durkheims definition, hvor strukturer er ydre og styrende for aktører.

For Giddens er strukturer, det der danner og former det sociale liv, med det er ikke i sig selv *formen*. Strukturer er ikke et rammeværk som et skelet i en krop. Giddens mener ikke, at strukturer ikke har en begrænsende effekt, men fremhæver, at strukturers betydning har været overdrevet. Strukturer er altid både begrænsende og muliggørende. De tillader ofte aktører at gøre noget, de ellers ikke ville have været i stand til. Han overser ikke muligheden for at mennesker kan miste kontrollen over "et socialt systems strukturelle dele", men afviser Webers jernbur - aktøren har altid en evne til at gøre en forskel og ændre på strukturer.

Et socialt system (= struktur i normal term) er *reproduceret social praksis eller "reproducerede relationer mellem aktører eller kollektiver organiserede som regulære sociale handlinger"*. Sociale systemer er afledt af Giddens primære interesse for praksis/handlen. Sociale systemer har ingen struktur, men dog strukturelle aspekter. Strukturer eksisterer ikke i sig selv på tværs af tid og rum, men de bliver manifesterede i sociale systemer i form af reproduceret praksis (dvs. de skal vedligeholdes gennem aktion). Sådanne systemer er ofte de utilsigtede konsekvenser af menneskelig handling, og gør det svært at kontrollere systemer. Strukturer findes i de sociale systemer, men også i individers hukommelse. Regler og ressourcer manifesterer således sig selv på både mikro- og makroniveau.

Begrebet *strukuration* bygger på opfattelsen, at agency-struktur ikke repræsenterer to uafhængige fænomener - en dualisme, men er en *dualitet*. Strukturation involverer det dialektiske forhold mellem agent og struktur - ingen af dem kan eksistere uden hinanden. Tid og rum er vigtige begreber hos Giddens. Sociale systemer udvides i tid og rum, og man behøver f.eks. ikke være ansigt til ansigt for at interagere. Den forbedrede kommunikation og transport i den moderne verden forstærker dette.

Giddens strukturationsteori er meget abstrakt, men den kan bringes tættere på virkeligheden ved at diskutere det researchprogram, der kan afledes af den:

- 1.) I stedet for at fokusere på samfund, vil teorien koncentrere sig om ordningen af institutioner i tid og rum (institutioner er samlinger af praksis, og der findes symbolske, politiske, økonomiske og juridiske institutioner).
- 2.) Fokus vil ligge på ændringer i institutioner i tid og rum.
- 3.) Researchen må være sensitiv overfor den måde institutioners ledere griber ind og ændrer sociale mønstre.

4.) Strukturationister må være opmærksomme på deres resultaters effekt på den virkelige verden.

Generelt er Giddens bekymret for *modernitetens følger*, og hans strukturationsteori fokuserer på disse sociale problemer.

Andre tager afstand fra Giddens nært forbundne agency-struktur begreber, idet de giver ham ret, men fremhæver, at begge størrelser til dels er autonome og separerbare domæner.

Giddens teori kan kritiseres for at *mangle ontologisk dybde* (fokuserer kun på social praksis og ikke på de underliggende strukturer). Hans teoretiske syntese er for *simpel* for en kompleks verden, og der mangler en *base* for kritisk analyse af det moderne samfund. Den er for *fragmenteret* (jf. eklektisk), fordi der tages små stykker hist og pist, uden at der opnås en større sammenhæng, og Giddens er ofte *forvirrende* - hvad snakker hen egentligt om.

Pierre Bourdieu : Habitus og Felt

Et andet perspektiv på agency og struktur er **Bourdieu's** teori, der fokuserer på det dialektiske forhold mellem *habitus* og *felt*. Teorien er udviklet som et forsøg på at overkomme, hvad Bourdieu mener er en forkert opposition mellem objektivisme og subjektivisme, eller som han siger det "*den absurde opposition mellem individ og samfund*". Durkheim, Lévi-Strauss og de strukturelle marxister placerer han i den objektivistiske lejr, og de beskyldes for at fokusere på objektive strukturer og ignorere den sociale konstruktive proces, hvorved aktører opfatter, overvejer og skaber disse strukturer, og derefter fortsætter med at handle på basis heraf. Objektivistene ignorerer agency og aktøren.

Til subjektivistene hører Sartre (eksistentialisme) og Blumer (S.I.), hvis fokus ligger på den måde aktører overvejer, vurderer og repræsenterer den sociale verden. Subjektivistene ignorerer de objektive strukturer, hvori disse processer eksisterer.

Mellem disse to poler ligger Bourdieus fokus - på det dialektiske forhold mellem objektive strukturer og subjektive fænomener.

For at komme forbi objektiv/subjektiv dilemmaet fokuserer Bourdieu på praksis (handlen). *Praksis* er resultatet af det dialektiske forhold mellem agency og struktur. Praksis er ikke objektivt determineret, men heller ikke et produkt af den frie vilje (desuden er det et mere praktisk og mindre intellektuelt fokus). Bourdieu kalder sin orientering konstruktiv (eller genetisk) strukturalisme, for at reflektere sin interesse for dialektikken mellem struktur og den måde mennesker konstruerer social virkelighed på. Den *genetiske strukturalisme* refererer til, at han mener, "*at analysen af objektive strukturer er uadskillelig fra genesen af de biologiske individer mentale strukturer - der i en vis grad er produktet af en indkooperation af sociale strukturer. Disse sociale strukturer kan ligeledes ikke analyseres genetisk, hvis ikke man inddrager det sociale rum, og de*

grupper, der er resultatet af en historiske kamp (i hvilken aktører deltager på baggrund af deres position i rummet og de der tilhørende mentale strukturer)?

De traditionelle strukturalister fokuserer på strukturer i sprog og kultur, men Bourdieu argumenterer, at strukturer også eksisterer i selve den sociale verden. *Bourdieu ser de objektive strukturer som uafhængige af aktørers bevidsthed og vilje, og som værende i stand til at begrænse og styre aktørers praksis.* Samtidigt antager han en konstruktivistisk holdning, som tillader ham, at arbejde med genesis af perception, tankevirksomhed, aktion såvel som sociale strukturer. Bourdieu forsøger at bygge bro mellem strukturalisme og konstruktivisme, hvilket til dels lykkes, men der er en tendens i hans arbejde til at hælde mod strukturalisme. Han kan af denne grund (sammen med Foucault) karakteriseres som *poststrukturalist*. I modsætning til de fleste andre (f.eks. S.I.) ignorerer Bourdieus konstruktivisme subjektivitet og intention. Han ser det som vigtigt at inkludere den måde mennesker, på basis af deres *position* i det sociale rum opfatter og konstruerer den sociale verden, men mener, at dette er animeret og begrænset af strukturer. Bourdieus teoretiske perspektiv reflekteres i en af hans definitioner "*analysen af objektive strukturer er uadskillelig fra analysen af genesen af individets mentale strukturer, der igen er resultatet af sociale strukturers påvirkning*". Det subjektive og det objektive kan altså ikke adskilles. Hvad Bourdieu er interesseret i, er forholdet mellem sociale strukturer og mentale strukturer. Mange mikrosociologer bryder sig ikke om Bourdieus perspektiv, og ser den som en lidt bedre form for strukturalisme. Selvom han ikke fokuserer meget på subjektivitet, er Bourdieus *aktør* alligevel dynamisk - det er en aktør, der er i stand til "*intentionless invention of regulated improvisation*". Kernen i hans arbejde, og forsøget på at bygge bro mellem det objektive og det subjektive, ligger i begreberne habitus og felt, såvel som deres dialektiske forhold til hinanden. *Habitus* eksisterer i aktørens sind, mens *felt* eksisterer udenfor.

Habitus er det begreb, Bourdieu er mest kendt for. *Habitus er den mentale eller kognitive struktur, gennem hvilken mennesker håndterer den sociale verden.* Mennesker har en række indre "skemaer", gennem hvilke de opfatter, forstår, bedømmer og evaluerer den sociale verden, og det er via disse, at mennesker producerer deres praksiser, og opfatter og bedømmer dem. Sagt dialektisk er habitus de indre sociale strukturers produkter. De reflekterer objektive delinger så som aldersgrupper, gender og social klasse. En habitus opnås gennem langtids okkupation af en position i den sociale verden, og habitus afhænger således af denne position. Habitus varierer derfor med position - ikke alle har samme habitus, men de der har lignende positioner, har ofte også lignende habitus.

Habitus kan også være et kollektivt fænomen. Gennem habitus får den sociale verden mening, men fordi forskellige mennesker har forskellige habitus, betyder det, at den sociale verden og dens strukturer

ikke påvirker aktører ensartet. Habitus er et produkt af historien, og den personlige habitus dannes gennem individets liv, som en funktion af det punkt i den sociale historie, hvor individet befinder sig. Et habitus kan flyttes fra felt til felt, men *hysteresis* kan forekomme, hvis de to størrelser harmonerer (f.eks. en ulandsindbygger i Wall Street).

Habitus både producerer og produceres af den sociale verden. På den ene side er det en “strukturerende struktur”, dvs. en struktur, der *strukturerer* den sociale verden, og på den anden side er det “en struktureret struktur”, dvs. en struktur der *struktureres af* den sociale verden. Habitus er *dialektikken mellem internaliseringen af det eksterne og eksternaliseringen af det interne*. Habitus tillader derfor Bourdieu at slippe for at vælge mellem det objektive og det subjektive.

Praksis medierer overgangen mellem habitus og den sociale verden. Habitus dannes gennem praksis, og den sociale verden er et resultat af praksis. Praksis har en tendens til at forme habitus, mens habitus forener og skaber praksis.

Som intern struktur begrænser habitus tanker og valg, *men den er ikke determinerende*. Habitus “foreslår” hvordan individet skal handle (parallel til Meads “mig”?) eller tænke - det giver principperne. Som Bourdieu siger *mennesket er ikke fjolser, men heller ikke fuldstændigt rationelle*. Praktisk logik og formel logik er ikke det samme, og habitus er ikke en fikseret struktur.

Habitus fungerer under niveauet for bevidsthed og sprog og uden for viljens kontrol. Den manifesterer sig i selv de mest dagligdags ting (hvordan vi går, spiser og pudser næse). Habitus fungerer som en struktur, men mennesket reagerer ikke mekanisk på dem. Reaktionen ligger mellem de to ekstremer - fuldstændigt determinisme og fuldstændig uforudsigelighed.

Felt er ifølge Bourdieu nærmere noget *relativt* end noget strukturelt. *Feltet er et netværk af relationer mellem objektive positioner*. Disse relationer eksisterer udenfor individets bevidsthed og vilje. Det er ikke interaktioner eller intersubjektive bånd mellem individer. De objektive positioner kan enten okkuperes af agenter eller institutioner, og de begrænses af feltets struktur. Der findes et vist antal semiautonome felter i den sociale verden (kunst, religion, økonomi mm.), der alle har deres egen logik, og alle skaber en tro blandt aktører på det, der findes i feltet.

Bourdieu ser feltet som en kamparena. I feltet findes opskriften på, hvordan man beholder eller forbedrer sin position (individuel eller kollektivt). Det er en slags kompetitiv markedsplads i hvilken forskellige former for kapital (økonomisk, kulturel, symbolsk, social) anvendes, men det er *magtfeltet* (politikken), der er det vigtigste; det hierarkiske magtforhold i det politiske felt strukturerer alle de andre felter.

Når man skal analysere et felt, skal man først finde dets relation til det politiske felt. Herefter skal de objektive strukturer af positioner i feltet kortlægges, og til sidst skal habitus hos de personer, som okkuperer de forskellige positioner klarlægges.

Den position de forskellige agenter har i feltet, determineres af den *kapital* de er i besiddelse af. Det er kapital, der sætter en i stand til at kontrollere sin og andres skæbne. Der findes:

- 1.) **Økonomisk** kapital. Penge mm.
- 2.) **Kulturel** kapital. Legitim viden.
- 3.) **Social** kapital. Værdifulde sociale relationer.
- 4.) **Symbolsk** kapital. Ære og prestige.

Bourdieu's aktører er i besiddelse af en vis frihed. De har strategier, hvormed de kan sikre eller forbedre deres positioner. Strategien afhænger af position i feltet.

Den symbolske vold (en blød form for social kontrol) er den (ofte indirekte) måde samfundet reproduceres på. Dette sker i form af uddannelse, sprog, symbolske systemer og betydninger, og Bourdieu ønsker tydeligvis at emancipere mennesket fra denne vold, mere generelt fra klasser og politisk dominans.

For Bourdieu er habitus og felt lige vigtige, hvilket giver ham position som *metodologisk relationist*, dvs. Bourdieu's fokus ligger på *relationerne* mellem habitus og felt. Han ser to generelle måder. Feltet skaber betingelserne for habitus, og habitus danner feltet som noget et menings- og værdifuldt, som det er værd at bruge energi på.

Anvendelse af habitus og felt. Bourdieu ønsker ikke bare at skabe et abstrakt teoretisk system, men arbejder empirisk, og undgår derfor den rene intellektualisme. Det empiriske studie "*Distinction*" er et eksempel på Bourdieu's teori. I denne analyse undersøges de æstetiske præferencer hos forskellige samfundsgrupper. Han prøver bl.a. at vise, at *kultur* kan være et legitimt objekt for sociologiske studier, og genindfører "højkultur", f.eks. sans for klassisk musik sammen med "lavkultur" (antropologi).

Han studerer "*smag*" med henblik på at kategorisere mennesker. *Klasseforhold* og *kulturforhold* er de to interrellede felter, som Bourdieu inddrager. Han ser disse felter som en serie af positioner, i hvilke forskellige "spil" foregår. Det sociale klassefelt har stor indflydelse på, hvilke evner man har til at spille. De, der befinder sig i de højere klasser, har langt større ss for at vinde, end dem i de lavere. Den kulturelle verden er således hierarkisk relateret til den sociale klasseverden.

Smag er naturligvis også relateret til habitus, idet smag udvikles med individets udvikling. Smag er den matchmaker med hvilken en habitus bekræfter sin affinitet med en anden habitus, og det der i sidste ende kan skabe den ubevidste fællesskabsfølelse i en klasse.

Men det er stadig det dialektiske forhold mellem felt og habitus der er det vigtigste; felt og habitus definerer hinanden. Der er en stærk korrelation mellem social position og egenskaberne hos den agent, som okkuperer den. Det er gennem forholdet mellem habitus og felt, at praksis, specielt kulturel, etableres. Folk søger anseelse på en lang række kulturelle felter (drikker Perrier, kører Mercedes, læser finkultur). Herved bekræftes et specielt forhold, fordi objektiv anseelse ligger i disse produkter, og udløses hver gang man køber dem.

Ændringer i smag er resultater af en kamp mellem overfor hinandens stående kræfter på det kulturelle område og specielt klasseområdet.

Bourdieu ser ikke sig selv som teoretiker. Han mener, at *empiri uden teori er blind, og at teori uden empiri er tom*. Hans teori er et forsøg på at klarlægge forholdet mellem aktør og struktur vha. af en beskrivelse af det dialektiske forhold mellem habitus og felt. Hans fokus ligger på praksis (f.eks. æstetisk praksis), og han nægter at indgå i en stiv intellektualisme. I den sammenhæng repræsenterer den er tilbagevenden til den marxistiske bekymring for forholdet mellem teori og praksis.

Jurgen Habermas: Kolonialisering af livsverdenen.

Habermas' perspektiv kan til dels ses som en *neomarxistisk orientering*, men består også af meget andet. Habermas inddrager og inspireres bl.a. Mead, Parsons og Durkheim. *Kolonialisering af livsverdenen* kan man kalde hans seneste idéer. Han gør det klart, at der er tale om en *paradigme kombination*, dvs. han kreerer sit agent-struktur perspektiv ved at integrere ideer fra aktions- og systemteori. I *livsverdenen* behandler Habermas *agency*, mens *struktur* hører under hans ideer om *det sociale system*. Det sociale system er den kraft, der kolonialisere livsverdenen.

Habermas' største mest vigtige fokus ligger dog på *kommunikativ handlen*. Fri og åben kommunikation er hans teoretiske basis og hans politiske mål. Hans interesse i livsverdenen ligger således i den måde processen påvirker den frie kommunikation på (som Webers idealtyper og måde at studere på). Habermas har også interesse i Webers rationaliseringsproces, især på den forskellige rationalisering af livsverden og system, og den effekt disse forskelligheder har, når livsverdenen kolonialisere af systemer. I Webers termer er systemet domænet for *formel rationalisering*, mens livsverdenen er der hvor den *substantive rationalisering* foregår. Kolonialiseringen af livsverdenen involverer derfor en omformulering af Webers tese : *“at i den moderne verden kommer den formelle rationalisering til at dominere over den substantive”*.

Livsverdenen. Dette begreb stammer fra fænomenologien, men Habermas inddrager også Mead, så at *livsverdenen kommer til at repræsentere et indre perspektiv* (systemet er det ydre). Samfundet undfanges fra det handlende subjekts perspektiv. Der er derfor kun ét samfund - livsverden og system er bare to forskellige måder at se det på. Livsverdenen og kommunikativ handlen er komplementære begreber, dvs. kommunikativ handlen foregår i livsverdenen. Livsverdenen er det transcenderende sted, hvor aktører kommunikerer, og bygger derfor på fælles forudsætninger og forståelser. Habermas bekymrer sig om rationaliseringen af livsverdenen, hvilket involverer stigende rationalisering af kommunikation. Dette er en positiv udvikling, der betyder, at det i sidste ende er det bedste argument, der vinder. Målet er rationel konsensus.

Livsverdenen består af **kultur, samfund** (passende mønstre for sociale relationer) og **personlighed** (~Parsons AGIL), og Habermas ser rationaliseringen som involverende en *øget differentiering* af disse elementer. Kommunikativ aktion fører til reproduktion af livsverdenen gennem forstærkning af kultur, integrering af samfund og dannelse af personlighed. Pga. differentiering bliver der behov for øget kommunikation.

System. Hvor livsverdenen repræsenterer de handlende subjekters synspunkt, er *systemet et ydre perspektiv, der ser samfundet fra en observatørs perspektiv - en der ikke er involveret*. Hvert af de store komponenter i livsverdenen (*kultur, samfund, personlighed*) har tilsvarende komponenter i systemet (*kulturel reproduktion, social integration, personlighedsdannelse*). Systemet har sine rødder i livsverdenen, men ultimativt kommer det til at danne sine egne strukturelle karakteristika, f.eks. i form af familie, lovsystem, stat, økonomi. Når disse strukturer evolverer, fjerner de sig mere og mere fra livsverdenen. På systemniveau, ligesom i livsverdenen, involverer rationaliseringen at differentiering og kompleksitet øges. Disse strukturer bliver selvtilstrækkelige, og mens de får mere magt, udvikles en mere og mere styrende kapacitet over livsverdenen. Strukturerne kommer til at have mindre og mindre at gøre med konsensusdannelse, og kommer faktisk til at begrænse denne proces. Med andre ord kommer rationelle strukturer til at true kommunikation og opnåelse af forståelse, i stedet for at øge kapaciteten for dette.

Social integration og systemintegration. Den sociale teoris fundamentale problem er, ifølge Habermas, *hvordan de to strategier, der indikeres ved begreberne system og livsverden skal forbindes*. Disse to strategier kalder Habermas *social integration* og *system integration*.

Social integration fokuserer på livsverdenen og de måder hvorpå handlinger integreres gennem enten normativ eller kommunikativ konsensus. Teoretikere der anvender dette perspektiv er ofte hermeneutikere, og udenforstående opnår derfor aldrig samme viden som dem.

System integration fokuserer på systemet og måden hvorpå det integreres gennem ydre kontrol over individets beslutninger. De teoretikere, der har dette perspektiv ser samfundet som et selvregulerende system, og de har status af observatører. De opnår derfor aldrig virkelig indsigt.

Habermas' alternativ søger at integrere disse to ekstreme perspektiver: *jeg står for et heuristisk synspunkt, der ser samfundet som en helhed, der i løbet af den sociale evolutionen, bliver differentieret både som livsverden og som system.* Begge udvikles i retningen af øget rationalisering, men denne rationalisering antager forskellig form afhængigt af om det er livsverden eller system. Denne forskellighed er basis for kolonialiseringen af livsverdenen.

Kolonialisering. Samfundet består ifølge Habermas af både livsverden og system. Tidligere var disse to nært forbundne, men i dag har de fjernet sig fra hinanden - de er blevet *afkoblede*. Begge er blevet rationaliserede, men processen har haft forskellig form. Der er dialektisk forhold imellem dem (de både begrænser og åbner hinanden), men hans fokus ligger først og fremmest på den måde systemet i den moderne verden kommer til at kontrollere livsverdenen. Med andre ord er hans interesse brudt mellem system og livsverden, og systemet voksende magt over livsverdenen.

Habermas sætter den stigende rationalisering af system og livsverden overfor hinanden:

Kommunikationen rationaliseres, dvs. befries fra normative begrænsninger, og enighed og forståelse kommer til at bygge på sprog. Den sociale integration etableres mere og mere gennem konsensus via sprog. Men idet der stilles stigende krav til sproget, vil der opstå situationer, hvor det kommer til kort. Sprogets kapaciteter bliver overskredet, og andre faktorer som magt og penge fylder de tomrum, der opstår. Her vil penge eller magt koordinere handling - ikke sprog. Livet bliver bureaukratiseret og monetaristisk.

Når systemet bliver mere og mere komplekst, sprænges livsverdens kapacitet. Systemet kommer til at udøve vold på kommunikationen i livsverden. Denne vold producerer *patologier* i livsverden (f.eks. tingsliggørelse af symbolske strukturer som penge og magt).

Habermas mener ikke, at der er noget *klassempecifikt* i de deformationer, som ses i livsverdenen. Herved fjerner han sig fra traditionel marxisme. Weber har mere indflydelse på Habermas, specielt den måde den formelle rationalitet kommer til at dominere den substantive, i Habermas' termer *hvordan*

rationaliseringen af systemer dominerer rationaliseringen af livsverdenen, med det resultat at livsverdenen bliver koloniseret af systemet.

Den store kraft i denne proces er *formelle organiserede handlingsdomæner* som stat og økonomi. Som Marx ser Habermas det moderne samfund som subjekt for gentagende systemkriser. For at overkomme disse kriser handler stat og økonomi på en måde, der kommer til at påvirke livsverdenen, hvilket fører til patologier og kriser heri, især mht. kommunikation.

Hvis det essentielle problem i den moderne verden er afkoblingen mellem system og livsverden og førstnævntes dominans over sidstnævnte, er løsningen klar. De to størrelser må føres sammen igen, og dialektikken genindført, så de kommer til at betyde lige meget, og bliver lige givende for hinanden. Pga. rationaliseringen vil dette kunne resultere i noget aldrig tidligere set. Igen er Habermas altså tilbage ved Marx (*species-being*).

Habermas ser mange af den moderne verdens uroligheder som systemets overgreb på livsverdenen. Fremtidens håb ligger i modstanden mod systemet, og i kampen for en verden hvor livsverden og systemer eksisterer harmonisk sammen.

AGENCY-STRUKTUR OG MIKRO-MAKRO KOBLINGER

Basale ligheder

Den mest generelle lighed mellem amerikansk og europæisk arbejde ligger i ønsket om integration og syntese, og i aversionen mod de alt for mange teorier, der ligger vægt på ydre, dominerendestrukturer. Begge kontinenter har angrebet den strukturelle funktionalismes makroskopiske determinisme. I Europa ser man strukturalismen som en teori, der ignorerer aktøren, mens man i USA mener, at den ligger alt for meget vægt på makrostrukturer og alt for lidt på mikro.

På begge sider mener man også, at teorier som den symbolske interaktionisme og eksistentialisme går alt for langt over i den anden grøft, idet aktøren gøres alt for fri.

Fundamentale forskelle

Den største forskel ligger som før nævnt i termerne. Desuden mener Giddens, at man ikke kan stille mikro og makro overfor hinanden, idet han ikke mener, at det er en dualisme (men måske en dualitet). En anden forskel er synet på aktøren. I USA har behaviorismen haft stor indflydelse ligesom bytteteorien, hvilket giver et mere ambivalent syn. Nogle gange ses aktøren som aktivt involveret i at skabe verden, men andre gange opfører de sig mindless på basis af C/B. Behavior (sat overfor aktion) og økonomi har spillet en større rolle i USA (*rational choice*) end i Europa. I Europa har man fokuseret meget på social struktur, men ikke adskilt begrebet særligt fyldstgørende fra kultur. I USA har man

gjort meget ud af både at behandle struktur og kultur med henblik på en mikro-makro integration. Ritzer adskiller f.eks. makro objektivitet (social struktur) fra makro subjektivitet (kultur), og prøver at behandle deres dialektiske forhold med mikro objektivitet og makro subjektivitet. Den strukturelle funktionalisme har haft størst indflydelse i USA, mens strukturalismen med sit meget brede strukturbegreb har influeret i Europa. Kultur har derfor været meget mere i fokus i USA. Moral er desuden vigtig for agent-struktur folket, mens den stort set ignoreres af mikro-makro teoretikere. Dette skyldes ss at agent-struktur teoretikerne har stærke (europæiske) rødder og er stærkt orienterede mod filosofien. Mikro-makro teoretikere begrænser sig til sociologien, og har den hårde videnskab som referencegruppe.

FRA MODERNE TIL POSTMODERNE SOCIAL TEORI

NUTIDIGE MODERNITETSTEORIER

Ritzer kap.15

Der foregår en debat i sociologien i dag mellem de, der stadig ser samfundet som en *moderne* verden, og de, som argumenterer at substantielle ændringer har fundet sted, og at vi derfor har bevæget os ind i en ny *postmoderne* verden. Dette forhold repræsenterer to teoretiske positioner. Dette kapitel drejer sig om *modernitet*, mens kapitel 16 handler om *postmodernitet*. Spørgsmålet er, om ændringerne i verden har været gradvise, eller så dramatisk og diskontinuert at der kan være tale om en ny term - postmodernitet.

KLASSISKE TEORETIKERE OM MODERNITET

De fleste af de klassiske sociologer var optaget af analyse og kritik af det moderne samfund og dets problemer. Marx, Weber, Durkheim og Simmel arbejdede alle på det tidspunkt, hvor moderniteten opstod og etableredes. De så dets fordele, men var mest optagede af kritik.

For **Marx** blev moderniteten defineret af den kapitalistiske økonomi. Han kritiserede dette system og dets deformiteter (fremmedgørelse, udnyttelse osv.).

For **Weber** var det største problem i moderniteten udvidelsen af den formelle rationalitet på de andre rationalitetsformers bekostning, og dannelsen af det deraf følgende jernbur. Pga. denne begrænsende struktur blev mennesket mindre og mindre i stand til at udtrykke sine karakteristika.

For **Durkheim** var moderniteten defineret ved dens organiske solidaritet og svækkelsen af den kollektive bevidsthed. Organisk solidaritet fører større frihed og produktivitet med sig, men samtidigt svækkes den kollektive moral og mennesker udsættes for en følelse af anomi.

Simmel undersøgte to moderniteten primært via to forbundne områder - *byen* og *pengeøkonomien*. I byen intensiveres moderniteten og via pengeøkonomien spredte den sig. Simmel er specielt idet han kan tolkes som både modernist og postmodernist. Han er derfor vigtig for overgangen mellem kapitel 15 og 16 (Frisby kalder Simmel den første modernitetssociolog). I *Pengenes Filosofi* kan tre modernitetssyn ses : modernisering medfører, 1. at mennesker kan udtrykke potentialer, der før blev hæmmet, 2. at penge får en enorm effekt og 3. at dette får konsekvenser f.eks. fremmedgørelse (+ kulturens tragedie).

Simmel koncentrerer sig om, hvordan moderniteten "opleves". Nøgleelementerne i denne oplevelse er *tid, rum* og *kausalitet*.

I dette kapitel diskuteres teoretikere, der stadig (i forskellig grad og på forskellige måder) anser verden som moderne.

MODERNITETENS JUGGERNAUT

Giddens har (i overensstemmelse med sin strukturationsteori og for at skabe en andet syn en jernburet) beskrevet den moderne verden som en “*juggernautvogn*”. Han bruger dette udtryk for at beskrive et avanceret trin i moderniteten - radikal, høj- eller senmodernitet. Giddens mener altså ikke, at vi befinder os i postmoderniteten, men udelukker ikke, at den findes i fremtiden. Giddens moderne verden er dog meget anderledes end de klassiske sociologers, hvilket han beskriver (på side 567-8): Modernitetens juggernautvogn er en løbsk kraft, som mennesket kan prøve at styre, men aldrig kan kontrollere. Den knuser alt, der står i dens vej, og bevæger sig ofte i en fuldstændig anden retning end forventet. Turen er ikke nødvendigvis ubehagelig og uden håb, men man kan aldrig vide sig sikker - terrænet er fyldt med risici og høj konsekvens.

I denne form er moderniteten ekstrem dynamisk - en løbsk verden. Den passer fint med hans strukturationsteorien, især med dennes vægt på tid og rum (vognen bevæger sig ad begge), men ikke med hans aktørbegreb. I Giddens teoretiske arbejde er aktøren magtfuld, men i hans historiske, substantive analyser dominerer systemet (en uoverensstemmelse).

Giddens definerer moderniteten ved 4 basale institutioner :

- 1.) **Kapitalisme.** Vareproduktion, privatejede produktionsmidler og klassesystem.
- 2.) **Industrialisme.** Også i transport, kommunikation og domestisk.
- 3.) **Overvågningskapaciteter.** Normalt fra den politiske sfære over populationen.
- 4.) **Voldskontrol.** Inkluderer industrialiseringen af krig.

På makroniveau fokuserer Giddens på nationalstaten (fremfor det mere normale fokus på samfundet), som han ser som et radikalt anderledes fællesskab end tidligere tiders samfund.

Moderniteten får dynamik fra 3 essentielle (dialektiske) aspekter fra strukturationsteorien :

- 1.) **Adskillelse i tid og rum.** Tiden er standardiseret og ikke afhængig af rum. Man kan have relationer med folk i andre lande på tværs af tid. Adskillelsen gør flere ting mulige : 1.) bureaukratiet og nationalstaten kan vokse pga. utvungen rationaliseringen og pga. lokal/global kobling. 2.) Man lærer af historien. 3.) udlejring gøres mulig.

- 2.) **Udlejring.** Sociale relationer løftes ud af deres lokale kontekst, og bliver til *symbolske tegn* (f.eks. penge, der muliggør transaktion på tværs af tid og rum) eller *ekspertsystemer* (systemer af teknisk viden eller ekspertise, der arrangerer store områder af vores materielle og sociale miljø i hvilke vi lever i dag - professionelle læger, advokater, osv.). Ekspertsystemer giver garantier (men ikke uden risici) for udøvelse på tværs af tid og rum. *Tillid* bliver vigtig i det moderne samfund domineret af *abstrakte systemer* og med stort tid/rum adskillelse - *for det er ikke vigtigt at have tillid til noget, man konstant kan iagttage*. I det moderne samfund har man pga. tid/rum adskillelsen ingen mulighed for at være fuldt informeret og have fuld kontrol om sociale fænomener, og må derfor have tillid til en persons (professionelle, kærester) eller et systems (penge, teknologi, videnskab, politik) pålidelighed.
- 3.) **Refleksivitet.** Fundamentalt træk ved strukturteorien. Alt er åbent for refleksion i den moderne verden - også refleksionen i sig selv, hvilket medfører usikkerhed. *Den dobbelte hermeneutik* er et problem her, fordi eksperters refleksion har en tendens til at ændre på den verden de undersøger.

De mange problemer i den moderne verden (usikkerhed, risici, højkonsekvens, ekspertsystemernes utilstrækkelighed (religion er f.eks. sjældent nok til at risici kan blive til sikkerhed)) skyldes ifølge Giddens *design faults, operator failure* og mere vigtigt *utilsigtede konsekvenser og refleksivitet over social viden*. Dvs. der vil altid være utilsigtede virkninger, og vi vil altid være klar over dem, derfor kan juggernautervognen ikke kontrolleres. Giddens foreslår en *utopisk realisme* for at overkomme problemerne, dvs. en balance mellem utopiske idealer og livets realiteter.

Giddens postmodernitet er et samfund hvor der ikke findes knaphed. Hvor demokratiet er udbygget til at have mange lag, hvor der er demilitarisering og anvendelse af humaniseret teknologi.

I den moderne verden er *selvet* og samfundet dialektisk relateret til hinanden i et globalt miljø. Selvet bliver et *refleksivt projekt*. Individet bliver ansvarligt for dannelsen og vedligeholdelsen af selvet og for dannelsen af sociale relationer. *Kroppen* drages ind i denne refleksivitet, og man bliver ansvarlig for designet af sin egen krop. Resultatet bliver en besættelse af krop og selv i den moderne verden.

Erfaringens afsondring sker på følgende områder : vanvid, kriminalitet, sygdom, død, seksualitet og natur, som en følge af de abstrakte systemer voksende rolle. Afsondringen giver større *ontologisk sikkerhed*, men det sker på bekostning af en ekskludering af det sociale liv fra en række fundamentale emner. Dette kan medføre centrale dilemmaer for mennesket. *Moderniteten er et dobbeltægget sværd*. *Den personlige meningsløshed* lurer under overfladen, fordi alt det meningsfulde er blevet afsondret fra det daglige liv; de

er blevet undertrykt. Men med dialektisk tænkning vil det, der bliver undertrykt sandsynligvis vende tilbage. I den postmoderne verden vil en *remoralisering* gennemføres.

Intimiteten forandres, og forhold demokratiseres. Kvinderne dominerer ofte på det intime område, hvor *det rene forhold* etableres. Men intimiteten og seksualiteten afsondres også, og hvor det i det traditionelle samfund betød en frigørelse, betyder det i det moderne samfund en hæmning, fordi etik og moral er blevet skilt fra.

Giddens ønsker en etisk og moralsk ændring. En ændring han allerede føler er på vej i det personlige livs infrastrukturer - forandring starter på mikroniveau og bevæger sig mod makro.

RISIKOSAMFUNDET

Ulrich Becks risikosamfund er som Giddens et samfund, hvor nye risici har overtaget de gamles rolle. Beck afviser, som Giddens, at vi befinder os i postmoderniteten (bogens undertitel er *Towards a New Modernity*). Modernitetens klassiske trin var karakteriseret af industrialismen, mens den nye modernitet karakteriseres af risikosamfundet. Vi befinder os et sted mellem disse to, og den nutidige verden indeholder derfor elementer af begge. Risikosamfundet kan således ses som en slags industrialiseret samfund, fordi mange risici kommer af industrialisering.

Beck kalder den fremkommende samfundsform *refleksiv modernitet*. En individualiseringsproces har fundet sted i Vesten, og agenter bliver mere og mere fri af strukturelle begrænsninger. De er derfor bedre i stand til at refleksivt at skabe sig selv, men også det samfund de lever i. Klasseforhold er f.eks. ikke længere determinerende. I den klassiske modernitet var det centrale emne *rigdom*, og hvordan den kunne fordeles ligeligt. I den nye modernitet er det *risici*, og hvordan de kan forebygges, minimeres eller udfordres. I klassisk modernitet var idealet *lighed*, mens det i ny modernitet er *sikkerhed*. I den klassiske modernitet opnåede man solidaritet i bestræbelserne på at indføre lighed, mens man i den nye modernitet opnår solidaritet, i det negative og defensive mål, at undgå farer.

Risici bliver i høj grad produceret af de samme kilder, hvorfra rigdom kommer. Især fra industrien kommer højkonsekvens risici. Pga. globaliseringen truer de hele verden, og pga. tid/rum adskillelsen begrænses de ikke i tid og rum f.eks. atombomber.

Klasse kan relateres til det klassiske industrialiseringssamfund, mens risici kan relateres til det nye risikosamfund. Men klasse og risici er også forbundne, idet risici ser ud til at forstærke klassesituationen. De rige kan undgå eller formindske risici, som de fattige bliver nødt til at acceptere. Det samme gælder for nationer. Her er der dog mulighed for en "*boomerang effekt*", da risicienes sideeffekter ofte vender tilbage.

Fordi man ikke stoler på eksperter, anvender aktører deres refleksive evne til at indsamle data om risici, og Beck er i det hele taget meget kritisk overfor eksperterne, fordi han mener de beskytter den globale forurening af mennesker og natur.

I det klassiske industrisamfund var samfund og natur adskilte, men i det avancerede industrisamfund er de nært forbundne. Ændringer i samfundet påvirker naturen, der igen påvirker samfundet. Beck konkluderer, *at natur er samfund, og samfund er også "natur"*. Denne natur er politiseret med det resultat at forskning også er blevet politisk.

Subpolitikken kommer til udfordre den traditionelle politik. Individider og grupper bliver pga. refleksiviteten optaget af måder at behandle risici, og de viser sig ofte at være bedre og mere selvkritiske end almindelige politik.

Den nye modernitet har altså på dialektisk vis skabt både nye risici, men også måder og kapaciteter at behandle dem på.

HYPERRATIONALISERING, McDONALDISERING OG AMERIKANISERING

Ritzer har behandlet moderniteten på tre interrellede måder - gennem begreberne *hyperrationalisering*, *McDonaldisering* og *amerikanisering*.

Hyperrationalisering

Begrebet *hyperrationalisering* dækker over en moderne højtrationaliseret verden, specielt den japanske industri. Begrebet trækker på Webers rationalitetsideer - *den formelle, den substantive, den teoretiske og den praktiske formalitet*. Formel rationalitet involverer den øgede betydning af struktur, især bureaukrati, der begrænser mennesket, og får dem til at handle rationelt. Irrationelle konsekvenser af rationalitet er *dehumanisering* og *demystificering*. Den formelle rationalitet trækker mindre og mindre på de andre former, og et system der ser fuldstændigt rationaliseret ud, behøver således ikke være det, fordi betydningen af de andre underspilles.

Hyperrationaliserede systemer har en kombination af Webers fire rationalitetsformer, så den formelle rationalitet er i balance med den substantive, den intellektuelle og den praktiske. Sammenligner man industrien i Japan og USA (fordisme), kan man se, at japanerne har været langt dygtigere til at trække på disse menneskelige potentialer i deres produktion.

Et hyperrationaliseret samfund er et eksempel på den eklekticisme, der er karakteristisk for "drømmen om" det postmoderne samfund.

McDonaldisering

Som med hyperrationalisering inddrages Webers rationalitetsformer i begrebet *McDonaldisering*. Her ses den formelle rationalitet fuldt udviklet (eller i hvert fald fuldt dominerende). *Fastfood restauranten* er et endnu bedre paradigme for denne type rationalitet, end *bureaukratiet* var på Webers tid.

Der er 4 dimensioner i den formelle rationalitet:

- 1.) **Effektivitet** (f.eks. drive through vinduet).
- 2.) **Forudsigelighed** (en Big Mac er altid en Big Mac).
- 3.) **Kvantitet frem for kvalitet** (det er fastfood).
- 4.) **Substituering af human med nonhuman teknologi** (f.eks. ingen kok, men mange maskiner).

I et sådan system ses rationalitetens irrationaliteter - dehumanisering og demystificering.

Kreditkortet er et andet eksempel, der opfylder de 4 punkter for formel rationalitet. Både fastfood restauranten og kreditkortet viser, at rationaliteten og derfor moderniteten er alive and well i vores verden.

Amerikanisering

Amerika ses generelt som modernitetens centrum, og som dybt involveret i eksporten af modernitetsformer til resten af verden. Kreditkortet er et godt eksempel. Det medfører en amerikanisering af andre samfund, i form af den specielle amerikanske udvekslingsmåde og forbrugerisme. Kreditkortet kan siges at føre amerikanisering med sig og ultimativ modernitet. Ritzer mener, at dette er træk ved moderniteten og ikke ved postmodernitet.

Risikabelt eller ej?

Det ser ud som om, der er en modsætning mellem Giddens og Becks risikosamfund og Ritzers McDonaldiserede samfund, for et McDonaldiseret samfund er et forudsigeligt samfund, dvs. et uden overraskelser og risici.

Grunden til denne forskel ligger i *analyseniveau*. Giddens og Beck interesserer sig primært for ekstraordinære hændelser (atomkrig, våben), mens Ritzer fokuserer mere på dagligdags ting, hvor der er færre risici (risiciene får ikke at få sin burger på fastfood restauranten, eller for ikke at kunne betale med kortet er lille)

Man kan spørge, om Giddens og Becks risici bliver McDonaldiserede. Ritzer mener ja, og understreger, at de endda er blevet ekstremt rationaliserede. Et atomkraftværk opfylder f.eks. alle 4 punkter for formel rationalitet (effektivitet, forudsigelighed osv.), men som alle andre McDonaldiserede systemer produceres irrationelle konsekvenser - her den sjældne, men altødelæggende ulykke.

Beck afviser, at Webers rationalitetsbegreber ikke længere fanger virkeligheden, og fremhæver, at denne indstilling kan skyldes, at irrationaliteter forbundne med f.eks. atomulykker er har langt større konsekvenser end en brændt burger. Giddens og Beck taler desuden begge om standardisering, som liggende meget tæt op af McDonaldisering. En anden forskel på Beck/Giddens og Ritzer skyldes ss, at teorierne udvikledes under den kolde krig, hvor truslen fra en atomkrig følte størst i Europa.

MODERNITET OG HOLOCAUST

Hvor fastfood restauranten er et *modernitetsparadigme for rationalisering* for Ritzer, er det for *Bauman Holocaust* - den systematiske udryddelse af jøder i Nazityskland.

Nazisterne anvendte det bureaukratiske apparat som et af deres mest effektive redskaber, og Bauman ser ikke Holocaust som noget abnormt, men som på mange måder et "normalt" produkt af den moderne, rationelle verden. Alle "ingredienserne" i Holocaust var normale.

For Bauman var Holocaust derfor et produkt af moderniteten, og *ikke* et resultat af et brud i moderniteten. I stedet for at producere goder, var råmaterialet *mennesker* og slutproduktet *død* i den nazistiske destruktionsindustri. Uden modernitet og rationalisering ville Holocaust være utænkelig. Der var ingen galskab eller vrede, kun det rationelle valg af det bedste middel til at opnå målet. Holocaust er et eksempel på formel rationalitet (som hos McDonalds findes alle 4 aspekter), og et bevis på at bureaukratiet kan være ekstremt farligt. At jøder indordende sig skyldtes at deres handlinger og valg byggede på den formelle rationalitet, hvilket i sidste ende fik irrationelle konsekvenser for dem. De andre rationalitetsformer manglede til at gennemføre et sandt rationalet valg.

MODERNITETENS UFÆRDIGE PROJEKT

Habermas er vore dages ledende sociolog, og også den ledende forsvarer af modernitet og rationalisering. Habermas bliver ved med at se et (utopisk) emanciperende potentiale i moderniteten. Han ser moderniteten som et ufærdigt projekt, hvilket implicerer, at der er meget mere, der skal gøres i den moderne verden, før man kan begynde at tænke på muligheden af en postmoderne verden.

Et rationalet samfund er et, hvor både system og livsverden tillades at rationalisere på hver sin måde i forhold til egen logik, hvilket skal resultere i et samfund med materiel rigdom og kontrol, med sandhed, godhed og skønhed stammende fra en rationel livsverden. I den moderne verden nyder vi frugterne af systemets rationalisering, men afskæres fra den berigelse, der kunne være kommet, hvis livsverdenen fik lov at blomstre.

Modernitetens *adelsmærke* er for Habermas systemets kolonialiseringen af livsverdenen (hvilket kommer i forlængelse af den gængse sociologiske teori fra Marx via Spencer and Durkheim til Simmel, Weber og Lukács).

I Habermas' postmoderne verden er der balance mellem livsverden og system. For dette må man :

- 1.) Opstille **barrierer** for at begrænse systemets påvirkning på livsverdenen.
- 2.) Bygge "**sensorer**" for at øge livsverdenens påvirkning på systemet, dvs. impulser fra livsverdenen skal kunne flyde frit ind i de funktionelle systemer.

Sociale bevægelser (og kommunikation?) kan ifølge Habermas hjælpe med til at koble livsverden og system.

Postmodernitetens problemer er ifølge Habermas, at de nægter at anvende de institutionelt etablerede udtryk og begreber. At de er præget af normative overbevisninger, hvilket gør dem svære at forstå og deres kritik uholdbar. At de er for totaliserende, dvs. de definerer ikke fænomener og praksis ("verden domineres af magt og overvågning" kan ikke analyseres meningsfyldt), og at de har en tendens til at ignorere de daglige livs betydning.

STRUKTURALISME, POSTSRUKTURALISME OG FREMKOMSTEN AF

POSTMODERNE SOCIAL TEORI

Ritzer kap.16

Postmoderniteten kan, selvom den af mange anses for at være useriøs, ikke (længere) ignoreres af sociologiske teoretikere. I nutidig sociologi har den været "the hottest game in town", og er som begreb ofte blevet misbrugt.

At give et overblik over postmoderne teori er ikke let. Der er stor forskellighed mellem de generelt meget idiosynkratiske postmodernistiske tænkere, så det er svært at sige noget om, hvad de generelt er enige i. 3 positioner kan dog opstilles.

- 1.) Der har været **et radikalt brud**, så det moderne samfund er blevet udskiftet med et postmoderne (*Baudrillard*).
- 2.) Der har været ændringer, og postmoderniteten er **vokset ud af moderniteten** som en forlængelse (*Mouffe, Laclau*).
- 3.) Moderniteten og postmoderniteten er **ikke epoker**, men er optaget i et forhold, hvor postmoderniteten hele tiden fremhæver modernitetens begrænsninger (denne teori er for simpel for mange postmodernister).

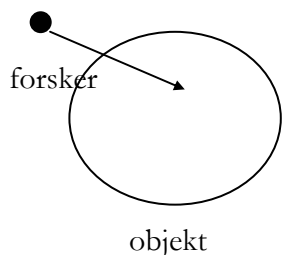
Begreberne gøres eksplicite:

- 1.) *Modernitet/postmodernitet* - en historisk epoke (det moderne, det postmoderne), dvs. først var der det præmoderne samfund, herefter kom moderniteten (radikal, ny-, sen-, høj-), der efterfulgtes af postmoderniteten.
- 2.) *Modernisme/postmodernisme* - et kulturbegreb.
- 3.) *Moderne/postmoderne samfundsteori* - en erkendelsesteori.

3 begreber om samfundet:

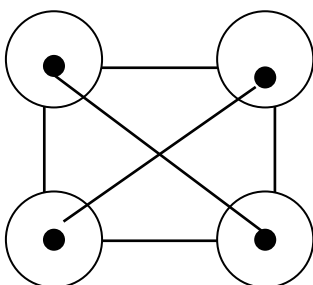
- 1.) **Klassisk modernitet** (Marx, Durkheim, Simmel, Weber osv.).
- 2.) **Det andet moderne** (Habermas, Beck).
- 3.) **Det postmoderne** (Lyotard, Baudrillard).

Klassisk modernitet

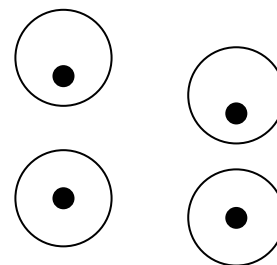
Substantiel universalisme
 Subjekt - objekt relation
 (positivistisk) tingsliggørelse

Det andet moderne

kommunikativ handling

Postmoderne

radikal, pluralistisk
 differens, intersubjektivitet
 Subjekt - subjekt relation

Nogle af kendetegnene for modernitet er *naturvidenskab*, *sekularisering* og *rationalisering*. Stiller man modernitet og postmodernitet overfor hinanden kan følgende fremhæves:

MODERNITET:	POSTMODERNITET:
Kapitalismen	Kernefamiliens undergang
Industrialismen	Postindustriel tidsalder
Retssamfund (nationalstat)	Globalisering (beslutninger tages på overstatsligt niveau, multikulturelle samfund, nationalstatens undergang)
Demokrati	Individualistisk, pluralistisk levemåde.
Individualisme	Socialstatens undergang
Velfærdsstat	Oplevelsessamfund, livsformernes pluralitet, kroppen.
Arbejdssamfund	
MODERNE	POSTMODERNE
1.) autonomi	1.) Death of man
2.) fremskridtsoptimisme (evolutionisme, revolutionær teori)	2.) Death of history
3.) Universelle krav (sandhed, rationalitet)	3.) Death of metaphysics (fornuftens død)

I moderniteten er sandheden en spejling af virkeligheden (positivisme), men postmodernister mener, at der ingen virkelighed findes. Sandhed er en social konstruktion, dvs. den beror på samfundet og der vil findes forskellige sandheder i forskellige samfund. Den traditionelle autoritet går tabt sammen med det homogene verdensbillede (pga. den stigende individualitet) i det posttraditionelle samfund, og transcendens mening (religiøsitet) forsvinder (sekularisering).

Postmoderniteten er altså både en ny historisk epoke, en ny kulturel produktion og en ny type teori om den sociale verden. Fælles for disse tre er, at de ikke længere mener, at begrebet "moderne" er dækkende. Der har været så mange nye udviklinger og ændringer, at de moderne realiteter er blevet skiftet ud. Postmodernisterne mener ikke, at rationelle løsninger på samfundets problemer kan findes i moderniteten.

Den moderne sociologiske teori søgte et universel, ahistorisk, rationelt fundament for kritisk samfundsanalyse. For Marx var dette *species-being* og for Habermas *kommunikation*. Postmodernisterne afviser denne "*fundamentalisme*", og er i stedet relativistiske, irrationelle og nihilistiske. De mener, at sådanne fundamenter privilegerer visse grupper på bekostning af andre, giver nogen magt og gør andre magtesløs (Foucault, Nietzsche).

Jean Francois Lyotard - en af de vigtigste postmodernister - afviser forekomsten af "*det store narrativ*", dvs. den store universelle teori. Han mener, at moderne (videnskabelig) viden er identisk med den slags stor syntese, som vi kender fra Marx og Parsons. Narrativet inkluderer "*åndens dialektik*", *meningens hermeneutik*, *emancipationen af det rationelle/arbejdende subjekt* eller *skabelse af rigdom*. Postmodernisterne afviser sådanne narrativer. De mener det er fortotaliserende, og at der ikke gives rum for forskellighed. Postmoderniteten bliver det felt, hvor forskellige teoretiske perspektiver får lov at blomstre. Denne nye syntese skal således bestå af mange små "lokale" sociologiske narrativer.

Lyotard afviser det store narrative generelt, mens Baudrillard afviser den i sociologien. Han afviser faktisk hele ideen om det sociale. Han mener, at tiden, hvor perspektivet kunne ligge herpå og alt forklares udfra det sociale, er forbi. Postmoderniteten står derfor for en afvisning af *metanarrativer* generelt og for *store narrativer* i sociologien i særdeleshed.

Postmoderniteten kan til dels ses som en del af den klassiske sociologiske tradition. **Simmel** kan ses som liberal modernist (kulturens tragedie er et stor narrativ), men han var også imod totalisering. Han skrev essays og beskæftigede sig med forskellige specifikke emner frem for den sociale verden som helhed. De små emner havde for Simmel alle en *æstetisk* karakter. Dette gør, at han også kan ses som

postmodernist - de to felter behøver ikke at være gensidigt udelukkende. Simmel kaldes en *bicoleur* - en intellektuel altnuligmand.

Wright Mills indtager en nøgleposition i udviklingen til det postmoderne. Mills var imod store moderne teorier (f.eks. Parsons), og var for en social og moralsk engageret sociologi.

2 af de vigtigste postmoderne sociale teoretikere er Fredric Jameson og Jean Baudrillard.

Moderat postmoderne social teori : Fredric Jameson

Den dominerende position i postmoderniteten er helt klart, at der er sket et radikalt brud mellem modernitet og postmodernitet. **Jameson** argumenterer, at der også er en *kontinuitet* imellem dem. Han er Marx--inspireret, og mener, at kapitalismen stadig er dominerende, selvom den befinder sig i en sen fase, men at den har affødt en ny kulturel logik - *postmodernisme*. Kulturen har måske ændret sig, men den kapitalistiske økonomiske struktur ligger stadig underneden.

Jameson arbejder med kultur, kapitalisme og Marx, og hans problem er, hvordan marxismen, som det store narrativ den er, kan bibeholdes i postmodernismen.

De dominerende kulturer i det postmoderne samfund er ifølge Jameson, at:

- 1.) Det postmoderne samfund karakteriseres ved en **overfladiskhed** og en **manglende dybde** (**simulacra**).
- 2.) **Følelser og affekt udvandes** (fra Munks "Skriget" til Warhols "Marilyn Monroe").
- 3.) **Tab af historicitet** (Bodyheat og Ragtime).
- 4.) **Teknologisk blaserthed** (f.eks. fjernsynet).

In sum Jameson præsenterer et billede af postmoderniteten, i hvilket mennesket flyder og er ude af stand til at forstå det multinationale kapitalistiske system, eller den eksplosivt voksende kultur vi lever i.

Ekstrem postmoderne social teori : Jean Baudrillard

Hvis Jameson er blandt de mere moderate postmodernister, så er **Baudrillard** en af de mest ekstreme (og uhyrlige) i sin genre.

Baudrillard er udlært sociolog (det er Jameson ikke), men har bevæget sig væk fra denne disciplin. Som postmodernist afviser han i det hele taget ideen om disciplinære grænser.

Baudrillard startede som marxinspireret modernist, men opgav begge linier. Han mente, at Marx' perspektiv blot var *et spejlbillede af den konservative politiske økonomi, tyngt af ideer om arbejde og værdi*. Der var behov for en ny, mere radikal orientering.

Symbolisk udveksling var hans alternativ til den økonomiske udvikling - en idé, der falder udenfor den kapitalistiske logik (fælden, han mener Marx gik i). Baudrillard ser verdens problemer i form af en *dedifferentiation* (tegn kan ikke skelnes fra virkeligheden længere - forskellen er imploderet), en *simulering* (simulacra, man kan ikke skelne TV fra virkelighed), og *hyperrealitet* (medierne er ikke længere et spejlbillede af virkeligheden, de er virkeligheden, og små sager kan derfor blæses ud af proportion).

Dette betyder, at kulturen undergår en massiv og katastrofal revolution. Denne revolution involverer, at masserne bliver mere og mere passive. Han kalder dem *et sort hul*, hvor al mening, viden, information, kommunikation og beskeder opsuges. Masserne bliver indifferente, apatiske og uden energi, når de mættes med medietegn, simulacra og hyperrealitet. Denne tilværelse er vi ifølge Baudrillard dømt til at leve.

Postmodernisme og sociologiske teori

Der er dem, der tror, at postmodernismen, især i sin mere radikale form, repræsenterer et alternativ til den sociologiske teori. Postmodernitetens væsentlighed ligger mere i dens *form* end dens *indhold* - idet den afviser de store narrativer, afviser den det meste af det, der regnes for sociologisk teori. Hvis postmoderniteten vinder, kommer sociologien til at se meget anderledes ud, men indholdet vil stadig være vidtrækkende ideer om sociale emner.

Postmoderniteten repræsenterer en udfordring til den etablerede sociologi, og kommer ss til skubbe den i en helt ny retning.

APPENDIKS

Ritzer p.621, 632-50

I sociologisk teori har der været en eksplosion i interessen for *sociologisk metateori*. Metateori er den af de nyeste udviklinger i sociologisk teori. Hvor teoretikere tager den sociale verden som deres subjekte baggrund, tager metateoretikerne del i *det systematiske studie af den sociologiske teoris underliggende struktur*. Metateori er det systematiske studie af social teori. Metateorier er store omfavnede teoretiske perspektiver.

THOMAS KUHN'S IDEER

Kuhns bog "*The Structure of Scientific Revolutions*" (1962), har vist sig at være af stor betydning for sociologiske arbejde. Den har givet inspiration til en ny måde at arbejde på med sit syn på de videnskabelige paradigmeskift.

Et *paradigme* er et fundamentalt billede af det subjektive indhold i en videnskab. Det er konsensus - et udtryk, der adskiller et videnskabeligt fællesskab fra et andet. Paradigmer indeholder teorier, metoder og eksempler.

I dette appendiks søger Ritzer, at identificere sociologiens basale paradigme.

SOCIOLOGIEN : EN MULTIPARADIGMAL VIDENSKAB

Ideen om, at sociologi er en multiparadigmalt videnskab, støttes af nogen empiri, men det meste af analysen vedrørende paradigmer i sociologien har været i form af koncepter.

Friedrich mener, på trods af en udbredt konsensus, at sociologien er delt mellem :

- 1.) **Systemparadigmet** - der ser samfundsintegration og konsensus, og
- 2.) **Konfliktparadigmet** - der ser samfundsd~~es~~intergration og tvang.

Han mener, at der er to måder sociologer ser på sig selv :

- 1.) **Profetparadigmet** - som agenter for social ændring, eller
- 2.) **Præsteparadigmet** - som værdifrie videnskabsmænd.

Konklusionen bliver, at sociologien er *multiparadigmatisk*.

Lemert har et andet syn - det *homocentriske*. Han mener, at der er en tendens til at mennesket er målet for alt. Ifølge Ritzer udelukker det homocentriske og det multiparadigmatiske dog ikke hinanden.

De store sociologiske paradigmer

Ritzer ser sociologien som en multiparadigmatisk videnskab. Der er *tre dominerende paradigmer* (og potentiale for andre) :

PARADIGME	INSPIRERET AF	METODE	FOKUS
1.) Sociale fakta	Durkheim	Interview	Makrostrukturer
2.) Social definition	Weber	Observation	Aktion/interaktion
3.) Social behavior	Simmel	Eksperiment	Virkeligheden

Forskeren anvender en metode på en genstand, f.eks. en social faktor for at opnå sandhed (resultat). I alt udgør dette et paradigme, der kan eksistere på tre måder afhængigt af variation i elementer. Afhængigt af teori ændres synet på genstanden, derved også metode og resultat.

MOD ET MERE INTEGRERET SOCIOLOGISK PARADIGME

Ritzer ønsker en mere *divers* sociologi, etableret gennem et *integrerende sociologisk paradigme*. Nøglen er *niveau* i den sociologiske analyse. Den sociale verden er ikke i virkeligheden inddelt i niveauer, men ses bedst som en enorm variation i sociale fænomener, som er involveret i kontinuerlig interaktion og ændring. Niveauer indføres for at kunne håndtere den sociale verdens kompleksitet.

Niveauer for social analyse : et review

Der findes to kontinua for social virkelighed:

- 1.) **Mikroskopisk – Makroskopisk** (figur A1).
- 2.) **Objektiv – subjektiv** (figur A2).

Der er et *samspil* mellem de to, idet subjektivt, individuelt stadie (mikro) kan resultere i en ikke tilsvarende objektiv handling (f.eks. bilkøb). Subjektivt mentalt stadie er ikke det samme som objektiv aktion. Det samme gælder i den anden ende af kontinuaene.

Sociologer har altid bevæget sig af disse kontinua. Marx og Durkheim startede f.eks. ét sted i begyndelse af deres karrierer, og endte på et andet i slutningen (hhv. objektive strukturer og subjektive sociale fakta).

Niveauer for social analyse : en model

Ritzer forslag er **en integration af alle tre paradigmer:**

MAKROSKOPISK

OBJEKTIV	1. Makro—objektiv (love, samfund, bureaukrati, teknologi, sprog)	2. Makro—subjektiv (kultur, normer, værdier)	SUBJEKTIV
	3. Mikro—objektiv (aktion, interaktion, handlingsmønstre)	4. Mikro—subjektiv (perception, tro)	

MIKROSKOPISK

Anvendelsen af niveauer i social analyse har en tendens til at bryde helhedsbilledet. Selvom de er gode til at opnå forståelse af den sociale virkelighed, en teori og sammenligninger med andre, må man forsøge at se på gensidige forhold mellem niveauer og på den teoretiske helhed.

Dette metateoretiske skema er basis for Ritzers analyse af de sociologiske teorier i denne bog.